

A

MAGYAR POLITIKA ÚJ ALAPJAI

KAPCSOLATBAN

A MAGYAR FAJ TERJESZKEDŐ KÉPESSÉGÉVEL
És
A FÖLDBIRTOKVISZONYOKKAL.

»Az első földbirtokreform 1848-ban
Magyarországot *szabaddá* tette, a második
földbirtokreform *nagygyá* fogja tenni.«

ÍRTA

BEKSICS GUSZTÁV.

BUDAPEST.

Nyílt levél Rákosi Jenőhöz.

(Előszó gyanánt.)

Uram! Elek szíves engedelmével, hogy legújabb munkám előszava gyanánt nyílt levéllel fordulhatok Önhöz és Ön által az egész publicisztikához. Félévtized óta állandóan figyelmeztetem a magyar politika és publicisztika vezéreit, valamint a közvéleményt, a magyar politika téves irányára. Legelőször egy Párizsban is megjelent munkámban: a »Question Roumaine«-ben fejtettem ki azon faji erők lényegét, melyek segítségével a nemzetiségi kérdés megoldható. Csakhamar rá »A magyar faj terjeszkedése és nemzeti konszolidációnk« című munkámban az adatok egész tömegével kimutattam, hogy az asszimilációtól hiába várjuk nemzeti problémánk megoldását. Mert ez csakis korlátolt s féleredményeket hozhat létre, a míg a magyar fajban rejlő csodás erőket ki nem bontjuk s akcióba nem visszük. Elhibázottnak mondtam ki egész kultúrpolitikánkat, mely a súlypontot a magyarfaj-lakta vidékekről áthelyezte a nemzetiségi vidékekre azon téves hitben, hogy a tótokat, románokat, stb. pusztán iskola segítségével beolvaszthatjuk. E téves kultúrpolitikának az lett a következménye, hogy az elhanyagolt magyarság mélyen lesülyedt a primitív ismeretek lépcsőzetén. Csakis a románságot előzte meg, míg a tótság eléje került. E szégyenteljes állapottal szemben követeltem, hogy a kulturai súlypont a magyarságra kerüljön vissza s a mi ennél még sokkal fontosabb: figyelmeztetem

IV

a magyar nemzeti érdek öreit, hogy a kultúránál is hatalmasabb eszközt alkalmazzanak. *Használják fel nemzeti problémánk megoldására a magyar faj azon tulajdonságát, hogy sokkal szaporább, mint a hazai nemzetiségek.* Egyrészt tehát a magyarság numerikus megszorítása. másrészt kulturai kifejtése által aránylag gyorsan s minden esetre békés úton jutunk célunkra, a magyar nemzet és állam végleges megszilárdítására.

A magyar faj szaporodásának fentartása azonban okvetlenül megköveteli a *birtokviszonyok átalakulását*, vagyis azt, hogy a kötött birtok az Alföldön és a Dunán túl tért adjon népünk fejlődése számára. Különösen szükséges, hogy az alföldi és részben a dunántúli hitbizományok *természetellenes* helyükről, a rónák szántóföldjeiről, *természetes* régiójukba, az erdő- és bányagazdaság körébe költözzenek át. Tehát nem követeltem a hitbizományok eltörlését, csakis részleges helycseréjét.

A magyar radikalizmus, mely a hitbizományok eltörlését írta programjára, nem foglalt állást tervemmel szemben. Vagy azért, mert belátta ezen eszme hazafias voltát, s hogy a hitbizományok a magyar vidékekről a nemzetiségekre költözve át, szorosabb kapcsolatba hozzák ezeket a magyarsággal. Vagy pedig egyáltalán azért, mert az utóbbi évtizedben csakis pártharczaink voltak s az eszmeharczot sem parlamentünk, sem sajtónk nem igen ismerte.

A magyar politika új programjának felvetésével szinte egészen úgy jártam, mint midőn egyik közjogi munkámban, a »Dualizmus« czinűben, megkísérlettem annak kimutatását, hogy közjogunkat osztrák és porosz teóriák meghamisították. Hogy t. i. a felségjogok tana egészen germán eredetű import s hogy »Corpus juris«-unk csak nemzeti s a nemzet által a koronára ruházott jogokat ismer, de őseredeti koronajogokat nem. Tételtem és annak bizonyítását

teljes hallgatás követte; pedig a »Budapesti Hírlap« felszólította a jogtanárokat és egyáltalában a közjog művelőit, hogy az ily állítást vagy meg kell czáfolni, vagy el kell fogadni. Publicisztikai dolgozataim szintén soká elszigetelve maradtak. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter figyelmét vonták magukra legelőször fejtegetéseim, előbb, mint a publicisztikáét. Csakhogy ő tárczájának köréhez képest programom kultúrai részét méltatta figyelemre s ekkép a helytelen iskolai rendszert javította meg. A közoktatás súlypontját áthelyezte a magyarságra s ekkép a kultúrai politika homlokzatváltoztatását végrehajtotta.

A telepítési gondolatból is bement valami a közszellembe. Darányi Ignác és a Széli-kabinet nagyobb mérvű telepítési akciót tervez. A kérdésnek azonban nem ez a lényege, hanem csakis külső formájának egyik oldala. Nemzeti programomnak teljes valósága abban áll, *hogy a magyar politika helyezkedjék át fajunk terjeszkedésének alapjára*. Ez a tétel. De e tekintetben még mai napig is szinte egyedül állok a sajtóban. Igaz, hogy annak több orgánumban már évek óta népszerűsitem eszmémet. De akárhány hírlap áll is rendelkezésemre, egymagam még sem küzdhetem ki eszméim sikerét. Erre figyelmeztet engem a pirosi református esperes, Szabó Péter, a kihez a szlavóniai magyarok ügyében adatokért fordultam. »Fogadja – úgymond levelében – bámulatom kifejezését azon munkához, melyet, mint író, kifejt a magyarság megerősítése céljából. Roppant elfoglaltságom nem engedi, hogy a »Pesti Hírlapon« kívül más politikai lapot is olvassak s így nem tudom, hogy más lapok egyetértenek-e honmentő törekvésével, vagy legalább adnak-e viszhangot? Mert ha nem, az nagy baj. Hisz ezen ügynek már egy kiterjedt irodalommal kellene bírnia. Szédülök, ha terve kivitele módjaira gondolok. Pedig ettől életünk függ. Hogyan? Miként? Kivel lehet ezt létesíteni?«

VI

A derék magyar lelkész e kérdései világosságsugarakat képeznek reám nézve. Azt hittem, eléggé megmagyaráztam a megvalósítás módszerét és gyakorlati eszközeit s kitűnik, hogy egy hü és lelkes olvasóm sem találta meg publicisztikai fejtegetéseimben a választ kérdéseire. Valószínű, ez az oka annak, hogy Ön sem jött segítségemre hatalmas és nemzeti szellemű orgánumaiban. Ezt a hiányt igyekszik pótolni most közrebocsátott munkám. A gyakorlati megvalósítás módozatát is tartalmazza az s ebben különbözik megelőző publicisztikai fejtegetéseimtől. Némely dolgot szükségképp át kellett vennem vagy össze kellett foglalnom korábbi munkáimból és cikkeimből, hogy a nemzeti akció képe világosan domborodjék ki. De számos új gondolattal fog találkozni munkámban az olvasó. Különösen pedig a feltétlenül szükséges gyakorlati iránynyal. Ez az oka, hogy jelen munkám lehetőleg kerülje az elméleti fejtegetéseket, valamint a feldolgozott anyag kiszélesítését. Ha mégis terjedelmes, ennek oka az, hogy *az egész nemzeti programot a kormányzat összes ágaira ki kellett fejtenem. Sőt ki kellett térnem társadalmunk reformjára.* Így munkám csak aránylag lehetett rövid, de erre törekedtem, azt akartam, hogy mindenki nagyobb fáradtság nélkül megszerezhesse belőle a helyes benyomásokat s magának a nemzeti akciónak főbb momentumait. Főleg pedig azon meggyőződést, hogy nemzeti problémánk az általam ajánlott módszer segítségével békés utón és biztosan megoldható lesz.

Remélem, hogy, miután jelen munkám semmi kételyt sem hagyhat fenn a gyakorlati megvalósítás tekintetében, 'On, minden nemzeti eszmének meleg lelkű és erős harczosa, segítségemre jó küzdelmemben. Támogatni fog a közvélemény s a magyar politika vezéreinek felvilágosításában. Támogathat különösen azért, mert munkám teljes felvilágosítást ad arra nézve is, *hogy a földbirtokviszonyok átala-*

VII

kitása, illetőleg a nemzeti érdekekkel összhangbahozatala megtörténhetik az arisztokráczia sérelme nélkül.

De azt kérdezheti Ön, hogy mint országos képviselő, miért nem a parlamentben igyekszem propagálni eszméimet? E kérdésre, mint tapasztalt és régi publiczista, határozottan felelhetek Önnek. A parlamentbe a kezdő eszmék nem valók, oda csak már a diadalra kész s a közvéleményben megérlelt gondolatok vihetők veszedelem nélkül. A parlament még süketebb, közönyösebb az új gondolatok iránt, vagy pedig könnyelműbben bánik azokkal, mint a sajtó. Jelen munkám közzététele által, az *Ön s más publiczistatársaim* segítségével eszméim remélhetőleg oly elterjedést nyernek, hogy aggodalom nélkül lehet azokkal a Sándor-utczai palota kapuján kopogtatni. Eddig azonban óvakodtam a parlamentben elhamarkodott lépést tenni. Nem magam miatt, hanem azon eszme érdekében, melynek sikerétől, hitem és meggyőződése szerint, hazám és nemzetem jövője függ.

Ekkép feltártam benső indokaimat, a melyeknél fogva e nyílt levélben Önhöz, *Ön által az egész magyar publicisztikához fordultam.* Segítse előre törekvésemet legjobb tudása és meggyőződése szerint.

Falu-Szemes, 1899. augusztus havában.

Beksics Gusztáv.

I. FEJEZET.

Nemzeti célunk.

A nagy Széchenyi álmát mindnyájan álmodtuk. Láttuk. sőt látta maga történelmünk Kelet népének koronkint való fölvirulását. Láttuk a magyarság kiomló fényes rajait, a mint ellepték Magyarország földjét egész a határokig. Osztottuk a nemzet prófétájának ihletét és bámulatát: mily nagyszerű, mily bámulatos lenne az ária – törzsek közt a magyar nemzet kibontakozása. Mily csodás látvány lenne a megnövekedett, a civilizációval földíszített magyarság Európa régi nemzetei között. És mily nagy jelentősége lenne a bár más alakban föléledt Mohács előtti magyar államnak.

Ez a látvány révedezett nemcsak a legnagyobb magyar, nemcsak a nemzet legjobbjainak, hanem idegenek szeme előtt is. Látták azt Grentz, Napoleon, sőt Bismarck, habár nem érezték azt a bűbajos szédületet, mely elfogta Széchenyinket, a midőn a magyarság jövődjének panorámája ragyogó ködkép gyanánt átvonult szemei előtt.

És ez a ködkép már rég valósággá lesz, lia nincs mindig a megvalósulás útján végzetes ellenható erő. Gonosz és átkos tévedés, mely aczélkarmaival három századon át tépte és rontotta Magyarországot s vele a monarchiát. E tévedés és népsanyargató átok az volt, hogy a magyar nemzet és a monarchiai érdek ellentétesek. Örök belválságba sodorta ez a Habsburgok örökét s létrehozta azt a nyíltan föllépő vagy titkos rendszert, hogy a magyar nemzet kifejlődése legyőzhetetlen gátak közé kerüljön.

Most már valahára határozottan ki kell tűnnie az ellenkezőnek. A magyar nemzet bármily kifejlődése s a magyar állam bármily megszilárdulása sem lehet ellentétes a trón és a monarkia érdekével.

A negatív bizonyítékok néha erősebbek a pozitíveknél. És az utóbbiak mellett ezeknél szinte nyomatékosabb negatív bizonyítékok támogatják tételünket. A négy folyam táján, a nyugoti és keleti Kárpátok közt, a magyaron kívül semmi más faj nem tudott államot alkotni. Nem voltak képesek a népvándorlási, özönvíz előtti mammuth-nagyságú népek, minők voltak a hunnok s részben az avarok. Sőt azok is eltűntek magával az özönvízzel s most csak maradványaikból következtetünk nagyságaikra. Ezeket megelőzőleg a rómaiak sem voltak képesek a mai Magyarországon államot teremteni. Maga Pannónia inkább római örvidék, mint állam volt. Viszont az avarokat legyőző germánság is elégtelennek bizonyult akkora expanzivitásra, hogy a Kárpátok vonala és az Adria közt államot hozzon létre. A Dunántúl nyugoti megyéinek germánsága szintén csak német előrs volt.

De a magyarok bejövetelét megelőző ittlakó népek sem voltak képesek a mai magyar földön államalapításra. Szvatopluk szláv birodalma csak Felső-Magyarország egy részére terjed ki. Az ország belsejében kóválygó néprajok pedig semmiféle szilárdságot nem mutattak. Maga a török özön, Mohács után, nem volt képes elborítani egész Magyarországot. Még egy részében is csak katonai megszállás maradt s nem lehetett államalakulássá. Csakis a magyar nemzet foglalta el és bírta a geográfiai határvonalak által világosan körüljelölt földet, nemzetünk mai hazáját. Es Ausztriának semmi kísérlete el nem érhet, hogy itt más, mint magyar uralom létezzék, akár a magyar nemzet segítségével, akár ennek ellenére.

Így volt ez 1848-ig. Ez időtől fogva pedig egy másik negativitás is előtérbe lépett. Ez az volt, hogy magában Ausztriában sem létezhetik tartósan kormányrendszer Magyarország ellenére. Így bukott meg az abszolutizmus és a provizórium. Így buktak meg az első föderatív kísérletek. Sőt magában Ausztriában kibontakozott egy végzetes negativitás. Ez az, hogy a monarkia másik államában egyik faj sem államalkotó és államfentartó elem. Sem a németiség, sem, a szlávosság. És mert az össze-visszabonyolult nemzetiségi viszonyok kusza csomóját még a föderalizmus sem oldhatja meg, maradandó kiegyenlítés sem jöhet létre. A küzdő fajok tartós erőegyensúlya nem bontakozhatik ki. *Pozitivitás ebben az egész monarkiában csak kettő van: a Habsburgok trónja és a magyar nemzet.* Ausztriában kizárólag az első s Magyarországon az utóbbi az államfentartó és állammentő erő.

Régi diplomáciai axióma, hogy ha Ausztria nem léteznék, fel kellene találni. Ez axióma most alkalmazható a magyar nemzetre. Ha a háromszázados üldözésnek sikerült volna kiirtania a magyarságot, ezt most a monarkia válságai miatt újra fel kellene találni. Különben a faji ellentétek Magyarországot is úgy szertedúlnák, mint szertedúlták Ausztriát. És akkor az egyetlen pozitív tényező, a dinasztia sem gátolhatná meg a végső bomlást.

Ki nem látja e tények logikai következményeit? Ki nem érzi, hogy a monarkia szerteszéthuzó negatív elemei a két pozitív erő szoros egyesülését és kifejlődését teszik szükségessé. Csak a magyar nemzet és a Habsburgok trónja képesek együtt a bomladozó monarkia megmentésére. De ebből teljes bizonyossággal következik, hogy a magyar nemzet legmesszebb menő kifejlődése is csak hasznára lehet a monarkiának. Sőt ha a magyar kérdés túljut a lét és nem lét problémáján, a monarkia is biztosítva

leend az elzülléstől. Bármily magasra tűzzük ki tehát nemzeti célukat, ezzel egyszersmind a trón és a monarchia érdekét mozdítjuk elő.

A régi magyar állam célja és eszközei lényegesen különböztek a modern magyar állam céljától és eszközeitől. Az előbbinek célja szinte negatív volt: be nem olvadni a birodalomba s paralizálni azon eszközöket, melyek segítségével a bécsi hatalom a beolvasztást keresztül akarta vinni. Még a pozitív nemzeti célban is létezett valamely negatív elem. Önállóságunk formulája, melyet az 1790: X. t.-cikk tartalmaz, a semmi más országnak alá nem rendelt Magyarországot említi. Azon gondolat, hogy Magyarország Ausztria nélkül létezzék s hogy mint különvált állam folytassa életét, csak szabadságharczainkban lépett koronkint fel. De csak mint a sanyargatások, esküszegések s türhetetlen kínzások következménye. A birodalomba való be nem oladás s a külön magyar önkormányzat számára megvoltak a nemzetnek elégséges eszközei. A védelemre ott voltak az önkormányzati szervek, a melyek egyszersmind szétszórt erőműveket képeztek a központosító törekvésekkel szemben. De megvolt e szűkebb léthez mindenkifölött a nemzeti egység által képezett létalap s ez egység varázsgyűrűjét a nemesség egysége képezte. Pártütések és visszavonások szétszakíthatták a nemzetet, de csak úgy, mint minden más egységes népet. Forradalmaink és osztályharczaink voltak, de a fajharczokat 1848-ig nem ismertük. Ez volt oka, hogy szabadságharczaink vagy az elnyomó hatalommal vívott néma küzdelmeink a nemzeti egység alapján egy táborban találta az országot. Vagyis a szűkebb nemzeti cél, a közjogi intézmények s a nemzeti létalap közt megvolt a teljes összhang. A kiegyezés által létrejött, de gyökereivel 48-iki átalakulásunkra visszanyúló modern Magyar-

ország más tényezőkből alakul s más tényezőkkel számol. Ennek célja nem pusztán a defenzíva, hanem a pozitív alakban megnyilatkozó állami lét. A modern Magyarországnak bírnia kell az államiságát fentartó benső erőkkel s főtörekvésének arra kell irányulnia, hogy ez erők kifejlődjenek. A birodalmi egységbe való olvadás elleni védekezés, bár szükség esetén ennek is erélyesnek kellene lennie, háttérbe szorul azon pozitív nemzeti ez él mellett, hogy államiságunkat teljesen szilárd alapra helyezzük. Oly alapra, melyet többé le nem rombolhatnak, a különben is aligha megújulható beolvasztó kísérleteken túl, a nagy változásokat előidéző európai események sem.

Ausztria benső bomladozása óta a cenzalizáció régi emlékei teljesen elmosódtak s egészen más veszélyek támadhatnak a Lajta folyón túl. Az egyik a föderalizmus, tehát nem a koncentrikus, hanem a bomlasztó elem. A másik: Ausztriának teljes széttűllése. A történelem megfordítva ismételheti magát. Nem Magyarország akar kilépni a monarchia keretéből, hanem az osztrák államot alkotó összeférhetlen elemek vágyhatnak a kiválásra. Magyarországnak saját jövője miatt s az uralkodóház érdekében gondolnia kell e szomorú eshetőségre, de egyszersmind két irányban el kell követnie mindent. *Az egyik az, hogy teljes belső nemzeti és állami megszilárdulásra tegyen szert. Erőinek oly nagyfokú kifejtésére, hogy ezek elégségesek legyenek nemcsak a magyar állameszme hordozására, hanem egyszersmind a monarchia másik államában bekövetkező deficit pótlására, sőt az elfogyó erők helyettesítésére.* De mert Magyarország e földadatra még nincs készen, el kell követnie *ama másik irányban, hogy a monarchia bomlásait ne csak elő ne segítse, hanem azt minden tőle telhető eszközzel gátolja,* Ausztria hanyatlásával arányban kell Magyarországnak a monarchiai egység képviselője gyanánt föllépnie. Csak így lesz lehetséges,

hogy Ausztria nem fogja egyszersmind Magyarországot magával rántani züllésének örvényébe, vagy éppen katasztrófájába.

Minden eshetőséggel szemben azonban Magyarországra súlyos kötelezettségek hárulnak; de a mily mértékben kiszélesedik jövőnk panorámája, ugyanoly mértékben növekednek problémáink. A régi nemzeti cél és a nemzeti létalap közt megvolt az összhang. A modern Magyarország célja és eszközei közt azonban sajnálatos diszharmónia támadt. A nagy feladat hordozására nemzeti létalapunk nem elég széles.

Ennek daczára létkérdésünk követeli, hogy nemzeti célunkat megvalósítsuk. Ez, mondjuk ki nyíltan: *a nemzetileg és államilag örökre biztosított Magyarország. A nagy és hatalmas, többé meg nem dönthető magyar állam. Azon nemzeti alapon szervezett magyar hatalom, mely létezhetik a dualizmus keretében, de létét folytathatja akkor is, ha mellette Ausztria szertezüllik. Ez utóbbi esetben a Habsburgok jogara alatt újra feléledt Mohács előtti magyar állam, a nemzeti cél.*

II. FEJEZET.

Politikai viszonyok.

A politikai viszonyok elég kedvezőek nemzeti célunk megvalósítására. Veszélyek komor árnyai jelennek meg a látóhatáron, ezek azonban csak intő jelek. Figyelmeztetést képeznek, hogy siessünk nemzeti munkánkkal.

Említve volt, hogy Ausztriát kettős veszély fenyegeti közvetlenül, s minket közvetve: a föderalizmus, vagy a teljes széttűzés. A mi az utóbbit illeti, ez sokkal távolabb áll, mint látszik, vagy egyáltalán be sem következik. Ausztria sokszor állt már az enyészet szélén s mindig megmenekült. Csodálatos életereje s a Habsburgok trónjának tekintélye megmentették. A föderalizmussal azonban le kell számolnunk.

Az államjogi formák csodálatos változatain bukdácsolt keresztül jobb sorsra méltó állam, melylyel a sors keze összekötött bennünket. Képzeltetően legváltozatosabb szilhuettek, államjogi ködképek vonultak át a legutóbbi félszázad történetén, a Lajta folyón túl. Ezek egynémelyike sötét árnyékba borította Magyarországot is azon egységre, sőt közösségre törekvő sors miatt, melyet a monarkia gondviselése intéz. Intéz akkép, szinte balkézzel, hogy a legellentétebb fejlődés és alakulás daczára az államjogi formákat lehetőleg azonosokká igyekszik tenni a monarkia mindkét államában.

Keserű megpróbáltatásokat, véres összeütközéseket okozott már ez egységesítő törekvés, mely habár sohasem sikerülhetett állandóan, mégis mindig újra kezdődött, mutatva,

hogy nem valamely szeszély, hanem a dolgok mélyében paradoxonszerűen létező kényszer irányozta azt.

Az »ad normam aliarum provinciarum« kormányzati elv nem szorítkozott csak az abszolutizmusra. Alkotmányosan érvényesült a dualizmus által s mindig érvényesülni igyekezett a föderálisztikus törekvések keretében is. Bach rendszere a márcziusi alkotmányhoz képest földerálisztikus alapon épült fel, vagy legalább pillanatra felvette a föderatív gondolatot, a fajok egyenlőségét s ezek egyenlő érvényesülését. Mielőtt a gyakorlat bebizonyította, Somssich már utalt rá, hogy a fajok érvényesülése a monarkiában lehetetlenség, mert annyi és annyira összekeveredett fajok kibontakozására nem képzelhető semmi államjogi forma. Annál kevésbé volt jó és dicséretes a cenzalizáció és germanizáció, a melylyé a föderálisztikus alapgondolatú rendszer fajult. A merev és rideg abszolutizmus tehát csakhamar véget vetett az első föderatív próbálkozásnak.

A sikertelen kísérlet azonban nem gátolta meg a második nagy kísérletet, az októberi diploma kísérletét, mely nem kevésbé sajtó emlékezetében van Magyarországnak is. A föderatív eszmével nagyban üzött eme szédelgés nálunk az abszolutizmus második államcsinyjére vezetett, Ausztriában pedig szorosabb cenzalizációra s alkotmányosabb formák közt Bach rendszerének újabb kiadására.

A dualizmus sem vetett véget a föderatív törekvés próbálkozásainak. Csakhogy akkor már a föderatív bomlasztó erő az osztrák állam területére szorítkozott s Magyarországot pusztán közvetve fenyegette. Az államjogi forma paralizálhatja, de meg nem szüntetheti a viszonyok mélyén rejlő erőket. A dualisztikus alkotmány sem törte össze azt a hajtókereket, mely a monarkia másik államát nem engedi nyugvópontra jutni. A föderatív eszme újra és újra megjelent a dualisztikus alkotmány keretében s feszereje

ugyanazon mérvben növekedett, mint gyengült az osztrák németiség, vagy megbénult Magyarország ellenhatása. Hohenwart kísérlete a dualizmust közvetlenül nem akarta ugyan megdönteni, de mert cseh-német dualizmus alapjára akarta helyezni az osztrák államot, előbb a trianizmus, majd később a föderalizmus formái által törekedett eltolni a dualizmus szerkezetét. A legújabb alkotmánybonyodalmak lényege a hetvenes évek kísérlete óta alig változott; hisz Taaffe rendszere apránként való létesítésére vállalkozott annak, a mit Hohenwart nagyban és egyszerre akart megvalósítani. A birodalmi tanács jogkörének szűkítése, ellenben a tartománygyűlések jogkörének tágítása, az egységes osztrák állam félretolása a tartományi rendszer által s a fajoknak ekkép való érvényesülése, vagy helyesebben a németiségnek a szláv-ság által való elnyomása: ez volt mindig, minden változatban, az osztrák föderalizmus alapgondolata. A fajok egyenjogúságán nyugvó, de a németiséget félretoló szláv Ausztria: ez a megvalósítandó gondolat, azon minduntalan megújuló árnykép, mely a legújabb kor minden nyilvánulásán átvonul, de a mely mégis lehetetlenséget hordoz mélyében.

Ausztria szerencsétlensége épp az, hogy. a föderatív eszme nem elég erős a teljes érvényesülésre, de elég erős minden alkotmányos forma szétrombolására, úgy, hogy e formák rövid pályafutása után rendszerint az abszolutizmusba jutnak vissza, mint az ős káoszba omlanak valamikor a világ alkotásai. Szörnyű czirkulus vicziózus az, melyben forog az osztrák államjogi alakulás sorsa. Az abszolutizmus egy darabig leköti az ellenható erőket s nyugvó pontra viszi ezek ellenkező mozgását. De ha az abszolutizmust az alkotmányosság ledönti, azonnal gyászos versenyre kél a két ellenható erő, a centralisztikus német és a föderatív szláv gondolat, paralizálva, sőt legyőzve egymást, hogy pillanatnyi menekvést ismét az abszolutizmus képezzen.

A németiség számbeli ereje és politikai ügyefogyottsága képezi annak okát, hogy a cenzuraliztikus, liberális államot a Lajtán túl nem képes fentartani. Viszont a szlávság, bár a nagy többséget képezi, geográfiai diszlokációja vagy pedig, mint Csehországban, a németiséggel való összekeveredett volta miatt, de egyszersmind kulturai inferioritása következtében, nem képes teljes érvényre juttatni a föderatív eszmét. *Egyáltalán legnagyobb tévedés ama gondolat, hogy a föderalizmus természetes következménye a különböző fajok együttélésének.* Az államszövetség csakis ott nyugszik, vagy nyugodott szilárd alapokon, a hol nemzeti egység volt az ősi képlet s ezen épült fel – mint a geológiában – az új alakulás. A német föld ezért volt különösen alkalmas a föderáció legkülönbözőbb alakzatainak létesítésére. Az Egyesült-Államok pedig nemzetiségi kérdést nem ismernek s így ott is, még tágabb alakban, léphet fel a szövetségi eszme. Svájc csak azért boldogulhat a föderációval, mert három nemzetisége elszigetelten lakik s a három nagy faj svájci érintkezési pontján kibékül.

A föderalizmus ekkép Ausztria viszonyai közepett nem alkalmas éppen valódi céljának megvalósítására, a különböző fajok érvényesítésére, annál kevésbé volna az alkalmas államjogi alakulásra Magyarországon. A magyarság túlnyomó, sőt döntő ereje lehetetlenné tenne minden föderaliztikus kísérletet a magasabb államjogi szférákban, az alacsonyabb régiókban pedig a gyakorlati viszonyok tennék lehetetlenné még a nyelvi koncessziókat is. Az osztrák föderalizmus azért lenne veszélyes Magyarországon, mert ennek nemzetiségi ellentéteit élesítené ki. De veszélyes volna a monarkiát közösen érdeklő ügyekre nézve is, mert szükségképp érvényesülni törekednék a közös intézményekben, a hadseregben és a külügyekben. *A dualisztikus fonna is, igen helyesen, benyomult a közös intézményekbe, föltét-*

len benyomulna a föderalizmus is, bomlást és rombolást idézve ott elő.

De szerencsére a föderalizmus az előadott okoknál fogva a Lajtán túl sem juthat teljes érvényre. Az árnyképek sorozata csak egygyel lesz gazdagabb a most forrongó kísérlet által, a nélkül, hogy végleges nyugvópontra vinné a monarkia másik államát.

A közjogi viták élessége, közbejöhethető ellenhatások daczára, remélhetőleg tompul. Pedig épp az osztrák viszonyok alkalmasak volnának a közjogi harcok tüzének élénkítésére. Ausztria megtagadhatja a delegátusokat, kivonhatja magát a közjogi alkuból, sőt az abszolutizmusba sülyedhet vissza. Mindez eshetőség közjogi kérdéseket vet fel. És közjogi harcainknak még sem szabad megújulniok.

Minden jelenséget összefoglalunk. A szláv és német népfajok egymás elleni harcát. A germánság elszakadó törekvését s a szlávság föderatív irányát. A sötét kép azonban nem rettent meg bennünket, de minden egyes jelenség komoly intelmeket tartalmaz reánk nézve.

A fajok harczároi van itt szó, mely még csak nyelv és önkormányzati kérdésekben nyilatkozik. Miután azonban a kultúrai torzsalkodás eléggé kitaposta az utat, akkor ez utón be fog vonulni nehéz fegyverzetében a fajok nagy küzdelme, mely vérben fog gázolni s eltíporja a gyöngéket. Sőt a gyöngé fajok némelyike már a kultúrai csatározásban túlszárnyaltatva, vagy teljes elszigeteltségbe s lassú kimúlás állapotába jut, vagy pedig meglepő gyorsasággal bomlik föl s enged tért az erősebb fajoknak.

Aggódva kérdezhetjük, vájjon mily sors vár a magyar fajra a faji erőkkal vívott e küzdelemben? E kérdésre a válasz egészen a magyarságtól függ. Helyzete a szlávság és germánság ütközővonalán igen nehéz. Ebben a régiókban

néppusztító erők vonulnak föl. Szerencsére azonban fajunkban csodás erők rejlenek, melyek, ha szabadon működhetnek, diadalmaskodnak minden támadáson és veszélyen.

Nem a közjogi formák s államalakulási sémák fogják megmenteni nemzetünket. Átunk inkább az volt, hogy közjogi vitatkozásokkal töltöttük időnket.

A közjogi formákat belső feszerők vagy legyőzhetetlen külső hatások átalakíthatják. A mi maradandó és változhatlan a sorscsapások közepette is, az a nemzetekben és fajokban létező erő. Ez erőnek a külső hatásokhoz való viszonya szabja meg a népek sorsát.

A dualizmust és szerkezetét nem a törvényhozó véletlen akarata, hanem a gyakorlati szükségesség hozta létre. Gyakorlati szükségesség, mely parancsol minden doktrínának s félretol minden sűrke elméletet. Itt azonban még az elmélet is találkozik a gyakorlati szükségességgel.

Helyezkedjünk egészen az elvont okoskodás ködös magaslátára. Ha a Felső- és a Közép-Duna menténél két oly állam léteznék vagy létezett volna, melyek mindegyike külön is meg tudna állni, akkor e két állam közt létrejöhett volna állandó szövetség, de a dualizmus soha. Mind a két állam akkor nagyhatalom kellene hogy legyen, mert a germánység és szlávosság tőzsomszédságében más, mint nagyhatalom nem létezhetik. Nem, legalább tartósan nem; épp azért a kis balkáni hatalmasságok csak efemer jelenségei a történelemnek.

Tegyük föl az ellenkező esetet, hogy a Felső- és Közép-Duna két állama egészen gyöngé s nem bírja el az önálló állami lét föltételeit. Ekkor sem jött volna létre Deák alkotása: a dualizmus, hanem a teljes összeolvadás. A központi erők mindenesetre jobban hatnak s a közös intézmények jobban kidomborodnak. A szoros reálunióban a két államnak legfeljebb tartományi önkormányzata marad,

minő ma Horvátországa. Közös volna nem csak a hadügy és külügy, hanem az összes pénzügy, közlekedés és gazdasági ügy.

De ha a' két Duna-melléki állam mindegyike elég erős és fejlett az önálló állami lét terheinek viselésére, ám nem elég erős arra, hogy nagyhatalmat képezhessen s ekkép a germán és szláv világhatalom közt megállhasson, akkor e két állam közt, akár Magyarország és Ausztria a neve, vagy más, szükségképp létrejön a dualisztikus szerkezet. A monarchiai egység két külön államisággal, közös hadüggyel és közös külüggyel, mint a védelem eszközeivel.

Ezen alakuláshoz nem kell vala a történelmi múlt s ennek szomorú tapasztalata. Csak a félreértések és butaságok egész sorozata hozhatta létre a vérengzéseket és kegyetlenkedéseket. A dualizmusnak az ekkép rajzolt két állam közt szükségképp létre kell vala jönnie már az elmélet papirosán, hogy aztán megvalósuljon a gyakorlatban. Igaz, hogy Deák Ferencz lángeszére volt szükség, miként a dualisztikus szerkezet tökéletes formulázást nyerjen. És épp így a magyar állam, valamint az osztrák állam egymáshoz való viszonyának megszabásánál.

Valóban úgy a magyar, mint az osztrák állam népességi és gazdasági viszonyai mellett bír az állami lét föltételeivel. Ámde egyik sem lehetne külön nagyhatalommá, vagy legalább is még beláthatlan időkig egyik sem állhatna meg tartósan a másik nélkül a népek akár békés, akár háborús harcaiban. E két állam tehát szükségképp egymásra van utalva s nem pusztán kölcsönös, hanem közös védelemre. A kölcsönös védelem két külön hadsereggel és külüggyel az idők folyamában teljes szétválásra vezetne. Ha mind a két állam már nagyhatalmi föltételekkel bírna, a szétválás nem volna baj. Mind a kettő külön nagyhatalmi életet folytathatna. Ha csak egyik fejlődne nagyhatalommá, a másik szükségképp elzüllenék, vagy az előbbibe olvadna.

A perszonálunió tehát nem lehetne tartós formája a két dunai államnak, mert mindkettő önálló nagyhatalommá lenne; a reálunió ellen pedig mind a kettő tiltakoznék, a míg az önálló lét feltételeit el nem vesztené..

Ugyanez áll a gazdasági viszonyokra is. A két állam nem lehetne a bomlás veszélye nélkül tartós gazdasági háborúban. Viszont, a gazdasági *különválás lehetősége nélkül*, a fejlettebb gazdasági viszonyokkal bíró állam okvetlenül elnyomná a kevésbé kifejtettet. *A gazdasági küzdelemmel összekötött külön vámterület okvetlenül 'politikai bomlást vonna maga után. A föltétlen gazdasági egység pedig a reáluniót hozná létre.*

Hogy mind e szélsőség létre nem jön, ennek oka nem pusztán a törvény, hanem okát képezik a két államban rejlő erők. Ekkép tehát, habár a dualizmus nem is léteznék s nem volnának szabályozva a közös intézmények, valamint nem nyert volna megoldást a gazdasági viszony, a monarchia a gyakorlatban mégis körülbelül oly alakú volna, mint jelenleg.

A közjogban legjobb tehát az okos várakozás politikája. A közjogi formákat nem lehet erőszakolni. Magyarország közjogi formái olyanok lesznek, a minőket saját erői juttatnak neki.

A szabadelvű pártot a történelem logikája hozta létre. E föltétlenül parancsoló logika fogja azt föntartani. A magyar kormányzó párt egészen sajátos létföltételekből alakul, épp úgy, mint a magyar politika.

E létföltételeket Magyarország különleges viszonyai szabják meg: viszonya a monarchia másik államához, az uralkodó személyazonossága miatt magához a koronához s végül a magyarság viszonya a hazai nemzetiségekhez. Nem lehet tartós sikerű semmiféle politika, mely nem e viszonyo-

kon épül föl s nem kezelheti az ország ügyeit eredményesen semmiféle párt, mely e viszonyokat ignorálja.

A magyar politika s a magyar kormányzó párt egyaránt csak úgy áll helyes alapon:

1. ha teljes kontaktusban és összhangban van a koronával;
2. ha a koronára és a monarkia másik államára való tekintettel konzervatív a közjogban;
3. ha radikális velleitásoktól ment liberalizmust követ a belpolitikában; végre
4. ha a magyar politika teljesen szilárd s káros megalkuvásoktól ment többségre támaszkodik a parlamentben.

Mind a négy föltétel okvetlen kiegészítő részét képezi a magyar nemzeti politikának s konstitutív elemét a parlamenti többségnek. A korona rokonszenve s a nemzettel való benső egysége nélkül semmiféle politika nem lehet sikeres Magyarországon. Minden gyakorlati politikusnak tehát a koronával való kontaktust kell keresnie. Már Széchenyi belátta ezt, a midőn nagy művét akkor a korona magyarországi expozitúrájával, a kormánysszékekkel igyekezett megvalósítani. Deák a koronával egyetértve valósította meg a kiegyezést s 49-iki katasztrófánkra az vezetett, hogy félreértés volt a korona és nemzet között.

A közjogi konzervativizmus természetes folyamánya a korona és nemzet viszonyának s azon kettős szerepnek, melyet a korona viselője betölt. A magyar király egyszerűsmind osztrák császár s a pragmatika szankció alapján velünk közös védelemre egyesült osztrák állam feje.

A közjogi konzervativizmusnak tehát az az értelme, hogy az 1867-ben megállapított közösügyi viszony s a monarkia egysége kifelé semmiféle megbolygatásba ne kerüljön. Mindama törekvés tehát, mely a közösügyi viszonyokat, vagy a monarkia külügyi egységét érinti, helytelen politika.

Minden oly párt, mely ily politikát követ, alkalmatlan Magyarország kormányzására, mert csak bonyodalmakat s esetleg oly katasztrófákat idézhetne föl, melyek emléken most a feledés fátyola pihen . . .

nélkülözhetetlen föltétele továbbá a magyar nemzeti politikának a *rendíthetetlen liberalizmus*. A szabadelvűség koloritjának kell rokonszenvessé tennie e politikát s az azt követő többség minden tényét. Nem frázis ez és nem a szürke doktrínák agyafúrt követelménye, hanem viszonyainknak természetes és szükséges folyománya. Welkerrel és Rotteckkel rég végzett nem csak Európa közszelleme, hanem egyszersmind a természeténél fogva gyakorlati magyar gondolkodás. A Lamartine-féle novella-liberalizmus s általában a negyvenes évek regény-szabadelvűsége a múlt lomtárába került, mint a poros és korhadt polczokra kerültek azon művek, melyeket e korszak produkált. A liberalizmus élő húsa és csontja azonban, de nem holdkóros szentimentalizmusa, Magyarországon épségben maradt. Kell, hogy épségben maradjon mindenkor *s csak oly parlamenti többség tarthatja veszedelmek nélkül kezében a hatalmat, mely a gyakorlati liberalizmusnak igaz híve*. Miért? Mert a liberalizmus az állami és társadalmi fejlődés eszköze s a mi a fő: csak liberális politika mellett tartható fenn az egyensúly társadalmunk és nemzetünk diszharmonikus elemei, névszerint az osztályok és felekezetek közt. A mely perczben megszűnnék a liberalizmus kiegyenlítő s egyszersmind szabad mozgást biztosító szerepe, azonnal megkezdődnék az ellentétes erők heves tusakodása s a társadalmi és felekezeti kiszögellések összeütközése. Arisztokráczia és demokráczia, katolicizmus és protestantizmus, a feudális irány és agrárszocializmus azonnal a legélesebb küzdelembe jutnának. És hová lenne nemzeti kibontakozásunk eszélyes liberalizmus nélkül, nemzeti és társadalmi kiforratlanságunk miképp jutna

az érés és megszilárdulás stádiumába? Miképp teremthetnénk középosztályt s miképp bonthatnánk ki faji expanzivitásunkat parasztságunk által a földbirtokban? Egyáltalán miképp oldhatnék meg a problémák egész sorozatát, melyektől hemzseg ez az ország és politikája?

Végül a magyar nemzeti politikának szintén nélkülözhetlen követelménye, hogy a parlamentben szilárd többségre támaszkodhassak. Többségre, mely fentartja a kormányzati folytonosságot, számolni tud a nehéz és komplikált viszonyokkal s tud szükség esetén hajlani a helyzetek nyomása alatt, a nélkül, hogy elpattanna. A tranzakciók rendszere szoros kapcsolatban áll a parlamentáris rendszerrel. E rendszernek azonban Magyarországon ez idő szerint kizárt kóros elfajulását képeznék, ha a megalkuvások a többség uralmát a véletlen szeszélyek játékszerévé tennék.

Gondoljon csak a magyar nemzet faji és nemzetiségi viszonyaira. A mely perczben állandósodnék a magyar parlamentben azon rendszer, hogy szilárd többség nélkül, a frakcióknak tett. Folytonos koncessziók árán lehetne csak kormányozni, azonnal bevonulnának a Sándor-utczai palotába a nemzetiségi tömbök. Dákóromának, pánszlávok meg sem várnák az új, országház megnyíltát, hanem már is érvényesíteni akarnák a párttöredékek zsarnoksága által saját nemzetiségi politikájukat. Így volt ez a Deák-párt hanyatlásának korszakában. Emlékezzék vissza csak az ország, mily faji és nemzetiségi tusák színhelye volt a Sándor-utczai palota a hatvanas évek végén és a hetvenesek elején, a mikor Miletits és Polyt akárhányszor fölrázták az ország nyugalalmát. Ha nem jön a fúzió, ellenben tovább tart a Deák-párt züllése, a nemzetiségi kérdés okvetlenül parlamenti tranzakciók tárgyává lesz. 8 hol volna ez esetben nemzeti konszolidációnk? Tisza Kálmán elvitathatlan érdeme, hogy a parlamenti konszolidáció által akkor vissza-

szorította a nemzetiségi törekvéseket. A szabadelvű párt, mint szilárd többség, meggátolta, hogy az osztrák viszonyok nálunk is bekövetkezzenek.

Három évtized tanulsága, hogy a szabadelvű párt megfelelt a magyar kormánypárt feladatainak. Most számbeli, erkölcsi és szellemi megnövekedése s pártharczaink elcsillapodása képessé tehetik nemzeti politikánk hordozására.

III. FEJEZET.

A nemzeti alap elégtelensége.

Nagy céljaink megvalósítására nemzeti létalapunk nem elég. Sem nem elég széles, sem nem elég mély. Erre az alapra nem leszünk képesek felépíteni eszményünket: a magyar nemzeti államot.

Sőt örök ellentmondás volt céljaink és erőink közt. Ez ellenmondás magyarázza meg a sors csodálatos változásait s történelmünk meglepő ingadozásait. Néhány nagy és fényes korszak kivételével a lét és nem lét ellentétei közt hánykódtunk. Nemzetünk hajója állandóan vesztes szirtetek közt siklott vagy vesztegelt. Mind ennek oka az volt, hogy nemzeti feladatunk s eszközeink közt ellenmondás létezett. Ez a nemzeti deficit létezett a múltban és létezik jelenleg.

És ezt nem hiúság, vagy éretlen becsvágy kényszerítette fel reánk. Nem a nagyzás hóbortjáért bűnhődtünk oly sokszor és oly keményen. A nagy feladatot létérdeünk róttá reánk.

Geográfiai helyzetünk a világesemények országútja mellé rendelt bennünket. Nem vonulhattunk félre a kis és szerény népek boldog zugába. Mindig a küzdőtéren voltunk, a hol csak az erősek állhatnak meg. Európa közepén, a veszedelmek országútja mellett, vagy nagy állammá kellett lennünk, vagy megsemmisülni, Ausztriával szövetkezve, megmentettük a teljes haváriától államunk és nemzetünk hajóját. De sem a feladat kényszerítő ereje, sem nemzetünk erődenczitje meg nem szűnt.

És minél inkább bomladozik Ausztria, annál inkább előtérbe lép Magyarország missziója. A trón és a nemzet érdeke annál inkább nagy feladat megoldására visz bennünket.

E nagy feladat megoldására azonban csak teljes és végleges konszolidációnk tesz képessé bennünket. Ha erődeficitünk megszűnik és nemzeti létalapunk kiszélesedik. De csak az ábránd, vagy a vak sovinizmus beszélhet még ma végleges konszolidációról. Akkor, a midőn a magyar faj csak a szorosabb értelemben vett Magyarországon képez csekély többséget, a Dráván túl levő részekkel együtt kisebbségben van. Akkor, a midőn egész nagy országrészekben fajunk szinte elenyésző minoritásban van. És akkor, a midőn ez országrészek nem magyar ajkú lakosságának nagy része s a magyar államiság közt ellentét létezik. Végre akkor, a midőn ez ellentétek árkait sem társadalmi, sem intézményes kapcsolatok át nem hidalják.

Igaz, hogy állameszménk s feladatunk súlya nem nehezedik kizárólag a magyarságra. Szerencsére vannak nem magyar ajkú polgártársaink közt szövetségeseink. Leginkább a derék és hazafias németiség szolgáltatja e szövetségeseiket. Az apró nemzetiségi tömbök, különösen pedig a nagyobb magyar tömegek közé szorult nemzetiségi enklávék osztoznak sorsunkban s feladatainkban. Tótságunk legnagyobb része nem ellenséges Magyarországra nézve.

De mindez meg ne vesztesse az optimistákat s illúzióba ne ringassa városaink nagyszerű kibontakozása és magyarosodása. Ez bizonyára nagy eredmény s nemzeti koloritot ad államunknak. Annak daczára, hogy a városokban leginkább a terjeszkedő magyarság bevonulása emelte a nemzeti perczentet. Továbbá leginkább a németiség olvadt be s az oláhság egyáltalán nem. A pompázó színek mögött sok rideg és komoly tény van. Egész nagy vidékeken nem

csnk nem fejlődött a magyarság, hanem visszafejlődött. Az utolsó 100 év alatt, a melybe beleértendő nemzeti kormányzatunk három évtizede is, ezer és ezer magyar veszett el a nemzeti ügyre nézve, különösen a Tág és a Dudvág közt a tótság javára. Erdélyben pedig az oláhság szívott fel számos apró magyar tömböt. A régi, nagy felszívódásról, mely a XVIII-ik században kezdődött, nem is szólunk. Az asszimiláció eredményeit csak a tudatlan elbizakodottság fujhatja föl. A Dunántúl és Alföld eredményeivel szemben állanak a Felvidék és Erdély gyászos eredményei. Ezek egymást szinte ellensúlyozzák, sőt tán inkább a magyarság szenvedett csorbát. A városok magyarosodása ezt bizonyára kiköszörüli s a még megmaradó plusz képezi nemzeti számvitelünk nyereségét.

De a politikai színtér átalakulásával a visszafejlődés, különösen a városok visszafejlődése, csakhamar bekövetkeznek. A részben – fájdalom – csak külső színek hamar letörlődnek. Az abszolutizmus korszaka szomorú tanulságot képez e tekintetben. Világos után a magyarosodás, mely a 40-es években igen jelentékeny volt, rohamosan visszafejlődött. A városok, élükön Budával és Pesttel, kivéve a tősgyökeres magyar városokat, pár hét alatt német jellegűekké alakultak át. A nemzeti élet visszavonult a kultúra góczpontjaiból ismeretlen nevű falvakba, szerény viskókba s a földesúri lakokba. Isten csodájának s középosztályunk SZÍVÓS, bár meg-megrendülő ellenállásának köszönhetjük, hogy a magyar nemzet ma él. A világeseményeknek s a nemzetvezérek bölcseségének, hogy az alkotmányos s a független Magyarország újra helyreállott.

De három évtized alatt még csak oda sem jutottunk el, hogy Deák Ferencz lángesze által konstruált politikai nemzet-egységünk megszilárdult volna. Nem csak faji kompaktságunk és egységünk hiányzik, hanem nemzetünk még

politikailag sincs teljes egységbe gyúrva. Váratlan események romboló hatása éket verhet azon hasadékokba, melyek nemzetegységünkben a fajok és felekezetek választó vonalai szerint jelentkeznek.

A veszélyek többé szerencsére nem a bécsi reakció alakjában lépnek föl, de azért nem kevésbé lehetnek végzetesekké. A készülő világesemények s különösen a szlávizmus kibontakozása nagyobb óvatosságra intenek, mint bármikor a bécsi politika. Nemzeti létalapunk szűk és keskeny, ki kellene azt szélesíteni. *E célra azonban az asszimiláció s a vele kapcsolatos kulturai politika, többé nem elég.*

A magyar nemzeti probléma a közel jövőben súlyos válság elé kerül. A politikai konszolidáció terén három évtized alatt messze előre haladtunk. Ez a konszolidáció azonban csak békés időkben ad garanciát s nem adhatja meg azt az örök biztosítékot, melyet a nemzetileg egységes népek élveznek. A politikai konszolidáció alá van vetve a politikai esélyeknek s a világesemények befolyásának. Vesztett csata, vagy a magyarságra nézve ismét ellenséges alakulás újra fölbonthatja politikai konszolidációunkat. A fajok új küzdelmében ez a konszolidáció nem elég védőfegyver kezünkben. Legfeljebb a Dráván túl elégedhetünk meg azzal, mert ott többé a faji konszolidáció keresztül nem vihető. A nemzeti politika itt, Fiume szoros megtartásán kívül, csak a szlavóniai magyarság oltalmazására szorítkozhatik. Politikai konszolidációunk azonban Felső-Magyarországon s különösen Erdélyben a leghatalmasabb kulturai és faji korrekívumra szorul.

A föderalizmus alakjában fellépő küzdelem erős rezgéseket kelthet még derék tótjaink között is, ha a nemzeti politika teljes erélylyel nem siet a veszélyeztetett pozíciók megvédelmzésére. A fenyegetés azonban legközvetlenebb a Tisza és Maros szögétől egész a keleti Kárpátokig. Nemzeti

konzolidációnk mindaddig csak ábránd vagy pusztán politikai jellegű marad, a míg az ország északi s keleti részei csak politikailag bírjuk s nem egyszersmind fajilag és társadalmilag. Más szavakkal azt teszi ez, hogy Felső-Magyarországon és Erdélyben a magyarságot és a magyar kultúrát annyira meg kell erősíteni, hogy a magyarság uralmát semmi ellenhatás ott tönkre ne tehesse.

A föderális alakulás még Ausztriában sem oly veszélyes, mint lenne az Magyarországon. Nehezen képzelhető el a föderalizmus teljes megvalósulása a Lajtán-túli államban, de ha ez a viszonyok ellenére s Magyarország összes befolyásának daczára létrejönne, nem fenyegetné közvetlenül és föltétlenül Ausztriát. Vagy legalább is képzelhető volna ott valamely *modus vivendi*. Németország beláthatlan időkig nem akar osztrák-német tartományokat anektálni, az osztrák szlávok pedig geográfiaikig és kultúráikig messze esik minden szláv centrumtól. A legfőbb szláv centrumtól mindenesetre, tudniillik Oroszországtól. A magyar románság ellenben közvetlenül határos egy fajrokon és független állammal, a pánromán törekvések centrumával.

Csak a vakok nem látják, hogy nemzeti politikánknak legsürgősebb s oly feladatai vannak, melyek megoldásával már eddig is késedelmeskedtünk. A Királyhágón inneni nagy országtömb le egészen a Drávaig és szerencsére most már a Vaskapuig annyira konszolidálva van, hogy leszámítva a tót vidékeken történhető ellenhatásokat, nagyobb bomlás az ország testének fötörzsét nem érheti. A lehetséges ellenhatásokkal szemben az óvszerek szükségesek Felső-Magyarországon is. A nemzeti politikának azonban egész súlyával s lehető leggyorsabban rá kell feküdnie az ország keleti részeire. A magyarság itt oly nagyméretű megerősítésre vár, hogy Erdély nemzeti jellege megvédhető legyen minden képzelhető politikai alakulás közepett. Ez alatt nem az

oláhság elnyomása, vagy különben is lehetetlen megsemmisítése értendő. Az ország exponált keleti részeiben a magyar államot intézmények, névszerint jó közigazgatás s kultúra, de főleg a magyarság kibontása által kell örökre megszilárdítani. A míg Erdély oly magyarrá s nemzetivé nem lesz, hogy e jellegét még ellenséges politikai alakulás közepett is megtartaná, addig állami és nemzeti végleges konszolidációkról nem lehet szó.

Lengyelország elbukott, de a lengyel nemzet tovább él. Tovább él Oroszországban s megtartotta faji és nemzeti jellegét Ausztriában, sőt Poroszországban. Az állami forma iszonyú megsemmisülése után a lengyel nemzeti egység tovább él s várja a jövőt. A faji erőnek s nemzeti kompaktságnak ily törhetlen és bámulatos példáját a történelem alig mutatja föl. A mi faji tömörülésünk és nemzeti egységünk ily szilárdá és aczélossá beláthatlan időkig nem leend.

Szerencse, hogy politikai érettségünk és a sors kedvezése nekünk boldogabb jelent adott. Önállóan s függetlenül rendelkezünk sorsunk felől. Nemzetünk jövője kezünkben van. De államunk keretében mindent el kell követnünk, hogy konszolidációkat a politikai jellegen messze túlfel-leszünk; odáig, a hol már az aczél-szilárd egység következik. Azon egység, mely a nemzetet megmenti még az állam tönkjéből is.

De mily eszközök segítségével szüntethetjük meg nemzeti alapunk deficitjét? Mikép jön létre azon végleges konszolidáció, mely föladataink és erőink közt az egyensúlyt helyreállítja?

E kérdésekre csak azt ismételhethetjük, hogy az egyoldalú kulturái és asszimiláló politika, melyben három évtizeden át vakon megbíztunk, nem elég nemzeti céljainkra, Nem szélesítheti ki nemzeti alapunkat.

Meg-megújuló pörbe kell szállnunk az új Magyarország megalapítóival. Andrássy a nemesi demokrácia alapjáról visszalökte Magyarországot az arisztokratikus alapra. Nagy Eötvösünk, irodalmunk e csillaga, a ki az egész művelt világnak ragyog, téves politikai irányával kimondhatatlan károkat okozott nemzetének. A vallási viszonyokat nemzeti szempontból hibásan rendezte. De nem egyedüli hibája volt a két keleti egyház megteremtése. Nem kevésbé súlyos hibát követett el, a midőn kultúránk misszióját és eszközeit tévesen jelölte meg. A nemzetiségi törvényben koncessziót tett a föderalizmusnak s naivul azt hitte, hogy iskolával és kultúrával, visszaszerezheti a politikai koncessziókat. Iskola és kultúra segítségével vélte létesíthetőnek nemzeti egységünket s a mindent egybeolvasztó asszimilációt. Úgy őt, mint a nemzetet a porosz iskolamesterek meg nem értett példája vezette tévútra. A porosz-osztrák háború s majd később a francia-német mérkőzés a porosz iskolamestereket, s pedig méltán, nemzeti hőökké avatta. Nem is kérdés, hogy a porosz néptanítók s tanárok óriási szolgálatot tettek hazájuknak, oly kultúrai fölényt adva népüknek, hogy a szellemi túlsúlylyal egyesült számbeli túlsúly a csatamezőn szükségkép legyőzte az ellenséget. Vak vagy barbár volna, a ki a kultúra és az iskola hatását a népek fejlődésére tagadná. De nem szabad az iskolától s kultúrától oly feladatok megoldását követelni, a melyek ezek hatás-körén kívül esnek. Hatalmas iskolarendszer s fényes kultúra minden nemzetet dicsővé tehetnek. De nagy ellenséges tömegek beolvasztása pusztán a kultúrától s iskolától egyáltalán nem várható. Iskolamestereitől és a hatalmas német kultúrától nem várta sem Poroszország, sem Bismarck a pozeni lengyelek beolvasztását, épp azért a történelemben szinte¹ páratlan gazdasági akcióhoz folyamodott a német politikai

bölcsesség. A pozeni lengyel földbirtok kisajátításához, a lengyelek elűzéséhez s óriási méretű telepítéshez.

Az iskolának és kultúrának még idegen fajok irányában is nagy hatása van, ha ellenséges nemzeti önértetbe nem ütközik. A kulturai hatások épp azért voltak nagyok az ókorban s középkorban, a midőn a faji öntudat s büszkeség létezett ugyan, de ez vagy nem képezett nemzeti önértetet, vagy pedig nem párosult kultúrával. A rómaiság beolvaszthatta a gallságot s egyáltalán a kelta provinciákat, mert itt nem talált kultúrát. Appolinárisz Szidóniusz római műveltségénél fogva büszkén vallotta magát rómainak, ellenben Róma a meghódított görög tartományokat soha sem tehetette latinná, sőt inkább maga vette föl a görög művelséget, a nélkül, hogy nyelvét fölládozta volna.

A nemzetiségi eszme virágzó korszakában egyáltalán lehetetlen nagyobb tömegeket pusztán iskola s kultúra által asszimilálni, ha e tömegekben csak legkisebb nemzeti öntudat is van. *A kultúra ez öntudat rejtező csiráit nem hogy megfojtaná, hanem inkább kifejti.* Iskola s kultúra csak ott hatnak beolvasztólag idegen fajokra, a hol ezek vagy kisebb töredékekben léteznek, vagy semmi műveltséggel és nemzeti érzülettel nem bírnak. A magyar faj közé ékelt nemzetiségi törmelékeket iskola és kultúra által igenis, be lehet olvasztani. E tekintetben szép eredményeket értünk is el. Viszont iskola és kultúra által megmenthetők a nemzetiségi tömegek közé ékelt magyar tömbök. De maguk a nemzetiségi tömegek nem csak be nem olvaszthatók, hanem a kultúra inkább kifejti nemzeti öntudatukat.

A kultúra tehát kétélű fegyver. A nemzet alkatrészévé tesz oly idegen elemeket, a melyekbe beviheti a nemzeti érzületet is. így teszi a magyar nemzet alkatrészévé a megmagyarosodott németeket, ruténeket, részben tótokat s a Dunántúl apró néptörmelékeit. Ellenben felfegyverzi

ellenünk a nemzetiségi öntudattal bíró fajokat, mint a románok legnagyobb részét s a tótság több régióját. *Ha magyar nemzeti öntudatot nem olthatunk román honfitársainkba s ha gazdasági eszközökről idején nem gondoskodunk, a kultúra Erdélyből Csehországot csinál nekünk.* Cseh embrió bontakozhatik ki Felső-Magyarország egy részében is. Es akkor kikerülhetetlenül föderalizmusba jutunk. A nagy magyar álomból örökre fölbredhetünk. Csehországot is a kulturái és gazdasági viszonyok teremtették. Az abszolutizmus német kultúrája és iskolája a cseheket inkább fel-fegyverezte, mint beolvasztotta, A gazdasági politika pedig végleg megásta a német uradalom sírját a három észak-keleti osztrák tartományban.

És Eötvös József elhitte s elhitte vele a nemzet, hogy iskolával és kultúrával meghódíthatjuk Magyarországot. Egy nevelésesen csekély közoktatási költségvetéssel, mely nem lévén elégséges az egész országra, három évtizeden át elhanyagoltuk a magyar fajt s leginkább a nemzetiségi vidékeken építettük iskoláinkat. Részben a Dunántúl és Székelyföld, de leginkább az Alföld folytonos iskolahiányban szenvedett, ellenben üresen álltak a román vidékek állami iskolái. De azokból is kevés haszna volt az országnak, a kiket a román sovinizmus a magyar állami iskolákba engedett járni. Ha valamit meg is tanultak az elemi iskolákban magyarul, első dolguk volt azt elfelejteni. A középiskolák romániai pedig mind tudnak magyarul, valamint tud az egész román intelligencia. De mi a haszon ebből? Három évtized eredménye Erdélyre nézve az, hogy csak egyetlen egy perczenttel több oláh tud ma magyarul, mint a kiegyezés előtt s a ki meg is tanult magyarul, egy csekély szám sem lett magyarrá.

El kell tehát ismernünk nemzeti politikánk részint elégtelen, részint téves voltát, A mi abban tévedés volt, az

már ki van korrigálva. Wlassics Gyula négy év óta építi a magyar fajnak az iskolákat. A mi azonban az elégtelenséget illeti, ez még ma is fennáll. Különben is, habár a legóriásibb közoktatási költségvetéssel dolgoznánk is, az iskola és kultúra magukban véve képtelenek volnának az asszimiláció nagyban való keresztülvitelére. Komoly eredményük csak gazdasági eszközökkel kombináltan lehetséges. Ha modern gazdasági alapokon fejlődött hatalmas és nemzeti városrendszerünk volna, e városrendszer, a gazdasági és kulturái fölénynek ez exponense, még paralizálhatná a nemzetiségi ellenható erőket. De hol vagyunk ez eszmétől szomorú viszonyainkkal?

Nagy baj az, hogy a logikai sorrendet megfordítottuk s ez vezethető vissza az új Magyarország megalapítóinak hibás fölfogására; nagy baj, hogy előzménynyé tettük a következményt. Asszimilálni a modern korban, a hol minden érzület közt legerősebb a nemzetiségi érzés, csak a kultúra által áthatott nagy tömegek képesek a kultúra által alig érintett kis tömbökkel szemben. Mi az elenyésző kisebbségekkel próbáltuk beolvasztani a nagy tömegeket. Nem vitatkozunk a kérdés fölött: vájjon a magyar fajban nagyobb vagy kisebb asszimiláló erő van-e, mint más fajokban. De habár fajunkban végtelenül több beolvasztó képesség lenne is, mint más nemzetekben, a mi pedig éppen nem áll, a nemzetiségi tömegeket még ekkor sem olvaszthatná be, mert e tömegek kívül esnek a magyarság régióján. Előbb meg kell növelnünk a magyar kisebbségeket, meg kell növelnünk egyáltalán a magyar fajt, hogy nagy többséggé legyen a nemzetiségek irányában. Akkor a nemzeti politika egyedüli alapjává tehető a kultúra és asszimiláló politika. De a kiegyezés idején és azóta ezt a politikát tenni a magyar nemzeti politika alap gondolatává, nem csak hiba, hanem szerencsétlenség volt.

Nagyon természetes, hogy kulturái politikánkat mi nem akarjuk gyengíteni. Sőt mindent el kell követnünk az eddig elhanyagolt magyar faj kulturái kifejtésére. Ez adja meg annak a magas kvalitást s a fajsúly hatalmát. De *tömegre* is szükség van. Tömeg és fajsúly együtt ellenállhatatlanok. Az asszimiláló politika nem maradhat egyedüli eszköze nemzeti politikánknak. Sokkal hatalmasabb eszköz kell alkalmaznunk, fajunk számbeli kifejtésének eszközét. *Ma még ez eszköz rendelkezésünkre áll, egy évtized múlva kisiklik kezeink közül*, a miről már is aggasztó jelenségek tesznek tanulságot. És akkor a kulturái szédelgésben utazó magyar sovinizmus és az üres jelszavak által megtévesztett hazafiság kétségbeesve csaphatja össze kezeit. De akkor már késő leend s a fényes jövőndő panorámáját szomorú szívvel kell bezárnunk.

Asszimiláló politikánk szomorú csődjét még számbeli adatokkal is ki lehet mutatni. A történeti adatok szintén gyászos bizonyítékot képeznek. Az utóbbiakból pedig nemzeti kormányzatunk érdekes tanulságokat meríthetett volna. A tizenhetedik és a tizennyolczadik század története, sőt a Bach-korszaknak tényei kétségtelenül bizonyítják, hogy gazdasági eszközökkel mikép lehetett visszaszorítani a magyarságot s előretolni a tótságot és románságot. A vallási és politikai célzatok különösen a protestánsokat vették üldözőbe s ezeket a Felvidéken és a Dunán túl kiirtva, meg akarta egyszersmind törni a nemzetellenes hatalom a magyar uralmat. Katolikus német, de leginkább tót telepek előretolása szorította vissza a magyarságot a Felvidéken s a magyar protestáns egyház bukása Erdélyben pedig a románságot vonultatta föl a magyarság ellen, mely a Királyhágón túl siralmasan összezsugorodott. *Számos mellékes hatás és ellenhatás közül különösen a célzatos telepítési rendszer emelkedik ki a Királyhágón innen.* E rendszer nagy sikert

aratott Felső-Magyarországon s a Dunán túl is s csak a magyarság nagy ereje s csak a legújabb korban törhette azt meg. A szintén nemzetirtó célra számított dunántúli telepek ekkép a nemzeti erő forrásaivá lettek.

E példákból mi nem tanultunk s nagyszabású gazdasági eszközök helyett a kultúra pusztá jelszavainak tétvegeibe jutottunk. Az eredmény az, hogy nem foglalhattunk tért, vagy csak igen kevés tért nyertünk nemzeti kormányzatunk alatt is. A román nyelvvidéken szinte tért vesztettünk. Nem hódítottunk, mert hisz alkotmányos korszakunk kezdetén csak egy perccel kevesebb román tudott magyarul mint ma, a mi, fájdalom, még azt sem jelenti, hogy a magyarul tudó csekély többlet magyarrá lett. Még alkotmányos korszakunk alatt is történt eltótosodás s csak igen csekély visszamagyarosodás. Szomorú és szívszagató, de jellemző, a mit Kőrösy József, jeles statisztikusunk, mond a Felvidék eltótosodásáról irt munkájában. Pozsonymegyéről szól, de általában jellemzi felvidéki viszonyainkat.

»Ha már most, úgymond, a Pozsonymegye nemzeti-ségi határvonala mentében észlelhető magyarosodások együttes áttekintésére térünk át, ezen vizsgálatot azon leverő eredménnyel kell befejeznünk, hogy egyetlen egy ős tót falut sem találunk, mely száz-százötven év alatt magyarosodott volna. Magyarosodást csakis néhány kevés esetben észlelhattunk a határvonal alatt, tehát már magyar területen fekvő *Hegy- és Péntek-Sur* fálvknál, melyek azonban eredettől magyarok valának, így tehát csakis visszahódítják régi nemzetiségüket. Ugyanaz áll Vágáról.

A nemzetiségi határvonal mentében fekvő 14 községben 1880-ban tett a magyar lakosság 66%-ot, 1890-ben pedig 68%-ot, így tehát nem mondhatni, hogy a magyar nemzetiség hódított volna. A határszéli magyar fálvokban különben mintegy 1500-zal, azaz 2%-kal, szaporodott a

magyar elem, a tót falvakban mintegy 250 lélekkel, azaz 5%-kal, a miből azonban $\frac{2}{5}$ -rész Vág-Szerdahely és Pusztafödemes visszamagyarosodásának tudandó be. Nem lehet hallgatással mellőzöm azon fájdalmas tényt sem, hogy Pozsonymegyének a magyar területtel szomszédos tót falvaiban, de még olyanokban is, melyek hajdan magyarajkúak valának, érezhető ellenszenv tapasztalható a magyar nyelv elsajátítása ellen.«

Barsmegyéről, de egyszersmind a kulturai és asszimiláló politika eredményéről nem kevésbé lesújtó ítéletet mond említett tudósunk. Egészben véve – úgymond – a magyar-tót nemzetiségi határvonal mentén fekvő tót községekben a magyar elem az utolsó tíz év alatt, fájdalom, egy szemernyit sem erősbödött; jelenleg is, mint előbb, a magyarság száma itt egyformán 12%-ot tesz.

Még a hol történt is látszólag magyarosodás, ez, fájdalom, csak látszat maradt. A népszámlálás megelőző évtizedében, mely korszakra vonatkoznak Kőrös említett megjegyzései is. Például Nyitramegye nemzetiségi határvonalát képező 80 községben a magyarok száma 1880 és 1890 közt 4%-kal emelkedett. Pozitív számmal megjelölve, 48%-ról 52%-ra szaporodott. Kőrös is észreveszi, hogy e látszólagos szaporodás nem a tótság beolvadásának, vagy helyesebben, legalább részben a magyarság természetes számbeli növekedésének tulajdonítandó. Mi attól tartunk, hogy az egész különbözet, mely a magyarság javára látszik fenforogni, egészen a magyarság terjeszkedő-képességére s még részben sem vihető vissza az asszimilációra. Kínos föltevésünkben megerősít bennünket ama körülmény, hogy a tót nyelvvidék magyarsága legkisebb szaporulatot mutat épp azon évtizedben, a mely a magyarság természetes expanzivitására legjobbnak mutatkozott tán az egész században, tudniillik 1880 és 1890 közt. Amidőn tehát a magyarság szaporodása a nyitrai nyelv-

határon 1880 és 1890 közt csak 4%-ot, ellenben ugyancsak e nyelvhatár tótsága 5%-kal szaporodott, az országos átlag pedig ugyanez évtizedben 14, sőt 15% volt: akkor bátran föltehető, hogy a nyitrai különbözetet elnyelte a tótság.

Ugyanez történhetett Barsban, Hontban stb.

Vagyis nem csak nem történt asszihiláció, azaz nem csak nem nyertünk a tótoktól, hanem a magyarság természetes szaporodásának egy részét elvitte tőlünk a tótság. A mi ekkép magyar többletnek megmaradt s a mi asszihilációnak látszik, az nem más, mint a magyarság természetes szaporodásának megcsökkentett maradványa.

És mégis az asszihilációra s a vele kapcsolatos kulturái politikára alapítottuk az utolsó három évtizedben nemzeti politikánkat. Elvakultságunkban azt hittük, hogy a magyar nemzeti államot asszihilációval és iskolákkal teremtjük meg. Az igazság az, hogy ezekre is szükségünk van, de nemzeti problémánkat csak egy szélesebb alapon, a magyarság terjeszkedő-képességének alapján oldhatjuk meg.

Amúgy is szűk nemzeti alapunkat még szűkebbé és még ingatagabbá teszi középosztályunk válsága. A középosztály fejlődése nem választható el a politikai és társadalmi alapeszmétől. A kérdés mindjárt alkotmányosságunk első korszakában föl volt vetve, fölvetették Andrássy Gyula gróf és Horvát Boldizsár. A nagy miniszterelnök az osztálygóg tévedésébe esve, nyíltan szembeszállt a demokrácia eszméjével s az arisztokratikus elvet igyekezett a magyar politika alapjává tenni.

Szerencsére a nemzet nem követte teljes mérvben a jeles államférfit tévedésének útján. Az arisztokratikus elv sem abszolút rossz, mint abszolút rossz nincs egyáltalán a politikában. Sőt bizonyos atom vibrációjától vezetve, a nemzet elfogadhatná az arisztokratikus elvet is, ha ez ga-

ranciát képezne, mikép czéljához el fogja vezetni. *A mi nemzeti czélunk azonban csak a fejlődés és egység utján keresztül érhető el;* az arisztokratikus elv pedig többé-kevésbé inkompatibilis mind a kettővel. Es a midőn a nemzet vezérei tévednek, e miatt szenved az előbbi, a klasszikus mondás szerint, hogy az achivusok bűnhődnek az Olympus vétkeiért. A magyar nemzet, bár nem adta át teljesen magát az arisztokráciái elvnek, az utolsó három évtized alatt mégis több engedményt tett annak, mint bármikor azelőtt. Engedményeket tett intézményekben s a mi tán még nagyobb baj, a földbirtok-politikában.

A valódi bajt, sőt majdnem csapást azonban az képezi, hogy történelmi fejlődésünk és gondolkodásunk a nemzeti alapszme tekintetében megzavarodott, úgyannyira, hogy ez még ma sem tisztult meg. A történelmi alap pedig, a melyen Magyarország nyolcz századon keresztül állt, egészen világos és tiszta. Valami paradoxonszerű látszik ezen, de mégis nagy igazság rejlik lényegében. *A középnemesség* demokráciája volt azon varázsige, mely nemzeti egységünket megteremtette és föntartotta. Nem hasonlított ez eszme sem a régi, sem az új fölfogáshoz a demokráciáról és mégis magában foglalta a demokrácia nemesebb és tisztultabb lényegét. E nemesi demokrácia áthatotta egész nemzetünket és társadalmunkat s akkép volt szélesíthető, mint a mily mértékben szélesedett fejlődése következtében a nemzet. Kiváltságai daczára e nemesi demokrácia nem volt kizárólagos, sőt leszállott egész a legnépiesebb elemekig s áttörte a faji és nemzetiségi korlátokat.

Valódi demokrácia, a hatalmas polgári elemben gyökerező népuralmi eszme sohasem létezett Magyarországon, mert hiányzott ehhez a fő alkotóelem: a városi polgárság. Azon elem, mely Franciaország politikai és társadalmi fölfogását annyira átgyúrta, hogy Aumale herczeg szerint

Franciaországban még a korona és arisztokrácia is demokratikus fölfogású kell hogy legyen. A mi történetünk azt a fölfogást sem ismeri, melyet Anglia fejlődése hozott létre és tartott fenn az újabb korig, a mely szerint az angol nemzet arisztokratikusán gondolkozik, azonban demokratikusan cselekszik. A magyar középnemesség demokráciája egészen sajátos fejlődés eredménye s teljesen megfelelt az céljainknak, a míg a nemzeti alap, úgynevezett demokratikus átalakulásunk következtében, meg nem változott.

Az új helyzethez és fejlődési irányhoz új alapeszme kellett s nagy baj, hogy, midőn ez alapeszmét kerestük, közszellemünk arisztokratikus lökést kapott. Pedig legegyszerűbb leendett a történeti fejlődés továbbképzése s az új viszonyokhoz alkalmazása. *A nemesi demokrácia helyére a nemzeti intelligencia demokráciájának kellett volna lépnie.* A régi, nemesi demokrácia ugyanis magában foglalta a nemzeti intelligenciát s az összes úgynevezett honorációrokot fölvette kebelébe. Most az intelligenciának kellett tágasabb fogalomná lennie. Ennek kellett volna mindent magába ölelnie, a mi szebb és nemesebb, kiemelkedik akár a magyar faj, akár a nemzetiségek kebeléből. A magyar értelmiség volt hivatva, hogy megteremtse nemzeti egységünket, összeforrasztva s kompakt egységbe gyúrva minden szétválasztó elemet. *A népies alapokon nyugvó nemzeti intelligencia, melyet pusztán ornamentikával lát el az arisztokrácia: ez a nemzeti alapeszme, a cél és eszköz egyszersmind.*

Az ész és értelmiség nagy központosító és egységesítő demokráciájának képviselője volt Hová Boldizsár s fájdalom, mindjárt alkotmányosságunk kezdetén nemes zászlájával együtt elbukott. Nemzeti intelligenciánk kétségkívül fejlődött, sőt bizonyos irányokban bámulatosan kiterjeszkedett. Nem csekély egységesítő erőt is mutat, de nincs elég

hatalma, tekintélye és erkölcsi súlya, hogy a nemzeti politika vezetése határozottan az ő kezében legyen. Megbontják és megzavarják nem csak az egységrontó nemzetiségi fejlődés, a melyet a nemesi demokrácia nem ismert, hanem egyszersmind a felekezeti harcok és a, habár nyíltan föl nem lépő, osztályellentétek. A főbaj az, hogy nemzeti intelligenciánknak központja és attraktív ereje gyengült meg azon társadalmi réteg bukása következtében, mely a nemesi demokrácia örököse és letéteményese volt. Közép – földbirtokosságunk nagy része elzüllött, másik része pedig, történeti múltjával ellentétben, arisztokratikus fejlődési irányt vett. Így nélküli nemzeti intelligenciánk azon anyagi és erkölcsi súlyt, melyre föltétlenül szüksége volna, hogy feladatának megfelelhessen.

E hiány és hézag daczára nemzeti alapeszménk még sem változhatik s a súlypontnak még sem szabad áthelyezkednie máshová, mint a hová ez való. Az értelmiség demokráciájának kell a társadalmi és politikai hatalmat kezében tartania, vagy, a mennyiben ez kisiklott volna kezeiből, vissza kell szereznie. Nem a saját, hanem a nemzet érdekében. Minden tévedés és züllés daczára, a nemzet értékes zömét még mindig a nemesi demokrácia természetesen utánképzése az intelligens középrétegek tömbje képezi. A széthúzó elemeké nem lehet sem a politikai, sem a társadalmi hatalom, mert különben a decentralizált vezetésbe bele fognak szólni a nemzetiségek is. A magyar politika célja e szerint az értelmiség demokráciájának teljes rekonstruálása, hogy rekonstruálható legyen nemzeti és állami életünk. Ezzel tisztába kell jönnünk három évtized múltán.

Magyarországnak politikailag és társadalmilag egyáltalán egyik legnagyobb kérdése: a *középosztály problémája*. E probléma megoldása nélkül nem lehetséges sem társadalmi,

sem nemzeti kibontakozásunk. A végletek ellentétes hullámai összecsapnak politikai és társadalmi életünk felett, ha e probléma megoldást nem nyer. Kern csak nyugalom és béke nem lesz ebben az országban, hanem egyszersmind nemzeti jövőnk jut kockára, ha a középosztály kérdését sikeresen meg nem oldjuk. A Gracchusok korában Róma társadalma nem forgott oly nagy veszélyben, mint jelenleg a mi társadalmunk. Negyvennyolczadiki átalakulásunk sem terjedelemre, sem mélységre nem volt nagyobb, mint a mely előtt most állunk. A kockázat és veszély abban van, hogy nem pusztán társadalmi ellentétekről van szó. Ha csak ezek léteznének, akkor egyedül a nagy vagyon képviselői v állnának szemben az agrár-szocializmus által vezetett tömegekkel és a *középosztály hiánya* közvetlenné tenné a két szélsőség összecsapását. A társadalmi végletek azonban kihatnak a politikai és állami életre is. Középosztályunk elzülése nemcsak a jótékony ütközőt veszi ki a társadalmi torzsalkodások köréből, mely ütköző az összecsapást vagy elhárítja vagy mérsékli. Egyszersmind megfosztja az államot legfőbb fentartó elemétől.

Nyolcz századon át középosztályunkon nyugodott a magyar nemzet politikai és társadalmi egyensúlya; sőt a középosztály volt maga a nemzet. A dsentri volt a katona, a bíró, a hivatalnok, a társadalmi rend őre, a gögös arisztokrácia féken tartója, a nép védője és a nemzeti érdek letéteményese. A földbirtokos középosztálynak azonban szükségkép meg kellett gyengülnie. Egy szűkebb kiváltságos osztály, minő az arisztokrácia, védhette magát kiváltságainak fellegvárában. Védhette magát a családi politika és hitbizományi rendszer által. A dsentri azonban a nemzet gerinczét képezte és kiváltságainak kapuit szükségkép megnyitotta a tágabb értelemben vett nemzet előtt. Mint gazdasági existenciát szükségkép korrumpálta maga azon intézmény,

mely fentartására volt hivatva, az ősiség. Ennek várában földbirtokos nemességünk nem foglalkozhatott saját gazdasági létkérdésével. A közügyekkel levén elfoglalva, nem szentelhetett időt magánügyeinek. Dsentrink nem dologtalanabb, mint más nemzet nemessége, de szükségképp el kellett szoknia a gazdasági foglalkozástól és ez az antropológiailag is kitűnő emberfaj gyermekké és tehetetlenné lett a modern gazdasági élet létküzdelmében; Ide járult a Bach-korszak tervszerű gazdasági politikája, mely a legnemzetibb elemet, középföldbirtokos – osztályunkat, czéltudatosan tönk्रे akarta tenni. Nagy sikereket ért el e tekintetben a földtehermentesítés és kataszter szándékosan ellenséges keresztülvitele által. Az elnyomatás korszakának története tele van annak példáival, mikép sűrűsödhetik átokká a legáldásosabb intézmény. A közadók és azok kezelése pedig folytatta a romboló munkát és befejezte azt magának a dsentrinek nem mindig hibája, hanem gyakran kötelessége, a társadalmi és politikai szerep miatt szükséges túlköltekezés stb.

Alkotmányosságunk korszaka alatt ismételten megvilant politikusaink és államférfiaink szeme előtt a középföldbirtokosság restaurálásának gondolata. Különösen Tisza Kálmán érdeme, hogy dsentrink megmenthető részét igyekezett megmenteni. De kitűnt, hogy nem elég kenyeret és hivatalt adni a dsentri kezébe. A gazdasági lét hajótöröttéi bemenekültek a hivatali szobákba és itt, úgy a hogy, megmentették saját egyéni létüket, de nem a nagy *társadalmi és állami* érdeket, mely középosztályunkhoz fűződik. A hivatalnoki középosztály nem pótolhatja sem társadalmilag, sem politikailag a független és vagyonos középosztályt. Nem képezheti az arisztokrácia ellensúlyát, a társadalmi végletek ütközőjét, ekkép az ellenséges feszültségek levezetőjét és az állami érdek szilárd alapját. Alkotmányos korszakunk szomorú eredménye az lett, hogy a középföldbirtokosság

három millió holdat vesztett, nagyrészen az arisztokrácia javára. A mi birtok meg is maradt kezén, agyonnyomják az adósságok és a társadalmi és a politikai szereplés terhei.

Elérkezett legfőbb ideje a középosztály nem hivatalnok, hanem gazdasági restau válásának. A katonai és hivatali pálya alkalmas ugyan a történelmi középosztály gyengébb elemeinek elhelyezésére; de szükség van nagy és hatalmas zöldre künn, a gazdasági és társadalmi életben. Nem lehet sürgősebb feladata az államnak, mint középosztályunk restaurálása magukban a földbirtok-viszonyokban. A nagybirtok oszlása, a középbirtok növekvése és a parasztbirtok terjeszkedése az egyedüli mentőeszköz Magyarország társadalmi, gazdasági és politikai problémájának megoldására. Minden más politika, még a legjobb is, csak efemer s részleges eredményeket hozhat létre. A jövőt biztosító nemzeti politika a földbirtokon nyugszik és a középföldbirtokososztály restaurálásával függ össze.

A középosztály restaurálására irányzott törekvés nem az osztályharcz földidézése, hanem ellenkezőleg, a jövőben kitörhető osztályharcznak megelőzése és elhárítása.

A regeneráló munka indokát szerencsére most már az sem képezi, a mi nyilvánvaló volt századok folyamában s a miért Deák Ferencz a hatvanas években, a kiegyezés küszöbén, kizárta az arisztokrácia legnagyobb részét a magyar politikából. Földbirtokos középosztályunk egész a legújabb korig *nemzeti* ellensúly volt az arisztokráciával szemben. Ez utóbbi ugyanis legnagyobb részében nemzetietlen irányt váltott, idegen volt nyelvére és szokásaira fajunktól, mindig az elnyomó hatalommal tartott nagy többségében s csak igen kis töredék érzett és küzdött együtt nemzetével. Szerencsére, ismétljük, e fájdalmas motívum többé nem létezik a magyar politikában. Utoljára az ó-konzervatívok

félreszorítása szükségesnek bizonyult, mert nem vehettek részt a kiegyezés révébe érkező nemzet vezetésében azok, a kik 48-iki átalakulásunkkal szemben ellenséges állapotra helyezkedtek. Azok, a kik kétségbevonhatlan hazafiságuk daczára ott settenkedtek Windischgrätz táborában akkor is, midőn ezt a győzelmes magyar hadak verték. A kik a rémuralom korszakában csak siránkozni és könyörögni tudtak, de nem vettek részt Deák Ferencz passzivitási politikájában. Ellenkezőleg, résztvettek az elnyomó hatalom kísérleteiben, a provizórium különböző formáiban, sőt a kiegyezési munkálatokat is úgy vezették, hogy Magyarország 1848-iki közjoga csorbát szenvedjen. Félre kellett szorulniuk azoknak, a kik nem bíztak nemzetük erejében és jövőjében s ekkép a tartomány színvonalára akarták lefokozni a magyar államiságot.

Ily ellentétek – újra mondjuk – nem léteznek többé a nemzet és arisztokráciája közt. Középosztályunk *nemzeti ellensúlyának* mérve és szükségessége alábbszállt. Az arisztokráciát Deák szelleme többé nem zárja ki a magyar nemzeti politikából, sőt helye van annak ott, a mit a vagyon, az értelmiség és születés joggal megad neki. Egészen más ellensúlyról van és lesz jövőre szó.

A magyar nemzeti politika súlypontja jövőre is csak a középosztályokon nyugodhatik biztosan es rendíthetetlenül. Az arisztokráciának a magyar politikában való részvétele mellett a középrétegek túlsúlya biztosítja az egyenletes s visszaesésektől ment szabad fejlődést. A felekezeti és osztályszellem ellenében csakis a nagy nemzeti közép-tömb védheti meg liberális haladásunkat. *Az arisztokrácia túluralma a demagógia túlkapásait idézné föl* s így az egyensúly csak a középosztály s névszerint a földbirtokos középosztály vezérszerepe mellett biztosítható. Maga parlamentarizmusunk csak akkor lesz teljesen mentes minden konvulziótól, ha, a nemzetiségi ellentétekről nem is szólva, a felekezeti és osztály-

érdekek ott tényezőkké nem lehetnek. Minden irányú elcsuszamlástól csak az védheti meg a magyar politikát, ha a demokratikus és arisztokratikus érdekeket, a nemzetiek kapcsán, a középosztály uralma kiegyenlíti.

Mindennél azonban még sokkal erősebb indok van földbirtokos-osztályunk regenerálására.

Ezt az indokot a nemzetiségi kérdés adja meg. E kérdést számos más, hasznos eszköz mellett főleg a középosztály megerősödése s a földbirtokos középosztály regenerálása által lehet csak megoldani. A baj épp abban van, hogy földbirtokos középosztályunk épp a nemzetiségi vidéken szenvedett legtöbbet. A dunántúli dsentri szilárdan áll, egy részének elhanyaglását pótolta a másoknak erős fejlődése. A felvidéken a nemzeti ügy csak azért nem szenvedett veszélyesebb károkat, mert a középbirtokosság aránylag elléggé épen maradt. De a felvidéken is szükség van a nemzeti társadalom középrétegeinek s különösen a földbirtokosságnak megerősítésére. Legnagyobb veszedelemben forog Erdély s pedig épp azért, mert a magyar földbirtokosság, beleértve az arisztokrácia nagy részét is, fölöttébb meggyöngült, sőt óriási arányokban tönkrement. A veszedelmet tetézi még, hogy a román akció a magyar földbirtokosság helyére oláh földbirtokosokat, oláh dsentrit akar tenni. Ha semmi egyéb ok nem volna földbirtokos középosztályunk regenerálása mellett, mint pusztán ez, maga elégséges volna, hogy gondolkodóba ejtse politikusainkat pártkülönbség nélkül. A kormányt pedig határozottan intse, hogy elérkezett a tettek ideje.

Sajnos, hogy ez ok nem elszigetelten áll s még sajnosabb, hogy ez a komoly okok között szerepel, melyek a földbirtokos-osztály regenerálását a magyar nemzeti politika elodázhatlan követelményévé teszik. Habár a nemzetiségi vidékek magyar földbirtokossága nem is szenvedt volna többet

mint egyéb vidékeké, a dsentri vagyoni és számbeli összezugorodása még ekkor is követelőleg lépne a magyar politika vezérei elé. Azon egész épület, melyet századok alapozása, rombolása és újraépítése létre hozott, alkotmányunk egész szerkezete a középosztály társadalmi, gazdasági és politikai túlsúlyán nyugszik. Ez azon hatalmas pillérekből álló oszlopcsarnok, mely nyolcz századon át nemzeti életünket, állami és társadalmi szerkezetünket tartotta. Ha e pilléreket kidőlni hagyjuk, roskataggá lesz az egész épület. Az új alap csak a szélsőségekből jöhetne létre s ez alap, a mellett, hogy ingatag, nemzeti értelemben is megbízhatlan volna.

Örvényző áradat rombolja társadalmunk középrétegeit, Tajtékozó gyűrii elsodorták már földbirtokos középosztályunk legnagyobb részét és most ennek nemes pótlóját: az intelligenciát támadják meg. Sorba jelentik be az értelmi kereset embereinek, egész társadalmi rétegeknek csődjét. Az orvosok, ügyvédek jajveszéklését követi a többi független intelligencia panasza, mely végső veszedelemről beszél.

Az értelmi proletárság minden téren aggasztó mérveket ölt; magukra a művészeti ágakra is betört ez a baj. A diplomás kétes existenciákhoz járulnak az ecset és véső munkanélküli emberei. A tudomány, ész és szellem munkásai a művelt kultúrállamokban a társadalom és nemzet díszét, koloritját képezik. Nálunk ellenben kiegészítik azt a sötét képet, melyet már évtizedek óta nyújt középosztályunk pusztulása. Társadalmunk még mindig hatalmas és büszke fa, melynek koronáját még nem törhetik le a viharok. Külső kérge még erős, de belseje elrothadt vagy rothadóban van. Ha e rothadás tovább tart s áteszi a büszke fa derekát, még a könnyebb légáramlat is katasztrófát idézhet elő.

Mi az oka e sajnálatos jelenségnek? Földbirtokos kö-

zéposztályunk pusztulásának okai rég ismeretesek, de mind-
 eddig semmit sem tettünk megmentésére. Azt hittük, pótol-
 hatja azt természetes szurrogátuma: az értelmi keresetből
 élő intelligencia. Az ügyvédi s részben az orvosi, mérnöki
 stb. foglalkozás emberei, sőt – a míg utolsó epigonjai is
 eltűnni nem kezdtek – magának a gazdatiszti osztálynak
 számos kiváló tagja sikerrel igyekezett kiegészíteni a föld-
 birtokos középosztály ritkuló sorait. Sőt e társadalmi réte-
 gekből számos új földbirtokos támadt. Újabban azonban ez
 csak kivételkép történik meg. És habár túlzottnak tartjuk
 a panaszokat, mégis el kell hinnünk, hogy az értelmi kereset
 forrásai sekélyebbé lettek. Attól tartunk: kevésbé *tisz-
 tákká* is.

Ez az utóbbi jelenség ok és okozat egyszersmind. Ok,
 mert a létküzdelem versenye erkölcsileg söpörtlen térre szo-
 rította a versenyzőket. Sőt – fájdalom – gyakran meg-
 történik, hogy a küzdelem a társadalom szemétdombján
 megy végbe. Az értelmi kereset forrásainak tisztátalansága
 egyszersmind okozat, a mennyiben a szennyes verseny vissza-
 hat magukra azon forrásokra, melyekben a társadalomnak
 kellene megifjodnia. Az áldatlan versenyt pedig földézi ama
 körülmény, hogy a tulajdonképvaló vagyonprodukáló pályák,
 az ipari és kereskedelmi pálya helyett, az értelmi kereset
 küzdőterét lepik el a hivatottak és hivatlanok rajai. A dip-
 lomás nyomorúságot keresi a javíthatatlan társadalmi gög,
 mely még mindig lenézi az ipari és kereskedelmi foglalko-
 zást. Az angol arisztokrácia másod-, harmadszülött fia
 nemcsak a hadseregbe és nemcsak Indiába mennek, hanem
 gyakran magában Londonban, a Cityben, kereskedést nyit-
 nak és mégsem lesznek a társaság száműzöttjeivé. Nálunk
 még a középosztály is, mely a diplomás proletárt beveszi,
 idegenkedéssel fogadja a kézimunka vagy a vállalkozás
 emberét.

Középosztályunk megmentése céljából mindenekelőtt társadalmi reformra van szükség. Reformálni kell azt a középkori, a modern életre képtelen szellemet, mely csak a diplomától szabadalmazott munkát becsüli meg s megveti ama másik, sokkal produktívabb munkát, melyre nem a professzorok adnak képesítést. Azt a munkát, mely egyedül teheti nagygyá a népeket, mint nagyokká tette a művelt nyugoti nemzeteket. Az erkölcsi reformnak együtt kell járnia a társadalmi reformmal. Sem az ügyvédi, sem az orvosi, sem egyéb pályán nem tűrhető a *szennyves verseny*. A fegyelmet mindenütt a legnagyobb szigorral kell kezelni, hogy a tisztességes munkát továbbra is el ne nyomhassa a tisztességtelen. De a két reform csak alap, a melyre építeni kell. Le kell szállítani egyáltalán egész társadalmunkban, s névszerint az értelmi kereset pályáin, a modern *igényeket*. Nem szabad dus jövedelmekre utazni s nagy lábon berendezkedni. Meg kell állni azon utón, hogy a diplomás munka is vállalkozássá legyen, melyben a tőke játszsza a főszerepet. Majd ha nem lesznek fényesen berendezett irodák és orvosi előszobák, a közönség is hozzászokok az igazi tudomány és szakértelem megbecsüléséhez, sőt méltó honorálásához.

Viszont, intelligenciánk mentségére, el kell ismernünk, hogy a megélhetési viszonyok nemcsak fölöttébb, hanem érthetetlenül drágák. Drága minden, a lakástól kezdve a legszükségesebb élelmi cikkig. És nemcsak Budapesten, hanem szinte mindenütt az országban. Másutt, a fényes és drága fővárosok mellett, vannak olcsó vidéki városok, a hol mégis, szinte fokozottabb kultúra által körülveve, elhúzódhatik a nagyvilági élet robogó zajától a tudomány, a gondolkodás. Elhúzódhatnak mindazok, a kik szerényebb viszonyok közt, olcsón és mégis kényelmesen akarnak megélni. Nálunk a vidéki városok is csaknem mind drágák. Az egész nyugoti és északi periféria, Béctől kezdve Sopronon, Pozso-

nyon keresztül Kassáig minden nagyobb kulturai központ szinte oly drágasági viszonyokat mutat, mint Budapest. Az Alföld fejlődöttebb kultúrpointjai, mint Szeged, Debreczen stb. szintén drágulni kezdenek. Csakis még az egy Temesvár képez kivételt.

A decentralizációval szaporítjuk vidéki városaink lakosságát, de ha a közlekedést is decentralizálják s ha – mint *Hegedűs* Sándor kilátásba helyezte – a vidéki gócpontok élélmzésének könnyebbé tételéről gondoskodunk, a megélhetési viszonyok javulni fognak országszerte. De csak akkor, ha egyidejűleg az élélmzés terén is megszűnik a szennyes verseny, vagy – a mi még rosszabb – a monopólium. És megszűnnek a legerkölcstelenebb természetű szövetkezetek, a különböző *ringek*.

Az állami adminisztráció némileg szintén segíteni fog középosztályunkon, de különösen a *jogi pálya* emberein. Közigazgatási reformjaink számos új erőt igényelnek s mert magasabb kvalifikációt fognak követelni, az élet-halál-harczot vivő diplomás proletariátus egy része el lesz helyezhető. Maga a körjegyzői pálya, a magasabb hivatali állásokról nem szólva, nem egy jó sorsra méltó exisztenciának fog megélhetést nyújtani. De természetesen ezzel is csak szaporodik az állami *dependenzia* a magyar intelligenciában. Értelmiségünk legnagyobb része most is az államtól függ. Jövőre még inkább attól fog függeni. A független intelligencia szomorú sorsa mindig inkább és inkább az állam révébe kergeti a küzdelemtől féltő szukkreszczenziát. Ekkép épül fel Magyarországon az állam mindenhatóságának Éábel-tornya, melynek összeroppanása valamikor nagy bajt fog okozni, mert szinte egész intelligenciánkat maga alá temetheti.

Az arisztokrácián kívül még csak egyetlen, aránylag független és egészséges társadalmi elemünk van: *paraszt-*

ságunk. Részből a Dunántúl s majdnem egészében a nagy Alföld hatalmas magyar parasztsága. Ennek is itt-ott egy-egy virághajtását pusztító fereg emésztí s undorító hernyó és pók mocskolja be. Az agrár-szocziálizmus megkezdte a legszilárdabb nemzeti alapunk rombolását. Parasztságunk csontozata és veleje azonban még egészséges. Képes a legnagyobb reprodukcióra s oly terjeszkedésre és kifejlődésre, a minőre a világ egyetlen parasztsága sem.

Legvégső ideje érkezett el parasztságunk kifejtésének s úgy gazdasági, mint értelmi felemelésének. Ekkép nem fog továbbterjedni a társadalmi csőd, sőt elkövetkezik társadalmi rétegeink egyensúlya és megszilárdulása. Ellenkező esetben pedig az szélesebb körökre fog kiterjedni. És midőn már parasztságunkat is érinteni fogja, akkor a társadalmi csődből politikai és nemzeti krach lesz.

IV. FEJEZET.

Új nemzeti alap.

Aratáskor minden évben hatalmas erők működnek a széles alföldi rónán s a Dunántúl halmos vidékein. A magyar faj erői ezek, azon erők, a melyekhez foghatók agrikultur szempontból nincsenek sehol a világon. Egyetlen egy faj sem bírja meg az aratás fáradalmait annyira, mint a specifikus magyar faj.

És még sem ebben van fajunk nagy fölénye a hazai nemzetiségek fölött. E csodás munkaképesség is alkotó elemét képezi nemzeti erőinknek. De egészen más azon megnyilatkozó tulajdonság, mely új nemzeti alap gyanánt kínálkozik. *Ez a tulajdonság a magyar faj terjeszkedő képessége, azon nagy szaporodási erő, melyet a magyarság kedvező gazdasági viszonyok között mutat.* Kétségbevonhatatlan tények bizonyítják, hogy a magyarság asszimiláló képessége nem nagy, de annál jelentékenyebb szaporodó képessége. Ez expanzív erő idézte fel, hogy fajunk nemcsak hogy el nem vészett a középkor irtó harczaiban és a kultúra versenyében, hanem újra s újra meghódította a haza területének nagy részét.

Az őskori asszimilációról nem beszélünk, mert ennek mérvei ki sem mutathatók. A szemeink előtt folyó asszimiláció adatai azonban bizonyítják, hogy ez nem lehet elég széles alap nemzeti jövőnk számára. A legutolsó század, de leginkább a most elmúlt 50 év adatai szerint pozitív nyereségünk csak a városokban van. De itt is leginkább a

németséget nyertük meg, ellenben sokkal kevésbé a tót-ságot, még kevésbé a románságot. Ez utóbbit annál kevésbé olvashattuk be a városokban, mert a románság még Erdélyben sem igen város lakó.

A következő' adatok mutatják, hogy a nemzetiségi jellegű vidékeken még a városokban is csekély mérvben működött fajunk asszimiláló ereje. Sőt elmondható, hogy az elért eredmények is részben a magyarság bevándorlásának, vagyis expanzivitásának köszönhetők.

I.

Sorszám	Megye, illetve város	Tót	Magyar	Német
		százalék		
1	<i>Áru</i>	96	1	—
	1. Alsó-Kubin	64	18	16
	2. Trsztena	92	3	4
2	<i>Bars</i>	57	31	—
	1. Léva rt.	11	85	4
	2. Körmöczbánya rt.	23	6	71
	3. Ujbánya rt.	93	4	3
	4. Aranyos-Marót	58	33	9
3	5. Nagysalló	1	98	1
	<i>Liptó</i>	94	2	—
	1. Liptó-Szt-Miklós	48	16	36
	2. Liptó-Ujvár	57	29	11
4	3. Rózsashegy	87	6	6
	<i>Nyitra</i>	73	18	—
	1. Érsekujvár rt.	9	87	4
	2. Nyitra rt.	38	37	24
	3. Szakolcza rt.	88	3	7
4	4. Negyed	7	99	0
	5. Nagysurány	69	19	12

Sorszám	Megye, illetve város	Tót	Magyar	Német
		százalék		
	6. Tardoskedd	10	88	0
	7. Galgóc	77	7	16
	8. Nagy-Tapolcsány	62	12	25
	9. Farkasd	1	99	0
5	<i>Trencsén</i>	93	2	—
	1. Trencsén rt.	47	33	18
	2. Nagy-Bitse	81	6	12
	3. Trencsén-Teplicz	82	7	10
	4. Illava	61	22	8
	5. Zsolna	62	16	20
6	<i>Turócz</i>	76	3	—
	1. Ruttká	62	14	21
	2. Turócz-Szt-Márton	78	8	14
7	<i>Zólyom</i>	92	4	—
	1. Besztercebánya rt.	56	24	19
	2. Breznóbánya rt.	91	5	3
	3. Zólyom rt.	70	21	8
8	<i>Sáros</i>	67	3	—
	1. Bártfa rt.	65	7	23
	2. Eperjes rt.	53	26	16
	3. Kis-Szeben rt.	71	18	9
9	<i>Szepes</i>	57	3	—
	1. Gölniczbánya rt.	21	5	73
	2. Igló rt.	57	11	31
	3. Késmárk rt.	21	12	66
	4. Lőcse rt.	50	17	31
	5. Poprád rt.	34	9	57
	6. Szepes-Olaszi	71	3	25
	7. Szepes-Váralja rt.	69	3	26

II.

Sorszám	Megye, illetve város	százalék		
		Olah	Magyar	Német
1	<i>Szilágy</i>	62	35	—
	1. Szilágy-Soulyó rt.	19	80	0
	2. Zilah rt.	5	93	1
	3. Kraszna	9	91	0
	4. Szilágy-Cseh	8	91	0
2	5. Tasnád	14	85	1
	<i>Arad</i>	61	25	—
	1. Arad szk.	19	62	13
	2. Kurtics	69	27	2
	3. Borosjenő	57	35	2
	4. Elek	21	18	58
	5. Magyar-Pécska	1	93	2
	6. Ó-Pécska	75	17	2
3	7. Pankota	36	35	25
	<i>Krassó-Szörény</i>	76	3	—
	1. Karánszabes rt.	54	7	35
	2. Lugos rt.	42	15	41
	3. Steyerlak-Anina	3	3	61
4	4. Resiczabánya	14	7	62
	<i>Alsó-Fehér</i>	78	16	—
	1. Abrudbánya rt.	56	38	1
	2. Gyulafehérvár rt.	42	43	11
	3. Nagyenyed rt.	22	71	3
5	4. Vizakna rt.	64	33	1
	<i>Besztercze-Naszód</i>	67	5	—
	1. Besztercze rt.	25	12	61
6	2. Ó-Radna	73	19	6
	<i>Fogaras</i>	89	5	—
	1. Fogaras	33	41	26

Sorszám	Megye, illetve város	Oláh	Magyar	Német
		százalék		
7	<i>Hunyad</i>	89	6	—
	1. Déva rt.	43	47	9
	2. Hátszeg rt.	65	25	8
	3. Szászváros rt.	45	25	24
	4. Vajda-Hunyad	53	30	12
	5. Petrosény-Dilsa	41	30	22
8	<i>Kolozs</i>	59	34	—
	1. Kolozs rt.	44	52	0
	2. Kolozsvár szk.	10	84	4
	3. Bánffy-Hunyad	7	87	1
	4. Kolozsmonostor	48	51	1
9	<i>Szeben</i>	66	3	—
	1. Nagy-Szeben rt.	22	15	61
	2. Szász-Sebes	62	4	31
	3. Resinár	95	0	1
10	<i>Szolnok-Doboka</i>	77	18	—
	1. Deés rt.	23	73	3
	2. Szamosujvár	34	42	2
	3. Bethlen	45	50	2
	4. Szék	15	83	0
11	<i>Torda-Aranyos</i>	71	25	—
	1. Felvincz rt.	6	88	0
	2. Torda rt.	21	77	1
	3. Maros-Ludas	50	45	1

A városi elemben jelentékeny hódítást inkább a magyarfaj – lakta vidékeken vittünk véghez s legfőképp az ország fővárosában, Budapesten. A falukban csak ott hódítottunk, a hol igen nagy magyar tömegek veszik, vagy vették körül az apróbb nemzetiségi tömböket. Tehát leginkább az Alföldön és a Dunán túl. E nyereségeinket azonban

– fájdalom – több mint ellensúlyozzák veszteségeink, melyek a nemzetiségi vidékeken érték fajunkat. Egészen felesleges e tekintetben a tót és román vidékek sajnós adataira újból utalnunk. Es nemcsak legsajnálatosabb, hanem egyszersemind legmegdöbbentőbb, hogy jelentékeny magyarság elszlávosodása és eloláhosodása az alkotmányos korszaknak is kórtünete. De legjellemzőbb a jelen sorok írója által évek óta emlegetett azon adat, hogy újabb alkotmányosságunk egész korszaka alatt csak egyetlenegy száztólival több oláh tanult meg magyarul, mint a mennyi tudott annakelőtte.

E lesújtó tény teljes és szomorú világitásba helyezi asszimiláló törekvéseinket. Három évtized egy száztólíja mily biztatást ad a jövőre nézve? Egy újabb ezredév alig lenne elégséges a magyar nemzetnek faji alapon való megteremtésére. És hozzá még a magyar nyelv tudása nem egyértelmű a magyar nemzeti érzülettel. Sajnos tapasztalunk ez különösen a román intelligenciánál, melynek legnagyobb része, ha tud is, nem mindig érez magyarul.

E kétségbeejtő helyzet hődén szívemelőleg világit át a magyarság terjeszkedő képessége. Ez expanzivitást a megújuló statisztikai felvételek világosan feltárták. Ezt tehát nem a jelen sorok írója találta fel, hanem igenis, legelőször alkalmazta nemzeti problémánk megoldására, a téves és egyoldalú asszimiláló törekvésekkel szemben. Már eddig is sok publicisztikai munkájában figyelmeztette politikánk vezéreit, hogy az asszimilálás szükséges, de nem elégséges eszköze nemzeti célunknak. Az új és hatalmasabb nemzeti alap a magyar faj terjeszkedő képessége. Eddig is kevésbé az asszimiláció, mint inkább a magyar faj expanzivitása által történt az ország szaporodása. Szabadságharcunk óta a magyar faj megkétszereződött. A legújabb, napjainkban történő anyakönyvi, tehát egészen biztos felvétel szerint a specifikus magyarság meg-

haladta a 8.000,000-t, ekképen az 1890. évi népszámlálás óta szemeink láttára megnövekedett. És hogy ez nem asszimiláció, vagy nem főleg asszimiláció által történt, bizonyítja ama körülmény, hogy népünk megnövekedése főleg a magyarfaj-lakta vidéken történt. Ezt bizonyítják a következő hiteles adatok:

Sorszám	Országrészek	1897. évben		100 lélekre esett	
		összesen	magyar	1897.	1890.
				lélekszám	magyar
1	Duna-balpart	1,986.055	581.777	29.3	27.6
2	Duna-jobbpart	2,854.847	1,971.104	69.0	68.5
3	Tisza köze	3,065.557	2,297.976	75.	73.2
4	Tisza-jobbpart	1,593.995	745.216	46.7	44.9
5	Tisza-balpart	2,269.658	1,372.442	60.5	59.2
6	Tisza és Maros szöge ...	2,005.586	363.877	18.1	17.2
7	Erdély	2,364.510	744.622	31.5	31.
	Magyarország	16,140.208	8,077.044	50.04	48.61
	Fiume	37.993	1.895	05.	03.6
	Horvát-Szlavónorsz. ...	2,347.647	89.794	03.8	03.15
	Magyar birodalom ...	18,525.848	8,168.733	44.1	42.82

E kimutatásban feltűnik a magyarság lassú előrehaladása Erdélyben. Hét év alatt nem növekedett egy egész perzentet sem, hanem csak felet. Ez azt jelenti, hogy nemcsak az oláhság nem magyarosodik, hanem az erdélyi magyarság is lassan növekszik, vagy a növekvést elviszi az eloláhosodás. *Aggasztó tünet továbbá, hogy a magyar vidékeken sem oly rohamos többé a magyarság előrenyomulása, mint volt 1880 és 1890 között.* Nagyban és egészben azonban még fennáll a magyarság expanzív képessége.

A közlött adatokban szemünk láttára nyilatkozik meg a magyar faj expanzív ereje, mely kapcsolatban a kisebb

mérvű asszimilációval, hivatva van meghódítani az ország összes területét s nagygyá tenni a magyar nemzetet. És hogy ez új alap nem illúzió, hanem komoly valóság, bizonyítják a magyar fajnak nagy születési arányai az ország azon vidékein, a hol a földbirtokban való terjeszkedés még lehetséges. A dunántúli magyarság születési viszonyainak dekádenciája intő jelet képez. A faji erőt a születések mutatják. Ezek percentszázé képezik a faji erő exponensét, nem pedig a halálzási viszony, mely a közegészségi állapotoktól függ. Minél nagyobb valamely faj születési aránya, annál nagyobb e fajban a faji erő. A magyar fajban az erő még szerencsére nagy. Ez azon új nemzeti alap, melyre vigyáznunk kell.

A magyarság faji rekonstrukciója a török hódoltság megszűnésével, tehát tulajdonképpen csak a múlt század elején kezdődött, a mikor a specifikus magyar faj alig érte el az $1 \frac{1}{2}$ millió lélekszámot. így tehát jóval kevesebb, mint két század alatt a magyar faj meghatszorosodott, a mi szinte példátlan a fajok és népek fejlődésének történetében. Az alföldi síkságot és a Dunántúl termékeny vidékeit gyorsan ismét visszahódította s most van azon a ponton, hogy hatalmas evolúciójával az előbbi eláraszsa az ország határáig.

A magyarság fejlődési arányai ma is körülbelül akkorák, mint voltak a múltban, mikor a török hódoltság megszünte után terjeszkedése előtt leomlottak a gátak. Ezt kétségtelenné teszik a legújabb népszámlálási adatok is, a melyek szerint az ország átlagos 10 évi lélekszám-növekedése 10,91% volt, a specifikus magyar fajé pedig 15,22%, tehát jóval felülhaladta az ország átlagát. Ugyanezen idő alatt a románság csak 7,77%-kal, a tótság 2,45%-kal növekedett.

E meglepő nagy fejlődési arányok, melyek a magyar faj szaporodási fölényét a nemzetiségekre nézve szinte lesújtóvá teszik, Magyarország ellenségeiben talán kételyt támasztanak az adatok megbízhatósága tekintetében. Nem szükséges védeni a magyar országos statisztikai hivatal tárgyilagosságát.

A kik nemzetiségi ellentétek miatt tagadni akarják ez adatok valóságát, bármily védelembe bocsátkoznának, mégis célzatosságról panaszkodnának. De vannak oly döntő és megczáfolhatatlan adatok, a melyek előtt a magyarság legelkeseredettebb ellensége is kénytelen meghajolni. Annál inkább meghajolhatnak azon magyarok, a kik a magyar faj nagymérvű fejlődési képességét szintén talán hajlandók nemzeti ábrándnak tartani.

Az első és igen erős bizonyítékot a népszaporodásnak vallások szerint való osztályozása képezi. Ezt a következő táblázat adja elő:

Felekezet	Lélekszám		Szaporodás %-okban
	1880-ban	1890-ben	
római katolikus	6,482.595	7,239.212	1.117
görög katolikus	1,486.198	1,655.600	1.014
görög keleti	1,937.105	2,064.715	0.66
ágostai	1,107.515	1,180.489	0.66
református	2,023.257	2,212.603	0.94
unitárius	55.787	61.617	1.05
izraelita	624.737	707.472	1.32

Ez adatokból kitűnik, hogy legszaporábbak a zsidók, de nem a születések túlnyomó száma, hanem a kisebb arányú halálozás következtében. Azután következnek a római katolikusok, a kikhez a magyar faj többsége tartozik. A görög katolikusok is több mint 1% szaporodást tüntetnek fel, de azért, mert a görög katolikus románokhoz hozzá vannak számítva a rutének, sőt a magyarok közül is sokan. A görög keletiekénél egyszerre mélyen leesik a szaporodási százalék; úgy, hogy az ide vonatkozó adatban

világosan felismerhető a románság csekély fejlődési képessége. Az ágostaiaknál a tótság oka a szintén alacsony szaporodási %-nak. A református magyarságnál és az unitáriusoknál egyszerre ismét magasra szökik fel a szaporodási arány, a mi szintén világosan bizonyítja a magyar faj nagy propagatív képességét. De megjegyzendő, hogy a magyar faj főleg a túlnyomóan katolikusok által lakott vidékeken szaporodik, míg a református magyarság úgy a Dunántúl, mint az Alföldön, bár a vagyonban terjeszkedik, a fajpropagáció tekintetében némi konzervativizmust mutat. A mondottakhoz képest tehát a szaporodásnak vallások szerinti osztályozása is bizonyosság rá, hogy a magyar faj nagy szaporodási arányaival messze túlhaladja a nemzetiségeket, de különösen a románokat és tótokat.

Még teljesebb bizonyítékot képez azon tény, hogy *ama vidékeken, a hol a fajok keverve laknak, a szaporodás növekvése, kevés kivételtől eltekintve, mindig a magyar elem növekvésének százalékával van összhangban.* Jó részben áll ez a tó vidékeken is, de legszembeötlőbb a román vidékeken. Ide vonatkozólag érdekes adatokat tartalmaz a következő táblázat:

Az oláh jellegű megyék születési aránya az ottlakó magyarok arányához képest.

Sorszám	M e g y e	Magyarok száma %-ban	Születés 1000 lélekre
1	Krassó-Szörény	2.67	34.6
2	Szeben	2.92	36.5
3	Fogarás	4.63	37.8
4	Besztercze-Naszód	4.77	35.3
5	Hunyad	6.63	37.6
6	Temes (Német 36.74%)	8.67	42.4
7	Nagy-Küküllő ... (Német 44.03%)	10.46	35.2
8	Alsó-Fehér	15.63	42.6
9	Szolnok-Doboka	17.91	40.3

Sorszám	M e g y e	Magyarok száma %-ban	Születés 1000 lélekre
10	Torda-Aranyos	24.97	43.6
11	Arad (Német 10.87%)	25.26	49.0
12	Kis-Küküllő	27.36	42.6
13	Brassó (Német 32.04%)	30.09	38.1
14	Kolozs	34.31	42.5
15	Szilágy	35.19	46.4
16	Bihar	54.93	48.1
17	Maros-Torda	57.67	42.7
18	Szatmár	61.28	48.0

A közölt statisztikai táblázat csekély ingadozással megállapítja az említett tételt, hogy minél kevesebb magyar lakik valamely oláh vidéken, annál kisebb ott a népszaporodás és megfordítva: minél nagyobb a vegyes vidékeken a magyar százalék, annál inkább növekszik a szaporodási százalék.

A németség szintén jelentékeny szaporodási viszonyai érvényre jutnak ugyan, de még sem változtatják meg az alaptételt, mely szerint a magyar faj hatalmas szaporodási arányai föléjük kerekednek a nemzetiségeknek. És a célzatosság úgy ezen statisztikai táblázat, mint a szaporodásnak vallás szerinti osztályozásánál teljesen ki van zárva, mert a felvétel itt nem a fajok szerint történt, hanem az első esetben vallások, a második esetben megyék szerint.

Ha tehát egyáltalán van a statisztikai adatokban bizonyító erő, – s ezt csak a naivság, vagy politikai célzat tagadhatja meg – akkor a magyar faj nagy szaporodási fölénye a legevidensebb módon be van bizonyítva.

Az antiszemitizmus el akarja hitetni, hogy a magyar faj nagy szaporaságát a zsidóknak köszöni, miután a zsidók legszaporóbbak s ezek a magyar fajhoz vannak számítva. Már azon tétel sem áll, hogy a zsidóság összességében a magyar fajhoz van számítva.

Az 1890-iki népszámlálás alkalmával ugyanis a zsidók száma 707 ezer volt s e számból 451 ezer, tehát 63,78% vallotta magát magyar anyanyelvűnek, német anyanyelvűnek 233 ezer, vagyis 33%, tótnak 13 ezer, vagyis 1,89%, oláh anyanyelvűnek 5359, vagyis 0,76% és így tovább. Ez adatokból tehát látható, hogy a zsidóságnak csak 63%-a foglal helyet az úgynevezett specifikus magyar fajban; de habár az összes zsidóság itt foglalna helyet, szaporodási arányai, melyek csak valamivel haladják túl a katolikusokét, alig kiszámítható törtszámmal növelnék a magyar faj szaporodási százalékát. Az összes zsidóság ugyanis 1880-tól 1890-ig az általános néparányhoz képest is csak csekély %-kal szaporodott; 1880-ban ugyanis a zsidóság 624.737 (4,5) s 1890-ben 707.472 (4,67) volt,

A magyar faj tehát határozottan és kizárólag saját faji propagatív erejének köszöni nagy szaporaságát s azt nemcsak a magyar, hanem egyszersmind a külföldi statisztika is kétségtelenné teszi.

A francia Lefebvre a születések tekintetében Magyarországot Európa 29 állama között a 3-ik helyre tette s nem is a specifikus magyar fajt, hanem Magyarország összes népességét, a hova természetesen a szaporatlan nemzetiségeket is beleszámította, Nemzetiségek nélkül a magyar faj a születések tekintetében megelőzi az összes európai államokat; vagy legalább eddig mindenestre megelőzte.

Ha a fejlődési arányok változatlanok maradnak, – s a közegészségügy javítása reményt ad reá, hogy változatlanok fognak maradni – akkor a magyar faj hatalmasan felnövekszik a nemzetiségek fölé és nem erőszak, hanem a magyar fajnak kulturái, gazdasági és szaporodási nagy fölénye fogja létesíteni a politikai asszimilációt s ennek alapján a magyar nemzeti államot, A föderalizmusnak eddig sem volt Magyarországon akár történelmi, akár geográfiai,

vagy etnikai indoka; de a magyar faj kiváló tulajdonságai, különösen pedig fejlődésének páratlan arányai a jövőre nézve teljesen kizárják a föderatív szerkezetbe való átmenetelnek minden lehetőségét.

Senkise hivatkozzék a magyar faj halálozási viszonyaira.

Tévedés azt hinni, hogy a magyar faj a benne rejlő kóroanyag miatt mutat nagyobb halálozási arányokat, mint a többi faj. Ennek egyszerűen az az oka, hogy a magyar faj a malarias s a klimatológiailag egészségtelen talajvizes rónákat foglalja el, míg ellenben a tótok és oláhok leginkább a hegyvidékeket lakják. A havasi vidékeken a magyar fajnál nemcsak nem nagyobb, hanem sokkal kisebb a halálozási arány, mint az oláhoknál, a miről a magyar Csík és az oláh Fogaras példája kétséggkívül tanúskodik. De míg egyrészt az államnak egyáltalán minden faj iránt kötelessége a közegészségügy javítása s ekkép a halálozási % leszállítása kedvezőbbé váló viszonyok leginkább a magyar fajnak fognak hasznára válni.

A magyar faj szaporodási képességét mutatja az alább közölt táblázat, mely a túlnyomóan magyar jellegű vármegyék születési arányait tünteti föl. *Sajnálatos jelenség, hogy e főleg magyar és túlnyomóan agrikultúr jellegű vidékeken esni kezd a születések percentszázaléka.*

Komoly intő jel ez arra, hogy a nemzeti földbirtok-politika megvalósításának megkezdésével egy napig sem szabad várni, nemcsak minden elmulasztott év, hanem minden elmulasztott nap veszélyeket hord magában. Nagy átlagában azonban a születések percentszázaléka a magyar vidékeken még mindig igen jelentékeny. M ágasabb az ország átlagánál, annál magasabb tehát az oláh és tót vidékek születési percentszázalékánál. 25 vármegye azon terület, mely az Alföldön és a Dunán túl az ország sorsának szinte letéteményese. E vármegyék születési arányai a következők:

E születési arányok fentartása, illetőleg a 80-as évekhez képed mutatkozó újabb visszaesés meg korrigálása a nemzeti politika főcélja. Igen sajnálatos, hogy különösen a legmagyarabb kálomistaság szinte az egész országban aránylag csekély születési perzentet mutat. Már 1880-ban az országos átlag alatt maradt a kálvinisták születési aránya. Az országos átlag volt 42, a kálvinistáké pedig 39, 1890-ben az országos átlag volt 40, a kálvinistáké 38 pro mille. Ekkép a magyarság nagy szaporodási viszonya legelső sorban a katolikus magyarok nagy születési perzentjének köszönhető. A kálvinizmus vezérférfiainak szintén feladata a feltűnő jelenség vizsgálata s a baj orvoslása. *A nemzeti politika missziója pedig a magyar faj expansivitásának felhasználása s ez új nemzeti alapon az új Magyarország felépítése.*

Az összes magyar politika alapgondolata a mondottakhoz képest csak kettő lehet: azon régiókban, a hol a magyar faj szapora, a szaporodás fentartása. A hol pedig a magyar faj szaporodása e születések visszaesése következtében deficitet mutat, ott e deficitnek megszüntetése. Ez alapgondolathoz járul a magyar fajnak kultúrai, gazdasági és igazgatási megerősítése. *Minden kormányzati ágnek e ez élt kell előmozdítania a belügyi, a közoktatási, a honvédelmi, a földmivelési, a kereskedelmi, szóval az összes kormányzati ágakban.* Közlekedési eszközeinknek szintén a magyar faj kifejtését és megerősítését kell szolgálniuk. *A zóna terhét úgyis a magyar faj viseli, kell tehát, hogy a magyarság rekompenzációt nyerjen a nemzeti közlekedési politika által.* Öszintén megvallom: Hegedűs Sándortól e téren többet várok, mint elődeitől.

A jó közigazgatási reform szintén fontos, mely kell, hogy hasonlóképp a magyarság megerősítését czélozza. Nemzetiségi bajainkat leginkább enyhíthetné a jó közigazgatási

reform. A gazdasági és kulturai politika együtt, tervszerű akcióba véve, legelső sorban volna hivatva magának nemzeti problémáinknak megoldására. De mikor lehetnek legfőbb feladataink megoldására hivatott organikus intézményeink a közigazgatás és a közgazdaság terén, a midőn még az igazságügyi organizációban is csak a kezdet kezdetén lebzselünk? Tehát ott, a hol rendelkezésünkre állott a művelt világ annyi példája, A hol nem kötötte meg kezünket minden lépten-nyomon a nemzeti géniusznak nevezett családi vagy pártérdek. A hol minden reformtér között legszabadabban mozoghattunk s nem vetett gáncot nekünk a társadalmi érdekszövetkezet kúszo növénye. A hol oly előmunkálatok történtek, a melyeket nemzetünk legjobbjai végeztek s végzett különösen a legújabb korban, a reformok összességét átfogó vasgyúró erejével Szilágyi Dezső. És a minap a tudós naivitásával s a becsületes politikus őszinteségével kimondja Plósz Sándor igazságügyminiszter, hogy a munka java az igazságügy terén is csak ezután következik s hogy a mit végeztünk, annak legnagyobb része is revízióra szorul.

De hátha igazságügyünket sem voltunk képesek eddig organizálni, miképp organizálhattuk volna nemzeti érdekeinket intézmények segítségével? Mikor organizáljuk egész igazgatási rendszerünket? Mikor rendezzük be a magyar államot Erdélyben és a felvidéken? Mikor jutunk igazgatási, kulturai és gazdasági intézmények által oda, hogy a nemzeti ségi izgatás, román és pánszláv, elveszíti állam- és nemzetbontó jelentőségét s hogy az pusztán etnikai jámbor óhaj-tássá devalválódik?

A magyar nemzeti probléma Ausztriához való viszonyunk keretéből átvonult a fajok küzdelmének terére. Itt találkozunk az a román kérdéssel is s itt kell annak megoldást nyernie. De nem nyerheti másképpen, legalább kedvező megoldását, mint a magyar állami és nemzeti érdekek, intéz-

mények megszilárdítása által, vagyis organizálni kell a magyar nemzetet és a magyar államot.

De hogy e kettő organizálható lehessen, organizálni kell a magyar fajt. Fájdalom azonban, eddig kevés organizáló képességet mutattunk. Sok tekintetben örököltük a latin faj szellemét s különösen átvettük ennek hibáit, névszerint azon hátrányt, hogy társadalmunk nagyon is belekapaszkodik az államba, igyekszik ezt szolgálni s e szolgálatból megélni. De nem vettük át a latinok s különösen a francziák nagy képességét az állam intézményes berendezésére. Még a katonai szervezkedés terén is elmaradtunk a Nyugat mögött a múltban, pedig sajátságos és csodálatos katonai szervezetünk az Árpádok alatt legyőzte Európát. Később saját organizációnk elzüllött s újat nem hozva létre, bekövetkezett a mohácsi vész. Katonai szervezetünk ma első rangú, csakhogy a közös hadsereg nem nyugszik nemzeti alapokon. Állami szervezetünk ellenben nemzeti karakterrel bír ugyan, de hiányos, laza. Nemcsak az európai igények mögött marad el, hanem, a mi nagyobb baj, teljesen elégtelen nemzeti érdekeink hordozására. Végre-valahára szakítanunk kell a múlt tétovázásával és eszmeszegénységével.

Valahára meg kell állapítani állami és nemzeti szervezkedésünknek alaptervét és serényen munkába kell vennünk azt. Komoly intőjelekben nincs hiány. A fajok küzdelme ma még, a béke korszakában, látszólag békés, mert kulturái és gazdasági eszközökkel folyik. Ma még nincs túlságosan nagy jelentősége ama kérdésnek, melyik párt vagy kormány van hatalmon szomszédainknál. A román kormányok változása és érzelmei nem döntenek létérdekeink felett. Reméljük, ez így lesz még soká.

Ezt az időt azonban nem szabad tétlenül futni hagyni. Öntudatra és férfias tetterőre ébredve, valahára meg kell teremtenünk nemzeti és állami organizációkat. Az orga-

nizált nemzetek, még ha kicsinyek is, legyőzhetlenek. Az organizálatlan népek ellenben váratlan csapások idején elpusztulnak, vagy legalább hosszú időre visszaesnek, ha kolosszusok is.

Koncentrikus kulturai törekvés. melyben közreműködik minden állami és társadalmi tényező: ez nemzeti konszolidációnk létesítésének egyik sarkalatos tététele. A baj eddig az volt, hogy kulturai törekvésünk nem bírt egységes rendszerrel és a szerteszétágazó szálak sem nem indultak, sem nem futottak össze egyetlen gócpontban. Innenül remélhetőleg komoly rendszer lesz nemzeti kultúrpolitikánkban, nem kapkodás, előre és hátra csavarodás, a tört utak feladása és a bizonytalan ösvények készítése. Wlassics Gyula új és szilárd rendszert hozott be saját tárczájának kultúrpolitikájában. Ez a magyar faj művelődési erejének kifejtése s azon elhanyagolás pótlása, melyben a magyarság nemzeti kormányaink alatt szinte érthetetlenül részesült.

E mostoha bánásmód juttatta oda a magyarságot, hogy iskolázás tekintetében nemcsak a németiség, hanem a tótság mögé került s csak az oláhságot előzte meg. Micsoda kultúrpolitika volt az, mely *ez* eredményt hozta létre? És ez a kultúrpolitika irányozta nemzetünk konszolidációját egy negyedszázadon keresztül.

Az a kultúrpolitika, melynek hatása az lett, hogy az alföldi, a dunántúli s a székely magyarságnak ezer és ezer iskolája hiányzott. Ezentúl a magyarság kulturái hátramaradásának megkorrigálása s a magyar faj kulturái kibontása kell, hogy egyik legfőbb feladatunk legyen. És pedig nemcsak a közoktatási politika által.

Maga a kultúrpolitika, vagyis kizárólag a művelődésnek akár extenzív, akár intenzív terjesztése nem elégséges. Az esetben sem, ha ez a művelődés teljesen nemzeti jelleg-

gel bír. A magyar kultúra – ismételjük – ébresztőleg hathat a nemzetiségekre s bizonyára vonzerőt is fog gyakorolni. De a legnagyobb tévedés: *egymagában a kulturái hatásban megbízni*. Ha a magyar kultúra a nemzetiségi tömegeket annyira volna képes áthatni, hogy egyszersmind *magjai: nemzeti öntudatot* lehelne azokba, akkor a nemzetiségi kérdés megoldása kizárólag a művelődés problémája lenne. Nem is kétséges, hogy nemzeti kultúránk hatalmas expanzivitása lekötő és vonzó eredményeket fog létrehozni. A művelődés azonban, ha a nemzetiségi öntudatot meg nem szünteti vagy le nem fokozza, nemzeti konszolidációnk tekintetében lehet közömbös, sőt veszélyes. A Nyugot szomorú tapasztalatai kell hogy lerombolják a jogosulatlan illúziókat.

Az angol kultúra és nyelv nem volt képes felszívni az íreket, a kik pedig kultúrájukat és nyelvüket elvesztették. Ha a zöld sziget kelta származású lakossága gazdaságilag tönkre nem megy, az ír kérdés még ma is réme lenne Angliának. A német műveltség nem oltotta ki Ausztriában a nyugoti szlávok nemzeti öntudatát. Sőt e műveltséget a szlávok asszimilálta s mert az ipar és földművelés által gazdaságilag is versenytársává lett az osztrák németségnek, legalább is Cseh- és Morvaország elveszettnek tekinthető a németség politikai uralmára nézve.

A kultúrát ki kell egészíteni gazdasági eszközökkel, hogy hatása biztos legyen. Teljesen igaza van tehát Széli Kálmán miniszterelnöknek, a midőn a nemzeti politikát nem szorítja csupán csak Wlassics tárczájára. Ismételjük, kiterjed az minden tárcza körére, de legelső sorban a földművelési minisztériumra. A magyarság expanzivitásának kibontása legnagyobb kérdésünké. A legerélyesebb kulturái politika sem mutathatna fel maradandó sikereket, ha a magyarság terjeszkedése nem követné nyomon. A magyarságnak a kultúra

ösvényén minden fontosabb pozíciót meg kell szállnia. A kultúrának kell úttörőnek lenni a nemzetiségi tömegek között, de a magyarságnak előre kell nyomulnia ez után. A kultúrának kell lenni az olvasztó tűznek, de az összeolvadás processzusában a magyarságnak kell irányadónak lennie. Különben a magára hagyott kultúra ugyanazon sajnálatos eredményekre vezet, mint vezetett Ausztriában. A műveltség által érintett magyar románok és szlávok, ha ez érintés a magyar hazafiság lelkét nem kelti fel bennük, Ausztria sorsára juttathatnák Magyarországot.

Ez az oka, a miért a magyarságra kell helyezni a nemzeti politika köz- és súlypontját. Ezért kell kifejteni a magyarság erőit. És itt kapcsolódik a magyar nemzeti politika azon programmba, melyet a jelen sorok írója számtalan publicisztikai dolgozatában kifejtett. A helyes föld-birtok-politika által ki kell szélesíteni a magyarság alapját. Meg kell és meg lehet növelni a magyar fajt. Törekvéseink többé nem elszigeteltek, hanem együttesek és koncentrikusak kell hogy legyenek. Wlassics feladatát ki kell egészíteni Darányiéna, az államét a társadalomnak és megfordítva.

És valamennyi szempont felett kell uralkodnia a nagy összefoglaló látókörmnek.

Magyarország nemzeti kormánya ekkép hivatott irányzója lesz a nemzeti politikának.

A Nyugot nagy népei, a melyek jövője be van biztosítva az örökkévalóság czégénél, nem kénytelenek messze kiható programokat felállítani. Az ő úti kalauzok nem jelöl ki távol végpontokat, mert övék a mindenség s az elmulhatatlanság. Egy nyugoti nagy nemzet kormánya nem kénytelen foglalkozni legelőször a nemzeti alap megteremtésével, hogy azután a létesítendő alapon való munka tervét is megcsinálja. Ott a nemzet már kész s annak csak ará-

nyos fejlődéséről kell gondoskodni. Csak hibáit, többnyire pusztán szépséghibáit, kell megkorrigálni. Erőforrásait kell néha összhangba hozni pazarló akciójával. De a legörültebb hibák sem hozhatnak létre nemzeti katasztrófát. A kormányok jöhetnek, mehetnek. A mit egyik épített, lerombolhatja a másik. Állandó irányra vagy programra nincs szükség. Vezető lehet a minden kormány ötlete.

Nálunk a hazafias aggodás kell hogy vezessen minden intéző férfit. A nemzeti munkaterv vége és célja csak az, a mi Nyugoton a kiinduló pont. Az, hogy valahára legyen konszolidált magyar nemzet. Nálunk tehát az experimentumok veszélyesek. Állandó és végleges programra van szükségünk, melyet elfogad minden kormány. Wlassics, újra ismételjük, megkorrigálta a régi tévedéseket s pedig nemcsak jeles elődeiét, hanem egyszersmind az egész magyar politikáét.

Ez a politika azon téves utón járt, hogy a beolvasztás által akarta konszolidálni nemzetünket. Az asszimilációs szintén eszköz, de csak másodrangú eszköze nemzeti megszilárdulásunknak. Mint kultúrponokat teremtő akció, első sorban fontos, de sokkal fölötte áll jelentőségre a magyar faji erő kibontása.

És nemcsak a kultúrpolitika, hanem általában a magyar politika a faji erőket szinte egészen mellőzte. Azon ábránd után futott, hogy a nagy nemzetiségi tömböket picziny kis eszközök segítségével beolvaszthatja.

Több mint három évtized, bár örvendetes, de a nemzeti célra teljesen elégtelen eredményei más irányt követeltek.

Az e munkában proponált magyar politika programja a magyar fajon nyugszik. A magyarság terjeszkedő képességének, gazdasági és kulturai erőinek kibontása és felhasználása a munkaprogramul célja és eszköze. Annál sietősebb

e program, mert eddig a magyar fajt hanyagoltuk el a nemzetiségi régiók javára. Így igazságtalanság és atrocitások nélkül érhetjük el, hogy a megnövekedett és kultúráikig kifejlődött magyarság örökre megdönthetlen vezérszerepre jut. míg vezérszerepe ma alá van vetve az esélyeknek. A magyar faj erőinek kifejtését célzó politika kell hogy állandó és végleges programmal bírjon, nehogy azt újabb kormányok ismét felforgathassák.

A parlamenti kormányzat alapjának, tehát magának a parlamentarizmusnak is a magyarság érdekeit kell szolgálnia. A parlamentarizmus és a magyar faj jövője szorosan összefüggenek.

A parlamentarizmus másutt népképviselői kormányforma. Nálunk egyszersmind nemzeti intézmény. Beletartozik a nemzetünk, fajunk jövőjét biztosító intézmények közé, szorosan összefügg létalapunkkal. A parlamentarizmus lerombolása tehát Magyarországon egész más jelentőséggel bír, mint másutt. *Nem pusztán a szabadság, hanem egyszersmind a nemzeti ügy bukását jelentené.*

A magyar nemzet még, fájdalom, nincs túl megalakulásának s így létküzdelmének korszakán. Ezer évet töltött a négy folyam táján s végleges megszilárdulása még mindig a jövő problémája. Nagy hivatásokat töltött be első milléniuma alatt: védte a civilizációt barbár inváziók ellen. S maga is részesévé és letéteményesévé lett az általa védett polgáriasságnak. A mi pedig legfőbb: a germán és latin fajok mellett egyedül volt képes államalakításra Európa közepén s a Kelet határán.

A nyugoti szlávok nem volt képes tartós és szilárd alakulást létre hozni. Nem volt képes nemzeté és államá megszilárdulni a négy folyam táján sem s így, midőn itt a

magyarok államot alakítottak, európai szükségletet és hiányt pótoltak. A cseh államalakulás hézagos és ingatag volt, azért kellett elbuknia, úgy, hogy többé föl ne támadjon. Sőt a keleti szlávok is csak a deszpotizmus formájában voltak képesek állammá sűrűsödni s koncentrikus egységben fennmaradni. Mihelyt Oroszországban megszűnnék a cárizmus, a hatalma alatt egyesített leginkább szláv törzsek, a nagy oroszok túlnyomósága dacára, azonnal szerte – szélylyel bomlanának. A szlávoknak, mint etnosznak, nincs természetében a koncentráció. A mi, mint fajnak, a terjeszkedésben hasznára válik, a gyors terjeszkedés miatt az államalakulás és tömörülés szempontjából annál inkább hátrányos.

A magyarság ellenben, mint faj is, határozott tömörülési és államalkotó jelleget mutatott minden korban, a mit leginkább önkormányzati szellemének köszönt. Ez a szellem, magasabb államigazgatási vonatkozásában, teljesen hiányzik a szlávokból és románokból. Ezért nem alkalmasak ezek modern államok létesítésére, hanem legfeljebb csak alsóbb államszerkezeti fokozatok betöltésére. A föderalizmus alsóbb képleteit képesek elsajátítani a nyugoti szlávok, mint a csehek és horvátok, a teljesen kiépített állami szerkezet azonban kívül esik a nyugoti szlávok politikai és társadalmi képességének határán.

Magyarországot tehát sohasem fenyegetheti azon veszedelem, hogy a magyarság uralmának helyén más, névszerint szláv, állam jönne létre. A mi a magyar nemzet és állam egységét megbonthatja, az pusztán a szlávoknak és románoknak az alsó képletek fokozatainak való kifejlése. A magasai!) állami kapcsolat a négy folyam táján sohasem lehet más, mint magyar. De politikailag súlyos hibák, vagy tervszerű nemzetalkotó program hiánya, igenis, létrehozhatnak oly bomlást nemzeti és állami szerkezetünkben, mely örökre

kizárja a magyar nemzeti állam létrejöttét és súlyos csapást mér a magyar faj jövőjére.

A magyar államegységnek ugyanis még nem felel meg a nemzetegység. Ez nem képezi amannak szilárd alapját. A magyar faj nem tölti ki a magyar állam kereteit. Még a szoros értelemben vett Magyarországon is csak valamivel képez többséget; Szent-István birodalmában pedig kisebbségben van. Hogy megnyerjük az állam szubjektív fogalmát, ily körülmények között a politikai nemzet fikciójához kell fordulni. A politikai magyar nemzet nemcsak a magyar fajt, hanem egyszersmind az ezzel államegységet képező többi fajokat is magában foglalja.

Mennyivel hatalmasabb erő rejlenek e fikciónál abban, ha a magyar politikai nemzetet képező fajok a nemzeteket gyúró századok méhében szoros egységbe forrtak volna. Ha a tót, román, szerb, horvát, rutén s német az államalkotó magyar fajjal nemcsak politikai, hanem etnikai kapcsolatba jön. Ha akár a magyar fajba olvad, vagy pedig, ha a magyar fajjal együtt új népet alkot a magyarság jellegének megtartásával, mily hatalmas és erős nemzet volna ma a négy folyam táján. 4z összeolvadás ugyanis az összeolvadó fajoknak mindig legkiválóbb sajátságait emeli érvényre. A magyarság faji erejébe, politikai, katonai és egyéb képességeibe belevegyült volna a tót szelídség és szorgalom. S az oláhság megrendíthetlen faji kitartása. Azon tulajdonság, mely szerint az oláhság idegen fajokat felvenni tud, de maga nem képes a beolvadásra. Mint antropológiai egyén szintén mily érdekes és hatalmas volna az összeolvadás következtében létrejött magyarság. Hisz kiváló tulajdonságait különben is régi vegyületeinek köszöni. Az új összevegyülés nem sikerült vagy csak minimális térre szorítkozik. A szlávtság és románság csaknem érintetlenül maradt meg Szent-István birodalmában, sőt nem egy szerda magyar-

ság rovására terjeszkedett. Az új összeforrást csak századok létesíthetik; addig azonban nem várhat a magyar nemzeti ügy. Minél előbb biztosítani kell nemzetünket a veszélyes bomlásoktól. *Ezt pedig csak a magyar faj kulturái és számbeli túlnyomósága s politikai fölényének érintetlen fentartása által valósíthatjuk meg.*

Régi arisztokratikus szerkezetünkben a magyar politikai nemzet belső ellentétei nem léphettek előtérbe. És pedig nemcsak azért, mert a nemzetiségi kérdés akkor még nem élesedett ki teljesen s a latin nyelv diplomatikai jellege miatt sem. A magyar politikai nemzet heterogén alkatrészeit erős kapcsok kötötték akkor össze. A kapcsok nem pusztán a politikai intézmények valának, hanem az egész nemzetet átszövő társadalmi szálak. A nemesség volt, mint már fejtegettük, az összekötő kapocs a különböző fajok között s a nemességből állván a nemzet, egysége is teljesen szilárd volt. Ez képezte legfőbb okát, hogy az elmúlt századokban nemzetünket semmi megpróbáltatás nem osztotta faji jellegű ellentáborokba. Rákóczy szabadságharcának idején magyar harczolt magyar ellen; a török invázió is megosztotta nemzetünket, de a faji harczokat sohasem ismertük, a míg arisztokratikus állami és társadalmi szerkezetünk létezett. A mely perczben ez a szerkezet ledőlt, a faji ellentét a magyar politikai nemzetben azonnal fellépett. Széchenyi látnoki szelleme ezért féltette faját és nemzetét a demokratikus átalakulástól.

Demokratikus átalakulásunk azonban szükségképpen bekövetkezett s még további fejleményekre fog vezetni; de ha okosak leszünk, nem bonyodalmakra. A különböző fajokat egyesítő arisztokratikus intézményeket pótolnunk kellett volna s kellend jövőre másokkal. De három évtizedet múlni hagyunk el a nélkül, hogy a pótlásról gondoskodtunk volna. A jó közigazgatás és igazságügyi intézmények hatalmas

egyesítő erővel bírnak. Poroszországban nem a politikai intézmények, hanem az igazgatásiak képezik az összeforrasztó eszközt. Mi azonban elmulasztottuk közigazgatásunk reformját. *Nekünk nem maradt maxiink, mint parlamentárizmusunk s nincs másunk jelenleg) sem.* A kibontakozásnak sincs más módja, mint a melynek eszközét a parlamentarizmus képezi. S a kibontakozás módja csakis az, melyet máj megjelöltünk, t. i. a magyar faj kulturai és számbeli túlsúlya s politikai fölényének *megtartása.*

A míg a nemzet egységét politikai értelemben meg nem bontotta az arisztokratikus alkotmány ledölte, társadalmi és politikai intézményeink elégségesek voltak szűkebb céljainkra. A diéta és a municzipalizmus együtt megoldották a legszükségesebb kérdéseket és feladatokat. A nemzeti jövőndőnek új alapokon való kibontása azonban más eszközöket igényelt s ezek között legelső sorban foglal helyet a parlamentarizmus. A parlamenti kormányforma azon egyedüli lehetséges eszköz, melynek segítségével létesíthetjük az új demokratikus alapokon nyugvó konszolidáczióinkat. Csak ez a lehetséges módja a nemzeti állam létesítésének, a mely másképp nem alakulhat meg, mint a magyarság hatalmas kifejlődése által.

A parlamentarizmus azonban csak akkor képez hatalmas és sikeres, sőt egyáltalában eszközt a magyar probléma megoldásánál, ha az valóban parlamentarizmus. Ha anarchia vagy bármely más ok meggátolja annak működését, használhattam törékeny fegyver lesz.

Parlamentarizmusunk három évtizedes története egyáltalán súlyos aggodalmakra ad okot. A pártharag füstje nem egyszer homályosította el nemzeti céljainkat s a parlamenti konvulziók súlyos rázkódtatásoknak tették ki fejlődésünket. Három évtized eredményei épp azért nagyon hé-

zagosak és hiányosak. A magyarság távolról sem érte el azon evolúciót, melyet kellett volna elérnie, hogy a régi. arisztokratikus alkotmány bukása után a faji alap kiszélesítése által biztosítja nemzeti és állami egységünket és a jövőndőt. Még a lefolyt válságok nélkül is komoly lehetett az aggodalom, hogy vájjon parlamenti rendszerünk megfelelő-e hivatásának. E válságok pedig egész fenyegető alakban állították föl a problémát.

Lehetséges-e más eszköz és mód nemzeti célunk elérésére, mely szorosan összefügg a magyar faj hatalmas kibontakozásával? Lehetséges-e más és új eszköz a parlamentarizmus bukása esetén?

Az aggodó hazaszeretetnek lehet oly túlzása, mely a nemzeti jövőndőt nem köti elválaszthatlanul össze a parlamentarizmussal. Egyáltalán képzelhető a hazaszeretetnek oly hőfoka, melyben elég minden elmélet papirosa, melyben megsemmisül minden rendszer. Megsemmisülnek a bevett fogalmak parlamentarizmusról, arisztokráciáról, szabadelvűségről stb. Macchiavellit a század egyik legnagyobb elméje igazolta s lehetséges, hogy az alkotmányos szabadságok legigazabb híve szintén a hazaszeretet által okozott tévedésbe essék.

De maga a nemzeti abszolutizmus sem volna alkalmas eszköz a magyarság jövőndőjének biztosítására, vagyis a magyar nemzeti állam fölépítésére. Az abszolút kormányforma rövid időre koncentrálnak a népek erejét, de ha hosszú időn át marad fenn, enervál és meglazít. A társadalmat elszoktatja az öntevékenységtől s ez az oka, hogy még nemzeti célok szolgálatában is csak efemer sikereket mutathat föl. Csak annál nagyobb bukás következik utána. III-ik Napoleon nemzeti abszolutizmusa Sedanra vezetett. Oroszországot a deszpotizmus erőtlentíti. Az osztrák-németek azért nem képesek megállni a szlávssággal szemben, sem az

alkotmányi, sem a faji küzdelemben, mert az abszolutizmus elkényeztette s elszoktatta őket minden öntevékenységtől.

A magyar nemzeti abszolutizmus, ha még ez lehetséges volna is, épp a magyar faj belső erőit gyöngítené meg. Teljesen megfosztaná az öntevékenység és önkormányzat szellemétől, mely a magyarságot ezredéven át föntartotta. Képtelenné tenné épp arra, a mi hivatása s a mi által egyedül valósítható meg a nemzeti cél, a hatalmas faji kibontakozásra.

Külső nemzeti mázt teremthetne a magyar abszolutizmus, de épp a nemzeti eszme hordozóját, a magyar fajt tenné lomhává s tettekre képtelenné. Mátyás fényes nemzeti abszolutizmusa után rögtön következett a magyar ügynek századokra történt elbukása.

De hát az abszolutizmus Magyarországon nem lehet nemzeti, vagy nem sokáig maradhat meg nemzetinek. Önkényuralom csak nemzeti monarchiában szolgálhatja a nemzeti czélokot. Magyarország és Ausztria jelenlegi viszonya mellett tartós magyar nemzeti abszolutizmus képzelhetetlen. Föltétlenül áll az axióma, hogy Magyarországon vagy csak parlamenti kormányrendszer, vagy csak idegen abszolutizmus lehetséges.

Es hogy az idegen abszolutizmus mily czélokot tűz ki, a szabadságharcunkra következett rémuralom s idegen önkényuralom borzasztóan mutatta meg.

Magyarország csak parlamenti kormányforma mellett tartható fenn. A magyarság e kormányforma nélkül nem fejlődhetik ki, fajunknak nincs jövője. A magyar nemzet és a parlamentarizmus örökre összeforrtak. A ki megbuktatja Magyarországon a parlamentarizmust, az megbuktatja egyzersmind a magyar nemzetet.

Magyarországnak és Erdélynek együtt jelenleg egy millió száz vagy kétszázezer választója van. Így az adóhátalékok törvényes jogcíme, valamint a pártfondorkodások ürügye alatt három-, esetleg négyszázezer ember volt állandóan kizárva legfontosabb politikai jogainak gyakorlásából. Ily nagy számmal növekszik egyszerre Magyarország választópolgársága a nélkül, hogy a cenzushoz legkevésbé is hozzányúltunk volna. Mily óriási változást hozna létre a cenzus bármily csekély érintése, mikor ez már félszázad óta változatlanul van érvényben!

Erről azonban most nincs szó. Elég egyelőre leszámolnunk a több százezernyi új választó által okozott kérdésekkel. Minden eredmény és nyom nélkül nem múlhatik el ama tény konstatálása, hogy a fővárosi választókerületek nagy része közel, vagy éppen tízezer választóval s körülbelül száz-ezer lakossal bír. Nem lehet közönnyel venni azon eredményeket sem, a melyek a vidéken jelentkeznek s ki fogják tüntetni, hogy a választók épp a *magyar* kerületekben szaporodtak meg. Ezekben történt a legtöbb visszaélés a választólisták összeállításánál. De egyszersmind ugyancsak a magyar vidékeken növekedtek rohamosan a lakosság és vagyonosság. Semmi kétséget nem szenved, hogy a több százezerre menő új választó legnagyobb része a magyar Alföldre s a Dunántúlra esik. Erdélyt a növekvés alig vagy csak kis mérvben érinti, annál inkább, mert ott a személyes jog fokozatos expirációja következtében a választók száma évről-évre apad. Ellenben Békésmegyében eddig is körülbelül nyoczvanezer, Pestmegyében átlag ötven-hatvanezer ember választott egy képviselőt s csak egyetlen egy román jellegű kerület lakossága érte el a hatvanezer lélekszámot.

Idejáruul még egy körülmény, hogy a magyar vidéken is, főleg a városokban, növekedett úgy a lakosság, mint a képviselő választók száma.

E tényekkel okvetlenül le kell számolni a közel jövőben. A míg föltűnő változás nem állott be a viszonyokban és tényekben, a míg az adóhátralékok s gonosz fondorlatok száz és százezer választót következetesen elsikkasztottak, addig lehetett kitérni a választó-reform elől. De lehetetlen a további és hosszas kitérés. Lehetetlen azon állapot fentartása hogy a fővárosban tízezer választó és körülbelül százezer lakos essék egy kerületre s a magyar vidékeken hatvan-nyolczvanezer lélekszám vagy hat-hétezer választó küldjön egy képviselőt. Ellenben, hogy az országnak *nem magyar* vidékein e számoknak körülbelül fele gyakoroljon akkora jogot, mint gyakorolnak a legnagyobb és legmagyarabb választókerületek. Itt nem lehet szó különösen kettőről: a régi dajkameséről, hogy a választókerületekhez való hozzányulás nemzeti érdeket sérthet, vagy, hogy a kiigazítás által elnyomjuk a nemzetiségeket.

Csakis részleges reformot akarunk, nem teljes igazságszolgáltatást a jogaiból megfoghatlan módon kiforgatott magyarságnak, hanem legalább a legkiválóbb igazságtalanságok orvoslását.

A választójoggal is úgy vagyunk, mint voltunk a közoktatással. A viszonyokat nem ismerve, mindenféle mesterkedést elkövettünk a nemzetiségi vidékeken. Egyre-másra emeltük a költséges iskolákat, különösen a román vidékeken, a melyek üresen maradtak. Ellenben a magyar tájakat iskolák nélkül hagytuk. A politikai jogok tekintetében nem vettük észre félszázad nagyszerű eredményeit a magyarság javára s a régi mesterkedések útvesztőiben tévelyegtünk. Közoktatási rendszerünket megjavítottuk. A követelőén föllépő tények most azt sürgetik, hogy a politikai jogok tekintetében is ugyanezt tegyük, vagyis tegyünk eleget a magyarság iránti kötelességünknek.

Ismételjük, részleges reformmal is megelégszünk. Meg-

elégszünk csak annyival is, hogy a szembeszökő egyenetlenségek szűnjenek meg. Egyelőre elég egy minimális reform, a mely csak annyiból állana, hogy azon vidékeken, a hol a választók nagyon megszorodtak, új választókerületek alakuljanak. Ez esetben valóban nem lehet szó nemzetiségi ellentétéről. Hiszen ha akadna román vidék, a hol a választók száma nagyon felszökne, ott is szaporítani kellene a kerületek számát. De egészen bizonyos, hogy csak a magyar vagy túlnyomóan magyar vidékeken növekedtek meg a lakosság és a választók száma s hozzá még különösen a városokban. Ebből nyilván következik, hogy a választókerületek szaporítása a magyar vidékek s leginkább a városok javára esnék.

A magyar politika néhány kiváló egyénisége nem akar részleges, hanem általános reformot. Nem vitatkozunk velök, habár rámutathatnánk, hogy a választó-reform Angliában is részletekben és fokozatosan, a fölmerülő igények alapján, történt.

Részünkről azonban az általános reformtól sem féltjük az országot. A *quieta non movere* maradi elvvel, valamint a vele kapcsolatos nemzetiségi mumussal, a tények és számok erejénél fogva győzelmesen végeztünk. Még a választókerületek teljes és igazságos beosztása sem veszélyeztetné nemzeti érdekeinket. Még akkor sem, habár a cenzus bárminő átalakuláson menne keresztül. A bár leszállított, de egyenlő cenzus a harminczhat magyar és német többséggel bíró törvényhatóságban kétszázhuszonöttről kétszáznegyvenöt-re emelné a választókerületek számát. Ellenben a tíz tót vármegyében a tényleg létező ötvenhárom választókerület leszállana harminczkilenczre s a román vidékek ötvenhét választókerülete negyvennégyre. A magyarság nyerne még a vegyes kerületekben nyolczat s a városokban tíz kerületet.

De e nagy és általános reform egyelőre még leküzdhetetlen

akadályokba ütközik s addig nem várhatunk, a míg a tabula rasa alapján csinálhatunk reformot. A gyakorlati élet sürgetően emeli föl szavát s követeli a tühretetlen visszasságok megszüntetését. A bajon segítő törvényjavaslatnak nem is kell nagy igénynyel föllépnie. Elég, ha címe és tartalma csak annyi, hogy az az ország némely vidékein, a választók nagy megszorodása miatt szükségessé vált új kerületek felől intézkedik. Elég a jelen bajainak orvoslása, a jövőről gondoskodják a jövő.

A magyar faj érdeleivel kapcsolatban még a sokszor vitatott és sokszor félreértett cenzralizáció kérdésével kell leszámolnunk.

A cenzralizáció túlhajtása, vagy mérsékelt decenzralizáció célravezetőbb eszközei-e a magyar politikának? E kérdés fölött megindulhat a komoly vitatkozás, sőt meg kell indulnia, mert reformok előestéjén állunk s el kell dönteni ezek alapgondolatát. A cenzralizáció nagy kérdésével a magyar politika foglalkozott, de azzal nem számolt le. A cenzralizáció nem cél, hanem eszköz. Sőt fegyvernek kétélű fegyver.

A központosító rendszer a népek csatarendbe sorakozása. Vívóállás, mely erőket egy pontra képes összpontosítani. Nagy feladatokat, a melyekhez az erők összessége szükséges, egyének épp úgy, mint népek, csak összeszedelőzködés, hadi rendben való sorakozás segítségével, vagy vívóállásban valósíthatják meg. Az erőfeszítés korszakaiban tényleg minden nép koncentrálódt.

A koncentráció korszaka volt Angliában a Cromwellé és Erzsébeté. Franciaországban a XIV. Lajosé s a nagy forradalomé. Poroszországban II. Frigyesé; Magyarországon Mátyásé és az 1848-iki átalakulásunké. A politikai és társadalmi erők decenzralizációja mellett nagy tetteket

nem hajthat végre egy nemzet, valamint nyugvó helyzetben nem csinálhat erőmutatványt a leghatalmasabb atléta sem.

A decentralizáció a népek és társadalmak nyugvó és pihenő helyzete. A harci állás, ha soká tart, kifáraszt: ellenben a nemzet testrészeinek nyugodt elhelyezkedése fejlesztőleg és erősítőleg hat. A túlságos centralizáció, ha soká tart, épp úgy tönkre teszi a népeket, mint a tartós abszolútizmus. Enerválja épp azon fajokat, a melyek érdekében alkalmazást nyert. Ha a túlvitt centralizáció abszolútizmussal párosul, akkor az enerváló hatás annál gyorsabb. Franciaországot XIV. Lajos centralizált abszolútizmusa s a nagy forradalom és az első császárság összpontosított erőfeszítése tette tönkre. Ez juttatta a francia nemzetet a hanyatló népek sorába. A szlávizmusnak is az a baja, hogy mielőtt összegyűjthette volna erőit, a csárizmus ráfeküdt az őrjöngésig fokozott centralizáló és kényuralmi rendszerével. Ez az ok, a miért a kényszerű egységbe gyúrt orosz nép nem rejt magában ősi erőforrásokat. Ki van fáradva, mielőtt cselekedett volna. Izmai meglazultak, mielőtt akcióban lett volna.

A germán népek megmérhetetlen erő-tartalékát a decentralizáció hozta létre. Angliának voltak és vannak koncentrikus intézményei. Társadalmi és igazgatási decentralizációja azonban mindig túluralkodó vala. A német nemzet századokon tartó széttagoltsága ismeretes. Nemcsak igazgatásilag, hanem államilag volt különválasztva, sőt különválasztása, bizonyos fokig, ma is létezik. E nagy decentralizáció hosszú ideje alatt a német nemzet, kultúrai dicsőségén kívül, csak kevés babért szerzett. A hadi babérokat más nemzetek aratták. De a pihenés hosszú korszaka csodás erőforrásokat biztosított számára. Első nagyobb centralizációja a legutóbbi francia háború idején fölébresztette és egyesítette a benne szunyadó erőket.

Ennek eredménye ismeretes. További cenztralizációja, mely a német birodalmi egységben nyilvánul, még inkább fokozza akcióképességét. Németország ma a világ legnagyobb hatalma, hála azon nagy erőtartaléknak, melyet a századokon át tartó decztralizáció s az ennek nyugágyán való pihenés hozott létre. Es a német nemzet vezérszerepe még soká fog tartani, mert a mennyiben Poroszország ismételt cenztralizációja gyöngítőleg hatott volna, a többi német állam erőforrásai által a netán támadó hiány pótolható lesz.

Mind e példának Magyarországra való alkalmazása világosan előírja nemzeti politikánk útját. Erős koncentráció nélkül nem hajhattuk végre 1848-ki hőstetteinket. De erőnk e hőstettekhez azért volt, mert társadalmilag, gazdaságilag, sőt politikailag decztralizálva voltunk századokon keresztül. E decztralizáció mellett tartottuk fenn nemzeti és állami egységünket, melynek 1848 előtt a nemeség egysége képezte alapját. Az 1867-ki kiegyezés után szintén nagyfokú cenztralizációra volt szükségünk, mert széttagolt politikai egységünket kellett restaurálnunk.

Az ország minden pontjának éreznie kellett Budapesthez való tartozandóságát, sőt, mert az ellenséges kormányzat a decztralizációt nemzetbomlasztó célzattól hozta létre, túl kellett hajtánunk nemcsak a politikai, hanem egyszersmind a kultúrai, közlekedési, gazdasági, sőt társadalmi cenztralizációt. Keresnünk kellett nemzetünk és államunk új alapját, melyen nemzeti intelligenciánk lett.

Ez alap azonban még nem oly széles, mint a régi. Nem fedi az ország összes területét, éppen azért *a politikai cenztralizációról*. még nem mondhatunk le. De elérkezett az idő a cenztralizáló rendszer szigorának enyhítésére. Már maga azon tény, hogy a parlamentben és azon kívül gúny tárgyává kezd lenni a túlzott összpontosítás, mutatja.

hogy elérkezett az idő bizonyos fokú decentralizációra. A bürokratizmus a centralizáció gyászos velejárója. A midőn, mint legutóbb Tisza István, ostorcsapásokban részesítik a bürokráciát, akkor egyszersmind ütik a centralizációt.

Valóban lehetetlen állapotokat hozott létre túlvitt központosításunk.

Az örvendetes, hogy szép és nagy fővárost teremtett számunkra, de Budapest olyan, mint egy nagy, túlnagy fej, kis és gyöngé testen. Azonfelül ezt a fejet az agyverébőség fenyegeti, míg a nemzettest végtagjai vérszegénységben pusztulnak el. Meg kell tehát kezdeni a kulturái, társadalmi és gazdasági decentralizációt. De minden félreértés végett ismételjük, hogy politikai centralizációnk változatlanul kell hogy fenmaradjon. A decentralizációval pedig csínján kell bánnunk. Még ott is, a hol az lehetséges. De a hol lehetséges és szükséges, ott e tehetség és szükségesség arányában okvetlenül keresztülviendő.

A nemzeti politikánál érvényesülnie kell az egyházak irányában is. Itt azonban nem beszélünk sem a liberalizmus, sem a klerikalizmus kérdéseiről. Csak a két keleti egyház ügyében óhajtunk eszmecserét kelteni.

Xem vitatkozunk megoldhatlan problémák fölött, nem beszélünk arról, hogy az állami és nemzeti érdekek miatt előnyösebb-e az egy vagy több vallás rendszere. A gallikanizmus és febroniánizmus eszmekörébe sem csapunk át. Ábrándnak bizonyult minden kísérlet, mely a katolikus egyházat természetellenesen bele akarta szorítani egyetlen állami keretébe. Az ily kísérlet vagy megghiúsult, mint a francia példa mutatja, vagy a Rómától való elszakadásra vezetett, mint Angliára nézve történt.

A nemzeti jelleg tekintetében a katolicizmus egyetemleges jellege nem ennyire merev s ellenállása nem meg-

törhetetlen. A keleti szakadárságot Rónia épp a nemzeti jelleg tekintetében való koncesszióval hódította s igyekszik ma is visszahódítani.

Csábító volna a tárgy, hogy nagy téren ennek szenteljük fejtegetésünket. A rutének és a görög – katolikus magyarok liturgiájának magyar nemzetivé tétele megérdemelné államférjaink teljes figyelmét s pedig nem kizárólag a kérdés mai szűkebb keretében. A mai látóhatár szegélyén túl is van e problémának nemzetalkotó és megszilárdító ereje. Ekként a messze jövő felé csaponghatna el a nemzet vezéreinek gondolata.

De csak ismételjük, hogy megoldható és egészen tőlünk függő kérdésekkel foglalkozunk. Oly kérdésekkel, melyek nem teszik szükségessé Róma megostromlását s nem támasztanak új harcztot a katolikus egyház és a magyar állam között.

Ha az előbbi nem alkalmas is a nemzeti állam kizárólagos céljainak szolgálatára s ha egyetemes jellege miatt nem fér el a modern állam keretében, a jövő küzdelmeiben mégis szövetségesünk lehet. Az egyház-politika, melynek eszméiért igyekeztünk legelső sorban harcolni, belehasított a magyar állam és az egyház ezredéves fejlődésének szövetébe; de nem szakított el minden szálát. Több közjogi és egyéb szál köti össze államunkat a katolikus egyházzal s ez összekötő szálakat nem szabad lazítanunk. A katolikus autonómia sem téphet el egy ily összekötő szálát sem, sőt azért volna kívánatos ezen autonómia létrejötte, hogy végleg megállapítható legyen az állam és egyház közti jogviszony. Épp azért sajnáljuk, hogy a katolikus autonómia ügye egyoldalú túlzások következtében halasztást szenved.

E sajnálkozásunk legfőbb okát nyíltan megmondjuk. Ez az, hogy az állam és a felekezetek között a viszonyt véglegesen csak akkor rendezhetjük, ha a katolikus egyház is

bírni fog természetének és történeti fejlődésének megfelelő önkormányzattal. Akkor fog újra következni egy új küzdelem, az utolsó, mely elől semmi körülmények között sem térhetünk ki. A magyar állam és nemzet megszilárdulása ugyanis nem létesíthető az állam és felekezetek között fenforgó jogviszony rendezése nélkül. E küzdelemben azonban a katolikus egyház nem ellenfelünk, hanem fegyverbarátunk kell hogy legyen. Jogviszonya az államhoz természetesen mindig más leend, mint a többi felekezeté, bizonyos tekintetben mégis zsinórmértékévé lehet az unifikációnak. A protestáns és a két keleti egyház önkormányzata és az államhoz való viszonya szükségképp más és más leend jövőre is, a különböző nemzeti szempontok és történeti fejlődések miatt. De legelső sorban a két keleti egyház nem maradhat meg jelenlegi állapotában.

Eötvös József fényes, de elvont gondolkozása, a mily irodalmi dicsőséget szerzett nemzetének, oly nagy politikai károkat okozott ugyanennek a közoktatás és az egyházpolitika terén. Kánonjog és magyar közjog ellenére mindent kiadtunk a két keleti egyháznak, minden állami jogot s csak az amúgy is magától érthető legfőbb felügyeleti jogot iktattuk törvénytárunkba. Nem akarunk, mert nem is lehet elvesztett vagy föladott jogokat erőszakkal visszavenni, bármennyire szükség lehetne ily közjogi neoakkviztikára. A legfőbb kegyúri jog kiterjesztéséről sem akarunk értekezni, pedig kemény érveket tudnánk fölhozni e jognak a két keleti egyházat érintő vonatkozása tekintetében. A kánonjog és közjog hajszállhasogató skolaszticizismusába azonban nem akarunk beletévedni. E téren a legvilágosabb argumentummal szemben is legalább hamis érvet lehetne állítani. Ha mi elhasítanánk egy hajszálat, a két keleti egyház védői elhasítanák a másikat. Egészen gyakorlati téren maradunk s egyszerűen az állam és a felekezetek közti jogviszony

tisztázását követeljük. Ekkép nem indítunk háborút a két keleti egyház ellen sem. egyszerűen csak jogviszonyát igyekszünk rendezni az államhoz, mint a protestáns és a katolikus egyházét. Fölösleges ismételnünk, hogy e jogviszony egy kaptafára nem vonható, ez ellen joggal tiltakozhatnak minden felekezet, tiltakozhatnak legelső sorban a protestánsok. A mi az általános szabályozás és a relatív egységesítés műveletében el fog kopni, az tisztán és kizárólag a két keleti egyház mai szerkezetének a magyar állam ellen irányuló éle. Kóma sohasem követelt akkora jogokat az állammal szemben, nem követelt legalább a feudum harcainak megszűnése óta, mint a mekkora kiváltságokkal van fölfegyverezve a két keleti egyház a magyar állam rovására. Az államban nemcsak államot, hanem *ellenséges* államot képeznek.

Szinte hihetetlennek látszik ez, mert a keleti egyházak épp az állami szerkezetbe való besimulásra vannak hivatva, A római egyház százados küzdelmei után elhelyezkedett az egyes államokban, sőt igen sok szállal fűződött azokhoz, de önállóságát sohasem adta föl. A keleti egyházak teljesen összeolvadtak az államokkal s képesek az új és új állami szerkezetekbe egészen beilleszkedni, mint ez szemünk láttára történt a kis keleti államokban. Sőt keleti egyház nem is képzelhető állam nélkül, vagy pláne az állam ellenére, csakis magyar földön jött létre ez ellenmondó tünet,

Nem vizsgáljuk e tünet okait, csakis egyet említünk föl; azt, hogy a magyar állam feje nem főnöke egyszerűsmind a keleti egyházaknak, sőt legfőbb patrónusa egy másik egyháznak, a katolikusnak. E körülmény azonban nem képezhet okot arra, hogy a két keleti egyház a magyar állami érdekekkel szemben vonuljon föl. Önkormányzatából tehát el kell tűnnie minden államellenes orgánumnak. Es hasztalan a hivatkozás szerzett jogokra, kiváltságokra. Az

állam életérdeke ellenére nem lehet jogot szerezni. Maguk a kiváltságok sem örökérvényűek. Hisz különben ma is nyakig benne ülnénk a középkorban, mert nem szüntethetjük volna meg a nemesi és testületi kiváltságok nagy részét. A megyei reform sem volna lehetséges, ha a kiváltságok örökérvényűek volnának.

De a keleti egyházak szerkezetét, mint már ismételten említettük, nem szándékozunk megbontani. Csakis az összhangot akarjuk létesíteni e szerkezet és az állam között s hozzá nem külön, tehát odiózus rendszabály által, hanem az általános rendezés keretében. Reméljük, ily korlátok közt békés utón fog sikerülni az összhangbáhozás. Ha nem, akkor harcz által fog ez végbemenni. E harczban, hiszszük, minden egyház és felekezet támogatni fog minket a két keleti egyházzal szemben.

V. FEJEZET.

A magyarság expanzivitásának gazdasági eszközei.

Nemzeti politikánknak számos eszköz áll rendelkezésére. A főmódszer azonban mindig a magyar faj kifejtése, kulturái, politikai s az adminisztratív megerősítése. A reformok, a kultúra tehát bele tartoznak a nemzeti politika körébe, e politikának főszeköze mégis gazdasági jelleggel bír. Az ipar és agrikultúra leginkább hatnak a fajok kifejtésére s így a magyar fajéra is.

Malthus óta mindenki tévedett, ki a népszaporodást vagy pedig a népesedési dekadenciát egyetlen okra akarta visszavezetni. Tévedésben volt a Malthus-szal ellentétes Carey-féle iskola, vezérétől kezdve a legutolsó követőjéig. Smith nagy látókörébe is tévedések vegyültek. A népesedés növekedésének vagy fogyásának rendszerint komplikált okai vannak. A megélhetési viszonyoktól a háborúkon keresztül, a gazdasági viszonyok előre- vagy visszafejlődéséig egy sereg ok befolyásolja a népesedési viszonyokat. Igen jelentékeny befolyást gyakorolnak továbbá Wappäus szerint a már elért népsűrűségi viszonyok. A legkiválóbb tudósok szerint a népsűrűség és a szaporodási perczent megfordított arányban vannak egymással. Különösen komplikáltak az okok ott, a hol a gazdasági viszonyok nem egyszerűek, hanem keresztül-kasul szövődnek a társadalmon és az ország legkülönbözőbb vidékein. A mezőgazdaság hatása azonban a népesedésre mindenütt igen világosan szemlélhető, a hol az ipar fejlett-

sége még nem komplikálja; mert az ipar maga is elsőrangú népesedési tényező. A demográfia kutatóinak számára alig kínálkozik kedvezőbb terület a népesedés és az agrikultúra között való viszony felderítésére, mint a mi Dunántúlnk és a mi Alföldünk; mert itt az ipar, fájdalom, még minél kevesebb szerepet játszik az egyszerű viszonyok komplikációjában.

A népesedési viszonyok felderítését még a külföldön is eddig leginkább az elméleti tudomány vette kezébe. Vagy ha praktikus tények képezték a kiindulási pontot, mint Malthusnál, ezek egészen helyi jelentőséggel bírtak. Az angol viszonyok általánosítása egyáltalában a legnagyobb hibája a Malthus elméletének. Az agrikulturának, mint fő-fő népesedési oknak vizsgálata, habár egy francia tudós, Lavergne, a hatvanas években kísérletet tett vele, egészen elhanyagolt terület maradt, a minnek legfőbb oka az, hogy a külföldi statisztikusok és demográfok előtt nem álltak megfelelő adatok. És mert ekkép sem Malthus, sem Carey, sem Richardo, sem Wappäus s a különböző tanokat összefoglaló Oettingen munkái sem tárgyalják részletesen és a statisztika adataira alapítva a mezőgazdaság hatását a népesedésre, a mi derék agráriusaink, a kik megfoglatlan okokból védekeznek a nagybirtok érdekei miatt is feltétlenül szükségessé vált parcellázás ellen, nem akarják egyáltalán hinni, hogy bizonyos körülmények és viszonyok között a mezőgazdaság és a földbirtok felosztása a legelső rangú tényező a népszaporodás előmozdításában vagy gátlásában.

Az agrikultúra pedig bizonyos fejlődési fokig a leg-hatalmasabb népszaporító tényező. Magában Ausztriában a földműveléssel foglalkozó Galiczia és Bukovina közel vagy több, mint kétszer szaporább az iparos Csehországnál és Sziléziánál. Bizonyos népsűrűségi fokon túl természetesen az ipar veszi át a vezérszerepet, De mert maga a földterü-

let, sőt a művelés intenzitása sem növelhető, miképp Carey védte a végtelenségig, mint az ipar fejlesztése az agrikultúra mellett, a népesedésnek megvannak a természetes határai. Arra nem térek ki, hogy a vagyoniosság, értelmiség, sőt a valláskülönbség mily hatással vannak a nép terjeszkedésére, csak azt említem fel, hogy a valláskülönbség a Nyugoton más eredményeket hoz létre, mint Magyarországon. Nemcsak a francia statisztikusok és tudósok, Legoyt, Duval, Dupin, hanem az összes nyugoti népek tudósai azon nézetben vannak, hogy a katolikusok kevésbé szaporák, mint a protestánsok. Nálunk, mint munkából kitűnik, éppen megfordítva: a katolikusok mutatják a legnagyobb szaporodást, míg a protestánsok csak középhegyet foglalnak el. Visszatérve az agrikultúrához, határozottan konstatálható, hogy midőn a terjeszkedéshez szükséges föld hiányzik, a népszaporodás megáll. E tekintetben azonban a fajok között létező különbség igen érdekes és igen fontos s épp erre eddig legkevésbé figyelt úgy a demográfia, mint a statisztika. A faji propagatív erő mérlegelését a tudomány és gyakorlat egyaránt nagy és méltatlan elhanyagolásban részesítette. Pedig kétségbevonhatatlan tény, hogy ugyanazon gazdasági viszonyok közepett is a különböző fajok más és más arányban terjeszkednek.

A hol a faji erő legnagyobb hatványának fokán létezik, tönkretelheti azt eredményeiben valamely közbejött ok, vagy az okok sorozata. Wappäus, Tucker és Alten meglepetve tapasztalták, hogy az angolszász faj, melyben talán leghatalmasabban buzog a faji erő, Észak-Amerika egyes államaiban terméketlen s a bevándorlás idézi fel az Egyesült-Államok hatalmas szaporodását. A faji erő e megcsökkenésének Amerikában, a vizsgálatok eddigi eredményei gyanánt, a magzatelhajtáson kívül főleg a nők természetellenes

nevelése és hivatásköre az oka. Másutt pedig, mint Franciaországban, a faji erő egyáltalán elgyöngült.

A francziák fel nem aprózott, le nem kötött gyarmati földeken sem mutatnak nevezetes szaporodást; ellenben az angolszászok, s kevés kivétellel általában, a germánok, még aránylag kedvezőtlen gazdasági viszonyok között is képesek a nagy fejlődésre. A román és tót, de leginkább a szerb, ugyanazon gazdasági viszonyok közt meg sem közelíti a magyar faj szaporodását; sőt a halálozás tekintetében is rosszabbul áll ugyanazon égalji viszonyok mellett, mint a magyarság.

A fajokban rejlő ősi erőket tehát szükségképp tekintetbe kell vennünk, a midőn azok fejlődését akarjuk összehasonlítani. A magyar fajban levő ősi erők különös jelentőséget nyernek a nyelvi beolvasztásra való csekély képességének nagy hibája miatt.

A propagatív erő által fajunk pótolhatja grammatikai deficitjét. De e propagatív erő csorbulást szenvedhet, mint részben már szenvedett, gátló okok következtében és mint eltörpült az angolszászok faji ereje az amerikai speciális viszonyok miatt. Ismétlem, nem általános európai, hanem speciális magyar viszonyokról van szó. Sajátságos helyzetünk közepett eddig még az agrikultúra a népszaporodás főtényezője. Az ipar, mint említve volt, még Ausztriában sem oly népszaporító tényező, mint az agrikultúra, annál kevésbé az Magyarországon. De különben is kétélű fegyver lehet az. Lehet konszolidáló, de lehet egyszersmind nemzetbontó elem. *Csehország példája szörnyű tanulságot szolgáltat nekünk.* A cseh régió Ausztriában az ipar következtében gazdaggá lett. Csehország, Morvaország és Szilézia Ausztria összes állami terheinek felét képes játszva elviselni. Az osztrák ipar e hatalmas vidéke kultúráikig is oly fejlett, hogy bátran kiállja az összehasonlítást a nyugoti czi-

vilizáció legfényesebb pontjaival. De a kulturái és ipari fejlettség következtében a németiség politikai uralma tönkrement először Csehországban, azután egész Ausztriában. Az ipar hatalmas reprodukív erejét s a kultúra fegyverét megszerezték maguknak a csehek. Most ezek segítségével szorítják vissza a németiséget. Es pedig a számbeli különbség nem is oly nagy a küzdőtéren a németiség és szlávtság között. Csehországban 2 millió 159 ezer némettel áll szemben 3 millió 600 ezer cseh; Morvaországban kétszer oly nagy ugyan a szlávok száma, mint a németeké, viszont Sziléziában a németiség a csehek fölött áll a lengyelek nélkül. A lengyelekkel együtt is megközelíti a szám-egyenlőséget. A főkulturpontokon is elég jelentékeny a németiség száma. Prágában talán legkisebb, mégis megközelíti a harminczezetet. Brünn 92 ezer lakosságából 63 ezer német s így többséget képez. Többségben van a németiség Olmützben, Troppauban, Znaimban. Az eredmény mégis az, hogy a németiség elvesztette politikai fölényét a szlávtság fölött. Nem kellene-e tehát nekünk aggódnunk nemzeti jövőnk miatt, ha Felső-Magyarországon és Erdélyben az ipari és kulturái fölény a mi hátrányunkra bontakoznék ki? Az ipart ugyanis, eltekintve a Dunának Pozsony és Budapest közti völgyétől, csakis Felső-Magyarországon és Erdélyben lehet kifejleszteni. Csak ott vannak meg ehhez a szükséges előfeltételek, természeti erők, népesség és munkabér tekintetében. A nemzetiségi viszonyok azonban e vidékeken kedvezőtlenebbek reánk nézve, mint voltak Ausztriában a németiségre nézve. A tót többséggel bíró vármegyék közül Árvában 96 perzent a tót s csak egy perzent a magyarság. Barsvármegyében 57 perzent a tótság s 31 perzent a magyarság. Liptóban és Trencsénben a magyar elem 2 perzentre száll le 93 perzent tót irányában. Szepe megyében csak 3, Zólyomban csak négy perzent a

magyarság s a többi erős németiség és tótság. Csak az egy Nyitrában emelkedik föl újra a magyar perczent 18-ra. Mondanunk sem kell, hogy a román vidékeken körülbelül 11 vármegyében nem igen állunk jobban.

Csakis a kultúrponatokon, a városokban javul a magyarság perczentje. Körmöczbányán és Újbányán még igen alacsony a magyar perczent, csak 4 és 6. Aranyos-Maróthon már 33, Liptó-Szent-Miklóson: 16, Liptó-Újvároson: 29, Érsekújváron pláne: 87. Magában Nyitrában 37, Trencsénben 33. A szepesi városokban, igaz, hogy már a németiség javára, ismét nagyon leesik a magyar perczent. Gölniczbányán: 5 perczentre, Iglóban: 11-re, Késmárkon: 12-re, Lőcsén: 17-re, Szepes-Olasziban és Szepesváralján pláne 3 perczentre. Sokkal jobbak az oláh vidékek városainak magyar perczentjei. Csak az egy Szászsebesen esik le a magyar száztóli 4 perczentre és Resiczabányán: 7-re. A hunyadmegyei Déva magyar perczentje: 47, Hátszegé: 25, Vajda-Hunyadé: 30. A krassó-szőrényi Lúgosnak is van 15 perczent magyarsága. Alsó-Fehérben Abrudbánya: 38, Gyulafehérvár: 43, Nagy-Enyed pláne 71 perczent magyarsággal bír. Csak az erdélyi szászszággal szemben fogy ismét a magyar száztóli, a mi azt jelenti, hogy a németiség mindennütt erősebb kultúrai elem az oláhnál s így elvitatja a kultúrponatokat a magyarságtól. Szebenmegyében a Nagy-Szeben városban levő magyar perczent csak 15, 61 perczent szászszal szemben; ugyancsak 61 perczent szász törpiti le a magyarságot Beszterczén 12 perczentre.

Mind e számok fölöttébb tanulságosak. A városokban a magyar elem sokkal erősebb, mint künn a megyékben, a mi azt jelenti, hogy a magyar faj városalkotó kultúrai elem. Csak egyetlen faj képes vele versenyezni s ez a német. A román egyáltalán nem vitathatja el tőle a kultúrponatokat. A tót jellegű vidékeken azonban a magyarság városi

szupremáciája még kétes. A német régiókban a magyarság szintén elmarad a szepesi németek s az erdélyi szászok mögött.

Ily viszonyok között mily hatás várható az ipartól? Ha nemzetileg lesz az organizálva: a legjobb eredmény várható tőle. A felvidéki és erdélyi városok kifejlődnek és mindinkább magyar nemzeti jelleget öltenek. Minden egyes nemzeti kultúrpontról fejlesztése által előrehalad nemzeti konszolidációknak. Az ipar és kereskedelem által meggazdagított, de magyar jellegű város-közsorú az ország periferiáin, a kultúráilag és nemzetileg megszilárdult Magyarország eszményképe.

De ha az ipar organizálása elveszti a nemzeti alapot, ha idegen kezek veszik át az ipar vezetését, akkor végzetes bomlás jön létre. És ez megtörténhetné az esetben, ha tömeges bevándorlás növelné a szlávsnak nemcsak számbeli erejét, hanem egyszersmind kultúrai elemét. A művelt cseh és morva iparosok nagy számmal özönlének el Felső-Magyarországot. A tömeges német bevándorlás is aggodalomra adhatna okot. Vannak esetek már most a Reichsdeutschthum hóbortjára és makaasságára. Az ily elem rossz példát adhatna hazafias szepesi németiségünknek, Erdélyben pedig valóságos veszedelem lenne a szászság miatt.

Nem szabad tehát oly könnyelműen beszélni a külön vámtérülettel kapcsolatban az ipar rohamos fejlődéséről, tömeges bevándorlásról, stb. Ez a bevándorlás könnyen felbillentethetné amúgy is rősz nemzetiségi mérlegünket. Csak az okos és fokozatos fejlődés mellett maradhat meg nemzeti szupremáciánk, csak így lesz az ipar nemzeti megszilárdulásunk eszközévé s nem lerombolójává. Több mint fél évtized áll még rendelkezésünkre, addig megcsinálhatjuk az ipar-régiók tervét. Erre a tervre épp oly szükségünk van, mint gazdasági önállóságunk egyéb előkészítésére. Eddig a

gazdasági előkészítésen törtük a fejünket s e téren a kiegyezés eredményei nagy sikereket mutatnak fel. Most sürgősen a *nemzeti* előkészítésre kell rákeríteni a sort. Miután a legközelebbi években ki kell tűnnie, vajjon a közös vámterület alapján lehet-e ipart teremteni: számos kezdeményezés várható. *Hegedűs* Sándor nagy erélylyel fog a kísérletezés élére állani. De már e kísérletezésnek a megfelelő régiókban kell történni s így a nemzeti előkészítés előleges tervre szorul, mely kell hogy alapját képezze a későbbi, részletes tervnek. Csak így kerülhetjük el a végzetes antagonizmusok létrejöttét, melyektől úgy is hemzseg történetünk. *Csak így nem támad antagonizmus gazdasági és nemzeti jövőnk között.* Sőt e kettő csak így egyesül teljes harmóniában, mely egyszersmind kiegészítését fogja képezni nemzeti problémánk megoldásának.

A magyar faj eddig szinte kizárólag a mezőgazdaság alapján fejlődött és e fejlődésben az iparnak, fájdalom, eddig csekély része volt. Hogy az alföldi nagy medencében és a Dunántúl fajunk kizárólag, vagy legalább majdnem kizárólag az agrikultúra alapján fejlődött és bontakozott ki, ez nem is kétséges. Ugyancsak a mezőgazdaság képezi alapját a magyar faj terjeszkedésének az Alföld délibb részeiben. Azok a beékelt kis magyar tömbök, a melyek Aradban, Krassó-Szörénymegyében, Torontálban stb. nemcsak végvárait képezik dél felé a magyarságnak, hanem egyszersmind e végvárakból fog történni a nagy alföldi róna déli síkjainak meghódítása, szintén a virágzó mezőgazdaságban találják létalapjukat. Az aradmegyei pécskai járás 14,383 magyarja, vagy a kisjenői járás 15,655 lelket számláló magyarsága, oláh abszolút többség közé szorulva is, csakhamar diadalmasan fog szétterjedni s a hazai földet meghódítva, hódításra viszi egyszersmind a nemzeti eszmét. A krassó-szörénvi

és torontáli csekélyebb magyar tömböket is az agrikultúra tartja fenn s viszi, bár lasúbb, de biztos győzelemre az oláh, illetőleg szerb többség közepett. A síkság mindenütt az egész országban az a kapu, a melyen a magyar faj a mezőgazdaságban való fölényének segítségével győzelmesen átvonul.

Az északi hegyes vidékeken is a többnyire a völgyek síkjain üzött mezőgazdaság tartja fenn és propagálja fajunkat, Nyitra 17,5, Bars 31% Zemplén 47% Bereg 42,3 százaléknyi magyar kisebbségét Észak-Magyarországon az agrikultúra helyezi gazdasági és politikai fölényre a tót többség felett,

De legérdekesebb képet nyújt a magyarság elterjedése az oláhok által lakott területeken, a Királyhágón túl és innen. Az ipar nincs ugyan kizárva amaz eszközök sorából, a melyek a magyar fajt fentartják és terjesztik. Jövendő idő, és kell hogy mielőbb elérkezzék, a mikor az ipar az agrárkultúrával egyenlő jelentőséget nyer fajunk terjesztésében. Az ország egyes vidékein valóban a kézmű, a gyár- és különösen a bányai ipar már is jelentékeny tényezőt képeznek; de egyelőre még leginkább az agrikultúra az az alap, a melyen fajunk diadalmasan megáll, sőt előrenyomul. Ekkép tehát még az erdélyi és az Erdélylyel szomszédos területeken is, a melyek pedig túlnyomóan hegyekkel vannak borítva, a magyar faj első sorban az agrikultúra fegyverével küzd ama nemzeti célért, hogy a Királyhágón túl és innen szét-szórt kisebb magyar tömbök terjeszkedjenek és a nagy alföldi magyar medenczével összeköttetésbe jussanak. Mi sem mutatja ezt annyira, mint az egyes folyamvidékek etnográfiai vizsgálata, A folyók és folyamok által öntözött szélesebb völgyek azok, a melyek Erdélyben és a Királyhágón innen leginkább alkalmasak a földművelésre és e folyam-völgyekben találjuk mindama magyar tömböket és szalagokat,

a melyek választóvonalat képeznek a nemzetiségek irányában, ellenben összekötő kapcsot alkotnak a főbb magyar rezervoárok közt. Különösen három vagy négy folyó az, a melynek partvidéke, az e partvidéken virágzó mezőgazdaság alapját képezi a nagy oláh és egyéb tömegek közt szét-szórt magyar centrumoknak.

Legnagyobb figyelmünkre méltó a Maros folyam és ennek völgye. Nagy kanyarulataival többé-kevésbé széles, de mindig termékeny völgyet hasít e nemzeti szempontból is felette érdekes folyam. Oly vidékeken is keresztülhőmpölyögteti habjait, a melyeken az oláhság abszolút többséget képez; de maga a folyamvölgy és az ebben virágzó agrikultúra többnyire magyar kezekben van. Már kezdetén, forrásaihoz közel, erős oláhságot talál a csík-tölgyesi járásban; de az oláhság itt is a hegyekben lakik s magára a Marosnak vizéig ez nem ereszkedik le. A partmenti lakosság magyar. Torda-Aranyosmegyében a marosmenti községek nagy része szintén magyar; a felvidéki járásban hat község s a marosludasi járásban tizennégy község magyar. Maros-Tordában, a maros-jobbparti és görénypatakmenti 23 magyar község ellensúlyozza a Marostól délre eső oláhságot. Alsó-Fehérmegyének minden járása oláh abszolút többséggel bír; de a Maros partján még itt is 44 magyar község létezik. És a magyar szalag tovább vonul Alsó-Fehérből Himyad megyébe, követve a Maros folyását. Itt ugyan már keskenyebb lesz a szalag, de itt is közel 20-ra megy ama községek száma, a melyekben a magyarság többséget vagy tekintélyes kisebbséget képez. A Maros folyó beviszi a magyarságot még Krassó-Szörénymegyébe is, a mennyiben a marosmenti járásban szintén megvetette a lábát a magyarság. így lesz az a humusz, a melyet a Maros az északkeleti Kárpátokból lehoz völgyeibe, az agrikultúra, de egyszersmind a magyar faj termékenyítő eleme.

A második érdekes folyó a Szamos. Szilágymegyében a Szamos-mente és a Szilágy patak közt erős magyarság van. A zsigói járás a Szamos mentén magyar, de még a kisebb folyók és a patakok is. a mennyiben megtermékenyítik az agrikultúrát, a magyar faj terjeszkedése számára készítenek melegágyat. A Kraszna és a Berettyó völgyei erős magyarsággal dicsekszenek. Besztercze-Naszód-, Szolnok-Dobokamegyék magyarsága szintén a Szamos partvidékeit lepi el. Besztercze-Naszódban a Szamos völgyében a magyarság többséget képez. Szolnok-Dobokamegyében, szintén a Szamos völgyében, több mint 20 magyar község létezik. Ugyancsak Kolozs vármegyében is a Szamos vidéke képezi az összekötő kapcsot az utóbb említett magyar vidékekkel.

A Sebes-Kőrös, Fehér-Kőrös, az Aranyos és az Olt szintén öntöznek termékeny völgyeket s ezekben, az agrikultúrára támaszkodva, él és terjeszkedik a magyarság. Biharmegyében, a Fehér-Kőrös völgyében, a vaskói, belényesi és tenkei járásokban tizenkét magyar község virágzik; a Sebes-Kőrös völgyében pedig hét magyar jellegű község képezi a magyar vonalat. A Fehér-Kőrös Aradmegyében is szép völgyet termékenyít s ezekben tizenhárom magyar község képezi az erős magyar elemet. Az Aranyos által öntözött völgyekben pedig nyolcz-tíz magyar község védi a magyar nemzeti érdekeket.

Végül az Olt, a hol oláh és szász területeket érint, még itt is meg akarja őrizni magyar-székely jellegét. Maga a Székelyföld, mint a magyarságnak harmadik legnagyobb medenczéje, szintén leginkább agrikultúrából él. Házi ipara, a melyet részben tönkretett a legújabb idők viszontagsága, csak azt pótolja, a mit a túlságosan feldarabolt székely föld már nem adhat derék lakosságának. Nemzeti érdekeink miatt nem soká késchetik az az idő, a mikor a Székelyföld-

det a vele szomszédos vidékekkel együtt gyárkémények fogják ellepni és a tölgyesi szorostól a vöröstoronyig hatalmas iparos zóna fog kibontakozni.

A földművelés a Királyhágón túl egymaga nem képezhet oly hatalmas faktort, a melyre faji szupremáciánk a Királyhágón túl állandóan támaszkodhatnék. Erdélyben az iparnak különös nemzeti jelentősége van és főleg lesz. – A nagyipar kizárólag magyar és szász kezekben van. Román nagyiparos egész Erdélyben egy sem létezik. E tény elég világosan megjelöli az ipar nemzeti hivatását, különösen az erdélyi részekben.

Ez idő szerint azonban nemcsak az Alföldön és a Dunántúl síkságain és halmain, hanem Felső-Magyarország és Erdély bércei közt is az agrikultúra képezi fajunk erőinek alapját. A fentebbi adatokat azért közöltem oly részletesen, hogy szemléltetővé tegyem a mezőgazdaság jelentőségét nemzeti szempontból. Nemcsak az Alföldre és a Dunántúlra áll tehát, hanem áll egyszersmind az egész országra, hogy fajunk létalapját ez idő szerint és még talán hosszabb időn át a mezőgazdaság képezi.

VI. FEJEZET.

A magyar faj és a földbirtokviszonyok.

A mezőgazdaság és fajunk szaporodása közt szoros összefüggés van s különösen a mezőgazdaság az, a melyen a magyar faj szaporodása s a többi nemzetiségek fölé való kerekedése nyugszik. A mezőgazdaság a nagy emeltyű, a mely fajunkat a kis, sőt törpe népek sorából fel fogja emelni a nagy nemzetek erkélyére. De máris bajok jelentkeznek; a mezőgazdaság által fajunknak adott előnyöket veszélyeztetik a földbirtokviszonyok.

Mielőtt tovább mennék, szükségesnek tartom konstatálni, hogy nem vagyok elfogult a földbirtok-kategóriák irányában. A legnagyobb birtokrendszer is lehet bizonyos viszonyok közt helyes s a parczella-rendszer helytelen. A dolog azonban megfordítva is áll: a nagybirtokrendszer tönkre teheti magát a mezőgazdaságot, sőt gyakorolhatja nép- és nemzetirtó hatását, mint gyakorolta Itáliában, a melyről Tacitus megírta, hogy a latifundiumok veszítették el.

Hasonló nézetben vagyok a hitbizományokholtkéz birtokai felől. Ezeket a tudomány ugyan rég elítélte s a magyar nemzeti szellem két század óta ostromolja s nem kisebb szellem, mint Deák Ferencz egész élete pályáján hadat viselt ellenük; de minden tudományos érv és nemzeti érdek daczára békés lábon akarok maradni még a hitbizományokkal és a holtkéz birtokaival is. Békés lábon pedig azért, mert most nem az a kérdés, hogy elvileg mily nézetben vannak egyesek a hitbizományok felől, hanem

gyakorlati mezőgazdasági es népesedési politikáról. Nem akarom megújítani a hitbizományok elleni harczot, mert a hitbizományok fentartása mellett is meg lehet oldani a nagy függő kérdéseket s meg lehet menteni a mezőgazdaság nép-termékenyítő hatását fajunkra.

Az alábbi statisztikai táblázat megmutatja a már-már egész fenyegetőleg fellépő kóros állapotot, a mely, ha meggyökeresedik és kifejlődik, fajunk el fogja veszteni azt a nagy fölényét, a melylyel szaporodás tekintetében jelenleg bír a többi fajok fölött.

Ha e kóros állapoton idejekorán nem segítünk, nemzeti politikánk súlyos katasztrófát fog szenvedni.

Ha e természetes szaporodást meggátolják a fölbirtokviszonyok, a magyar probléma megoldhatatlan marad, fajunk szupremáciája elveszti biztos talaját.

Egyáltalán egészségtelen állapot az, a hol az összes földbirtok 34,56 százaléka (a községi birtokot is beleszámítva) korlátolt forgalmú és csak 65,44 százalék tartozik a szabad forgalom kategóriájába. Még hallatlanabb és szinte hihetetlen állapot, hogy a 20 millió hold szántóföldnek közel 37 százaléka szabad föld, a mennyiben a szabad forgalmú birtokrendszerbe tartozik; ellenben több mint 63 százaléka a korlátolt forgalom bilincseit viseli. Ha Magyarországot tisztán a magyar faj lagná, akkor is nagy baj volna ez, a melyet orvosolni kell.

Nincs sehol a világon példa, az egy Oroszország kivételével, a földbirtok oly eloszlására s oly óriási uradalmi területekre, mint Magyarországon. A hitbizományi birtokok 1869-ben még csak 463,000 holdat tettek ki s 1885-ben 2.368,000 kat. holdra emelkedtek. Az egyházi birtokok 1 millió 288 ezerről 2 millió 368 ezerre szöktek fel. Mennyivel szerencsésebb viszonyoknak örvend bármely más nyugoti állam, Franciaországról nem is szükséges megemlékeznünk,

a hol a szabad forgalmú birtok meghaladja a 85%-ot. De magában Poroszországban, a mely vezérszerepet visz agrarizmus és hitbizományok terén, több mint 77% a szabad forgalmú, birtok. És mégis Poroszországban harcz folyik a hitbizományok ellen, melyek pedig csak 3,10%-át képezik az összes területnek. *Maga a hivatalos publicisztika*, a porosz statisztikai hivatal igazgatójával élén, viseli a háborút a hitbizományok ellen.

De hát mit szóljunk a hitbizományok általában a kötött birtokterületek kiterjedéséről? Nemcsak Poroszország, hanem Ausztria is sokkal előnyösebb helyzetben van fölöttünk. Magyarországon ugyanis – a községi és egyház javakról nem is szólva – maguk a hitbizományi birtokok átlag 30 ezer hold kiterjedéssel bírnak; a míg Ausztriában és Poroszországban a hasonló területek 4-6 ezer között váltakoznak.

Ismétlem, az ily hihetetlenül képtelen állapotok még az esetben is megérdemelnék a legalaposabb vizsgálatot, habár az egész országot a magyar faj lagná. Poroszországban, a kizárólag német lakosságú vidéken is, aggódnak a hitbizományok túltengése miatt.

A kérdés lényege azonban másban rejlik. Abban, hogy a jelenlegi földbirtok-rendszer épp a magyar fajnak válik hátrányára, mert az abnormis birtokviszonyok kevés kivétellel épp a magyar faj által lakott vidékeken jöttek létre. A hol e vidékeken van még elfoglalni való terület, ott fajunk szaporodása szinte csodálatraméltó.

Más vidékeken azonban, a hol fajunk terjeszkedésére többé nem nyílik tér, a népszaporodás megáll, sőt visszaesik. A baj két alakban jelentkezik: egyik a kivándorlás, a másik a születések arányának leszállása. A Dunántúl több vidékén a bajnak már mind a két alakja fellépett. Tömeges onnét a kivándorlás Szlavóniába, sőt a szélrózsa minden irányába. És határozott apadás kezd beállni a születések tekintetében.

Az ország egyes vidékein, mint különösen Erdélyben, az a sajátságos jelenség is. mutatkozik, hogy kevés, vagy éppen semmi hitbizomány, legfeljebb a községi nagybirtokrendszer mellett történik kivándorlás. Itt azonban, mint különösen a Székelyföldön, a bajnak okát nem a birtokrendszer, hanem a gazdasági okok képezik és itt nincs megtámadva a születések néptermékenyítő alapja,

A Székelyföldről nagy kivándorlás történik ugyan, de a születések aránya is igen magas.

E tekintetben igen tanulságosak a következő adatok, a melyek egy tipikus székely és egy tipikus oláh megyét állítanak egymás mellé: Csíkmegyében 87 százalék a tiszta magyarság s Fogarasmegyében 89 százalék a románság.

E két megye még abban is megegyezik egymással, hogy mindegyik hegyes vidék s mind a kettőnek hasonló klímája van. És Csíkmegyében mégis hatalmasan domborodik ki a magyar faj szapora népegyénisége. 1000 lélekre ugyanis esik:

	Születés	Halálozás	Természetes növekedés
Csíkmegyében	43,5%	23,9%	19,6 ³ / ₄
Fogarasmegyében	37,8%	25,9%	11,9%

Az ország Királyhágóninnyi részében azonban a kötött birtok abnormitása már fajunk szaporodási erejét is megtámadja, Ide járul a Dunántúl a forma szerint nem kötött jellegű, de tényleg nemcsak nem oszló, hanem mindinkább növekvő latifundium-rendszere. Az egész szomorú képet kiegészíti még az Alföldön és a Dunántúl az ipar hiánya, a mely nem veheti át a földbirtok néptermékenyítő szerepét, ha ez fölmondja a szolgálatot. Az itt következő statisztikai táblázat megvilágítja a már mondottakat és még mondandókat.

A születések aránya a kötött földbirtok arányához képest az 1891. és 1897. évben.

a) Megyék szerint	Korlátolt forgalmu birtok						
	Vallás- és köz- alapítványi és egyházi jellegű	Testületek (köz- segek) birtokai	Hitbizomány	Egyéb (kincstári vasut)	Összesen	Élve szü- lettek 1000 lélekre	
						1891.	1897.
s z á z a l é k							
Baranyamegye	8.27	11.69	19.78	0.20	39.89	34.0	31.7
Nyitra megye	3.56	13.89	6.97	0.11	24.03	45.7	42.5
Somogy megye	4.31	9.20	16.08	0.24	30.43	38.0	35.8
Jász-N.-K.-Sz.-megye ...	2.37	13.53	1.76	0.15	17.81	44.0	42.3
Veszprémmegye	10.36	11.04	9.59	0.78	31.77	38.4	36.6
Sáros megye	0.45	20.03	0.38	2.48	23.94	44.1	37.3
Tolna megye	2.96	9.06	13.90	0.12	26.04	36.3	32.7
Fejérmegye	4.04	5.31	8.13	0.27	17.75	41.1	38.3
Bars megye	8.63	13.77	1.14	9.82	33.36	41.6	41.3
Békésmegye	—	4.33	4.89	0.11	9.32	44.2	41.3
Hont megye	9.97	16.76	6.94	3.06	36.72	33.6	33.6
Szatmármegye	0.03	11.99	6.58	4.90	23.50	48.0	43.8
Krassó-Szörénymegye ...	0.50	42.01	0.17	20.16	62.84	34.6	33.1
Szilágymegye	0.10	11.54	1.03	0.02	12.69	46.4	40.6
Besztercze-Naszódm. ...	—	56.86	—	0.01	56.87	35.3	35.2
Szabolcs megye	5.96	6.91	2.98	0.47	16.32	56.6	49.6
Brassó megye	—	58.76	—	0.30	58.96	38.1	32.9
Ugocsa megye	0.01	11.98	—	0.21	12.20	49.1	45.1
Nagyküküllő megye ...	—	36.78	—	0.19	36.97	35.2	35.0
Údvarhely megye	—	14.57	—	0.04	14.61	40.2	37.5
b) Országrészek szerint							/
Duna jobbpartja	4.94	10.22	14.13	0.46	29.75	38.8	36.45
Duna-Tisza köze	4.74	15.02	3.21	3.83	26.80	43.5	42.46
Erdélyi megyék	0.42	30.66	0.05	4.96	36.09	39.5	38.11
Tisza balpartja	6.32	13.81	1.10	8.07	30.30	48.1	44.31

Ez adatok kell hogy gondolkodóim ejtsenek minden komoly politikust és aggodalommal töltsenek el minden magyar szívet. Világosan rámutatnak ezek, hogy már elérkeztünk a baj küszöbére. *A kötött birtok százalékanak növekvése már-már egyértelművé kezd lenni a születési százalékok apadásával. Máris jelentkezik az a tünet, hogy minél nagyobb valamely vidéken a kötött birtok perczentje, annál kevesebb születés történik ott.* Néhány eltérés még létezik, különösen Felső-Magyarországon és Erdélyben; de a magyarfaj-lakta vidékeken az említett viszony vészes igazsággá kezd lenni. A segítség nem várható sem párt-, sem semmiféle más politikától; sem közigazgatási, sem parlamenti reform meg nem szüntetheti az aggasztó jelenségeket. Itt csakis mélyreható földbirtok-politika segíthet.

VII. FEJEZET.

Az agrárakció.

A földbirtokviszonyok összhangba hozatala nemzeti érdekünkkel nagyszabású akcióát követel. A birtoktestek arányba hozatalát, óriási ellentétek megszüntetését s mint számtalanszor kifejtettük, a kötött birtoknak, névszerint a hitbizományi latifundiumoknak, áthelyezését az erdőgazdaságra, ekkép főleg Erdélyben és Felső-Magyarországon.

A cél és eszközök különbsége azonban egészen más akcióát követel, mint a külföld bármely földbirtokakciója. Reánk nézve majdnem teljesen értéktelen Gladstone-nak írországi akciója. Legföljebb csak figyelmeztetést képez arra nézve, hogy parasztságunkat drága nemzeti kincs gyanánt megbecsüljük. Gladstone mesterségesen akart parasztságot teremteni, miután azt az önző latifundiumi politika kiirtotta.

Poroszország példája sem mindenben követendő. Sőt óva intjük nemzeti politikánk vezéreit e példa utánzásától, vagy éppen a pózeni akció egyszerű lemásolásától. Poroszország földbirtokpolitikája Pózenben idegen faj által lakott területen megy végbe, különösen egy reá nézve idegen jellegű középosztály és nagybirtokkal szemben. A mi földbirtokakciónk nem idegen fajok kiirtását célozza, hanem a magyarság megsaporítását s ekkép a nemzetiségi egyensúlynak reánk nézve kedvezővé tételét. Még Erdélyben sem irányulhat nemzeti földbirtokpolitikánk a kiirtás épp oly kegyetlen, mint lehetetlen céljára. Itt igenis, alkalmazzuk bizonyos mérvig a porosz politikát, mert itt az összes eladó

földbirtokot össze kell vásárolnunk s oda magyarokat kell telepítenünk. Vájjon a járadékbirtok vagy egyéb telepítési módszer szerint, ez a módszer kérdése. Nagyban és egészen azonban a magyar földbirtokakció egészen más, lényegileg kell, hogy különböző legyen egyéb nemzetek földbirtokakciójától.

A fő, sőt a legfőbb különbség, hogy nálunk ez akció inkább a parcellázásra mint a telepítésre kell hogy irányuljon. Már nemzeti jellegünk inkább megfelel a parcellázásnak, mint a telepítésnek. *A magyarság terjeszkedő, de nem könnyen telepíthető faj.* Mindig koncentrikus állásokból bontakozott kifelé, rajait lépésről-lépésre előretolva. Három koncentrikus helyzetéből: a Dunántúlról, az Alföldről és Székelyföldről indult el terjeszkedésre. A folyton táguló körök történelmünk egyes korszakaiban, névszerint a mohácsi vész előtt, már-már érintkeztek egymással, s így nemzeti egységünk már-már faji alapon létesült. Különösen a dunántúli medence rajzása volt hatalmas. A magyar faj expanzív ereje innét a mohácsi vész előtt lehatolt egész az Adriáig. Telepíteni ellenben a magyarságot sokkal kevésbé lehetett, mert nem könnyen megy reá nézve idegen viszonyok közé. Ebben különbözik főleg a némettől és angoltól. Idegen nyelvtérületre csak úgy hatol be, ha az egészen közel van hozzá, mint közel van a Dunántúlhoz Szlavónia és a Székelyföldhöz Románia. — E, fájdalom, jellegzetes tulajdonsága fajunknak, a telepítést mindig nehézkessé fogja tenni. Épp azért kétszeresen igazságtalanok a Darányi Ignác elleni támadások.

Igazságtalanok először azért, mert telepítési rendszerünket nem ő kezdte, ellenben az ő feladata azt megjavítani. De igazságtalanok másodsor főleg azért is, mert fajunknak említett tulajdonsága mindig nehéz kölöncz lesz telepítési ügyünkön. A mi g tehát parcellázás segítségével

lehet megoldani a magyarság terjeszkedésének problémáját, addig a telepítés semmiféle módszeréhez nem kell folyamodnunk. Es a parcellázás lehetséges a Dunántúl s az Alföld legnagyobb részében. Sőt az Alföld eddigi tényei ráutalnak a parcellázás módszerére. Nagy, sőt néha túlnagy községek lakosságának ki kell rajzania a szomszédos községi s a parcellázás alá vetett hitbizományi birtokokra. A terjeszkedő körök hasonlata itt is áll. *A különböző központok rajzó körei idővel érintkezni fognak s a mindig nagyobb leendő részletekből megalakul nemzeti egységünk faji alapja.* Es a parcellázás tömegesebben keresztülviendő akcióját ott kell megindítani, a hol azt a születések statisztikájának táblázata mutatja. Ott tudniillik, a hol a születések esni kezdenek. Ott a népnek feltétlen szüksége van a földbirtokban való terjeszkedésre. Ott legelső sorban parcellázás alá kell kerülnie az állami és közégi birtoknak, ha van. Azután a kötött, vagy nem kötött latifundiumnak, ha ez a tulajdonjog sérelme nélkül lehetséges.

A parcellázó akcióban kisebb szerep jut az államnak. A fő súly magán parasztságunkon van. Az állam csak közvetíteni tartozik a parcellázást s pedig akkép, hogy a magánakciókat is ellenőriznie kell, nehogy a parcellázás fosztogató spekulációvá legyen.

Ez akcióban az állam pénzügyileg alig lenne érdekelve. A telekvásárláshoz szükséges pénz legnagyobbrészt megvan, nemcsak mint betét a pénzintézetekben, hanem, még mindig hagyományos szokás szerint, parasztságunk ládafiában. De leginkább mutatja, hogy a parcellázás céljaira van pénz, egy más körülmény. Csak így volt lehetséges, hogy parasztságunk az ország egyes részében felverte a földbirtok holdjainak árát egész hatszáz forintig.

Az Alföld déli részeiben és Erdélyben a parcellázás felett a telepítés nyer túlsúlyt. Az utóbbiban a Székely-

földről kiindulva a kirajzó rendszert még lehet alkalmazni; de itt is csak részben. A Mezőségen s a folyamvölgyekben s Dél-Magyarországon a nemzeti földbirtokpolitikát csak telepítés által lehet szolgálni. Az ország eme régióiban kell kidolgozni a telepítés tervét. Nem azért, hogy a telepítés egyszerre minden ponton kezdődjék, hanem hogy tervszerűleg, történhessék.

Nagyobb mérvben a telepítés nem mehet végbe, mint a mekkora *emberanyag* áll rendelkezésre. Ez emberanyagot leginkább a székelyföldi és dunántúli kivándorlók képezhetik. Ezek is csak annyiban, a mennyiben, névszerint a Dunántúl, a parcellázás le nem köti őket. Viszont azonban a születések remélhetőleg gyors emelése segít előállítani a szükséges emberanyagot. Ekkép feltehető, hogy évenként sok ezerre mehet azok száma, a kik a telepítésre alkalmas anyagot képeznek. Maga a Dunántúl és a Bácska eddig évenként 5-6 ezer embert küldött Szlavóniába. A birtokviszonyok e számúzótteit jövőre el kell vonni kivándorló irányától. Különben is Szlavóniában a kivándorló magyarok legnagyobb része elvesz nemzetére nézve. Ezeknek Dél-Magyarországra és Erdélyre irányítása ekkép kettős haszon s kettős kötelesség. De természetesen meg kell változtatni a telepítési ügy eddigi rendszerét. Úgy kell telepítenünk, hogy a telepes megélhessen, viszont azonban ne uraskodhassék. A csángók betelepítése, mely azonban távolról sem oly veszett ügy, mint hire van, komoly tanulságul szolgálhat. Reméljük, e tanulságot nagy gyakorlati sikerrel fogja figyelembe venni Darányi Ignác, buzgó földművelési miniszterünk.

A sikeres telepítésnek biztosan meghatározható gazdasági és etnikai föltételei vannak. Az ingyenes földről nem szólva, csakis olcsó birtokon és szerény igényű népet lehet teljes sikerrel kolonizálni. A drága föld terhét még a szerény és dolgos parasztság sem bírja meg, vagy csak vergőd-

hetik azon. A könnyelmű és munkátlan nép pedig elpusztul a legolcsóbb, sőt az ingyenes földön is. A Mária-Terézia-korabeli, maguk a Kolonics-féle telepítések főleg azért sikerültek, mert olcsó, sőt részben ingyenes földeken történt a telepítés s a letelepített, leginkább német és tót parasztok bírtak az etnikai előfeltétellel. A mi újabb telepítéseink azért nem érhetek el fényesebb sikert, sőt részben azért buktak meg, mert a két előfeltétel egyike vagy másika hiányzott. Egyes esetekben hiányzott mindkettő. A csángókban meglelt volna az etnikai előfeltétel, de paralizálta azt a nemzeti entuziazmus, melylyel a közvélemény és hatóság fogadták a bejövöket. Továbbá azon mindent elnéző bánásmód, melyben a csángók kezdetben részesültek. Végre kisült, hogy a telepítés tulajdonképp drága földön történt.

Az Alföldön egyáltalában maga a föld drágasága szinte teljesen lehetetlenné teszi a telepítést. Itt csakis a parcellázás vihető keresztül. Ennek súlyos anyagi terheit gazdag alföldi parasztságunk képes elviselni. Még a mezei munkások egy része is képes a parcellázás kisebb töredékeit átvenni. A parcellázásnál erre gondot is kell fordítani s különösen itt lép előtérbe a részleges állami támogatás.

A délvídéken a parcellázást az etnográfiai viszonyok gátolják, itt tehát leginkább a telepítés viendő keresztül. Előrelátható azonban, hogy az itt szintén drága földeken a telepítés nagy nehézségbe fog ütközni. Erdélyben szerencsére olcsóbb a föld. Államunk legveszélyeztetettebb részében tehát a telepítés könnyebb leend. Még könnyebb lett volna a múltban, a midőn az erdélyi magyar nemesség potom áron vesztegette birtokait s a midőn az Albina stb. román pénzüzetek nevetséges áron vásárolták össze az erdélyi földbirtokokat, hogy ismeretes akciójukat keresztül-vigyék, román középbirtokosság létesítése céljából. Az állam konkurrencziája fel fogja venni a földbirtok árait, de remél-

hetőleg nem oly nagy mérvben, hogy az a telepítés sikerét gátolja. A földlog itt az ügyesség és az előrelátás. A tettek előestéjén nem lesz szabad dobra ütni, hol akar az állam vásárolni. A földművelési minisztériumnak kéz alatt kell dolgoznia, mint kéz alatt dolgoznak a román pénzüzetek. Árverési hiénának az állam nem állhat ugyan be, de még itt is szerepelhet s jótékonyan hathat az eladó vagy elárverezett érdekeire is. Az akciózt azonban minél előbb meg kell kezdeni, különben nem csak román telepek és román közbirtokosság, hanem most már a zöld szászok kezdeményezésére még új szász telepek is keletkeznek. És minél később indul meg az állam tevékenysége, annál drágábban fog vásárolni. Sőt megtörténhetik, hogy egyáltalán nem vásárolhat, mert mindent lefoglalva talál. Ekkor azután örökre beharangoztak az Erdély megmentésére célzó nemzeti törekvésnek.

Az olcsó föld ekkép első alapföltétel. Csak az olcsó föld törlesztési járuléka alacsony, melyet megbírhat a telepes. Csak az olcsó földnél lesz elviselhető az államra nézve az esetleges kamatvesztés. De az etnikai feltétel is igen fontos. Már említve volt a magyar faj azon tulajdonsága hogy, a mennyire alkalmas a parcellázott föld használására, épp oly kevésbé alkalmas a telepítésre. Ez azonban leginkább az alföldi parasztságra áll s nem teljes és szigorú mérvben az összes magyar fajra. A szerényebb igényekhez szokott s azon vidékeken kell keresni a települőket, melynek lakossága hajlik a kivándorlásra, akár a hazában, akár az országon kívül. A székely különösen alkalmas a telepítésre, mert szerény igényű és dolgoz s mert a saját földjén nem terjeszkedhetik. De csakis Erdélyben telepíthető le, a mi különben szerencse, mert úgyis leginkább Erdély számára kell keresnünk telepeseket. A Dunántúlnak is vannak egyes vidékei, a hol a nép szerény igényű s hajlik a helyváltoztatásra.

Ilyen Baranya, Veszprém és Zala hegyes vidékeinek lakossága, melyet a filloxera-vész miatt különben is nagy válság ért. Sőt a harmadik vándorlási régió sem mellőzendő teljesen. Egyes tót vidékek lakossága áttelepíthető Erdélybe, sőt módjával még Dél-Magyarországra is. Azon vidékek tót lakossága, a melyeken a pánszlávizmus még nem terjedt el, a tót szerény igényei következtében a legelső rangú telepes, a mit az alföldi tót telepek példája fényesen igazol. A békésmegyei példa azonban arra int, hogy nagyobb tömbökben nem szabad telepíteni, hanem csakis magyarság közé ékelve. A dunántúli, névszerint a somogyi tót telepek fényes és utánzandó példát képeznek. A Balaton vidékétől egész Somogy vármegye közepéig terjedő tót községek, mert magyarság közé voltak ékelve, teljesen átalakultak magyarokká. Szent-Pál, Buzsák, Gamás és számos más tót község ma egészen magyar. Pedig a telepítésnek épp az volt a czélja, hogy a somogyi protestáns magyarságot megtörje.

Még a dunántúli svábság is alkalmas a telepítésre, mert hazafisága kétségbevonhatatlan, a telepítésre alkalmas volta pedig páratlan. Sőt szórványosan még Dél-Németországból is lehetne importálni telepeseket. De a régiókat jól meg kellene választani, nehogy az erdélyi szászokkal érintkezessenek. Ekkép lehetne ellensúlyozni a zöld szászok tervét.

Mindez mutatja a telepítés nehézségeit, nem csak gazdasági, hanem főleg politikai szempontból. A telepítésnek ugyanis legelső sorban nemzeti érdekeinket kell szolgálnia. A nagy állami és nemzeti összeforrasztás munkájában a telepeknek a ragasz szerepét kell játszani. Össze kell kapcsolniuk a heterogén részeket, a homogéneket pedig a legteljesebb egységbe kell forrasztaniuk. Épp azért arra is kell ügyelni, hogy a magyar tömbök megerősödjenek, esetleg egymással összeköttetésbe jussanak. Mindez céltudatosságot, a viszonyok és emberek teljes ismeretét követeli. Telepítés

éleire tehát oly férfiakat kell állítani, kik megértik a nemzeti akciókat és annak fontosságát s a kik teljesen ismerik népünket s annak hajlamait. A telepítés vezetőinek szinte minden telepés lelkébe kell látniok. Ez esetben még a teljesen vagyontalanok közül is sokat lehet telepíteni.

Legyünk tisztában vele, hogy ha nagy telepítési akciókat akarunk csinálni, mit okvetlenül kell csinálnunk, akkor nem nélkülözhetjük azon, fájdalom, nagy emberanyag egy részét, mely a természettől megáldott magyar hazában nélkülöz szinte minden vagyont. Ez embertömegben számosan vannak, kiket nem önhibájuk, hanem a balsors lökött szegénységbe s a kikben volna tetterő a kiemelkedésre, ha alkalom kínálkoznék nekik. Ez egyének fölismerésénél élesen látó gyakorlati szem kell, mert ezeknél az anyagi garanciát a személyes garanciának kell pótolnia. *Különhen is okvetlenül szükséges a telepítés sikeréhez minta-tejesek alkalmazása.* E minta-telepéseket a vagyontalanok sorában kell keresni, a kiket a telepítés céljára az *állam előre kiképez.* Ezeket azután ugyancsak az állam látja el ingyen, vagy olcsó előleg gyanánt a szükséges fölszereléssel. *Minden új telep ily előre kiképzett minta-telepéseket kapna,* a kik a valódi telepéseket tettel és szóval oktatók. Legjobb iskola parasztságunk számára a jó példa. A minta-parasztság intézményét is épp e miatt meg kellene honosítani az egész országban, a telepítésnél azonban a minta-telepések intézménye nélkülözhetetlen.

A mi pedig a telepítettekkel való bánásmódot illeti, ez csakis a jóakarátú, de szigorú atya bánásmódja lehet. Nem szabad sem elkényeztetni, sem gyötörni a telepítetteket. Egyforma szigorú fegyelmet kell tartani a felügyeletnél, de humánus bánásmódban kell részesíteni a sors üldözöttéit. Mindez magas kvalitásokat föltételez a telepítési ügy intézőinél. Épp azért mi a pénzkérdést sem tartjuk oly fontosnak és nehéznek, mint az intéző egyének megválasztását. Nem-

csak a pokol útja, hanem nemzeti czélunk útja is csupa jószándékkal van kikövezve. Sok jót akartunk, sőt cselekedtünk is. De a megvalósítás tele volt hutával. Nem egy jó intézményünket tette tönkre a rossz kezelés. Az alkalmazott emberek hibái rontották meg instituczióinkat. A telepítési ügy képezzen kivételt, válaszszuk meg jól annak embereit.

A nagy búzatermelés indoka nemcsak az export, hanem egyszersmind *birtokviszonyainknak* a berendezése. A latifundiumok alig alkalmasak egyébire, mint a búzatermelésre még ott is, hol a par excellence búzarágiókon kívül esnek. Kapás vagy éppen kerti növényekkel a latifundium nem foglalkozna tik, sem valamely speciális magvak avagy növények kultúrájával, a hol különös gond szükséges a termelésnél. A tömeges termelés és a nagybirtok ok és okozat s a tömeges termelésre alkalmasabb a búza. Ellenben kiválóan alkalmas a kapás növények kultúrájára, sőt a kerti művelésre a kisbirtok s mi több, még agrikultúrai specialitásokra nézve is előnyben van a kis kultúra, főleg ott, a hol a termeléshez kiváló gondosság szükséges. E különbségnek a nagy és kis gazdálkodásban óriási hatása lehet, ha megkorrigáljuk birtokviszonyainkat. *A parcellázást tehát nem pusztán népesedési és társadalmi, hanem egyszersmind gazdasági indokok a legnagyobb mérvben követelik.* Búzatermelésünk ennél fogva nem apad, hanem a fokozódó intenzitás alapján fejlődhetik. De nem foglal le további területeket, a melyek különben sem legelső sorban alkalmasak búzatermelésre. Sőt nagyobb területek felszabadulnának s más kultúra alá kerülnének. A parcellázás következtében megszorodó lakosság nagyobb mérvben fogja üzni a kapás és kerti művelést, valamint az agrikultúrai specialitásokat. Exportunk a lakosság szaporodása daczára megmaradhat s bizonyára csak a távol jövőben jutunk oda, hogy sajátágo-

san kitűnő búzánk Ausztriába vagy a külföldre ne menjen. Sőt bizonyos mennyiség menni fog még akkor is, habár nagyiparunk lesz. De rövid idő alatt, sőt a parcellázás által azonnal megszabadulhatunk az egyoldalú búzatermelés hátrányától. Nem fog annyira függeni jólétünk a búzatermelés sikerétől s nem kell aggódnunk a rozsdá és egyéb csapások-okozta bajoktól. Különben is a nagybirtokon nem fizeti ki magát a búzatermelés eléggé akkor, ha ez drága földön történik, de nem a speciális búzatermő vidéken. Sőt magán az Alföldön az 5-600 frtos föld búzatermelése csak a kis gazda kezében hozhat létre jó jövedelmet. A nagybirtok, ha számításában a holdnak ekkora árát veszi fel, szükségképp vagy kis jövedelemre, vagy deficiztre dolgozik. E tény világosan utal a parcellázás szükségességére még a búzarégióban is ott, a hol a föld ára ily magasságot ér el. Annál inkább szükséges ott, a hol »a búzarégió« kívül magas földárak jöttek létre.

E földárakat, gyakran gazdasági okok daczára, a nagyfokú népszaporodás hozza létre. Parasztságunk csak a földbirtokban lévén képes terjeszkedni, felveszi a megvehető földek árát. A népszaporodás és a magas földárak tehát okozati összefüggésben vannak s így nagyuraink legelső sorban a parasztság elszaporodásának köszönik azon örvendetes tényt, hogy vagyunk az újabb évtizedek alatt legalább is megkétszereződött. A 70-es években, a midőn pedig magas gabonaárak voltak, de pusztító járványok dúltak az országban, a föld értéke igen alacsony volt. Igaz, hogy pénzügyi krachok is közreműködhetek az általános pangásra. De mégis ama körülmény, hogy a föld ára alig fele volt a mainak s így az összes uradalmak alig érték el mai értéküknek felét, főleg ama szomorú ténynek tulajdonítható, hogy népünk a hetvenes évek alatt alig növekedett, sőt lélekszáma néhány vidéken visszaesett. A nagy fellendülés

a nyolczvanas években keletkezett és tart ma is; azóta, hogy népünk, s különösen a magyar faj, rohamosan növekszik, úgy, hogy most egy év alatt terjed annyit, mint a szerencsétlen hetvenes években egész évtized alatt.

Bizonyára a kultúra is jelentékenyen közrehat a földbirtok árképződésére. Nagy városok, vagy specziális nyaralóhelyek környékein a villatelkek ára óriásilag felszökött. De az Alföldön és a Dunántúl legnagyobb részében az árképződést legelső sorban a népesedési viszonyok döntenek el. Ekkép a búzatermelés magával a népesedési viszonyokkal is kapcsolatban áll, csak hogy nem Malthus teóriája alapján, hanem az említett egészen specziális ok miatt. Miután drága földön a búza termelése a nagy kultúra alakjában kevés jövedelmet ad, ellenben a kis kultúra formájában rentábilis, ott, ahol magasak a földárak, szükségképp nagy népességnek kell lennie s így ott a parcellázásra elérkezett az idő. És pedig magának a nagybirtoknak az érdekében is, sőt ennek érdekében legelső sorban; ekkép a lakosság növekvése okká és okozattá lesz egyszerre. Ha az okozati logikát kellő időben felhasználjuk, a nagybirtokosság és parasztságunk egyenlően nyerni fog. Sőt a parcellázás segítségével nem csak az ország lakossága, hanem egyszersmind termelése is megkétszerezhető. A 1883-tól 1893-ig terjedő évtized alatt Magyarország amúgy is körülbelül kétszázmillióval növelte termés-értékét a főbb gabonafélékben. A parcellázás, illetőleg kis kultúra segítségével pár évtized alatt megkétszereződhetik agrikultúránk jövedelme. Erre szükségünk is lesz [már magának költségvetésünknek szempontjából. A félmilliárdos budgetet ma alig bírjuk el. De ha a kis kultúra megkétszerezi termésünket, játszva hordozzuk el 6-700 milliós költségvetés terhét is. Hátha még az ipar is szerepelni fog költségvetésünk nem kiadási, hanem bevételi részében!

A földbirtok-minimum másfél évtizeden kísértett Magyarországon. Egy másik eszme társaságában, melyet Amerikában fedeztek fel vállalkozó és előkelő fiatal emberek. Ertjük az otthonmentesítő törvényt. A kettőnek egymáshoz igen kevés köze van, mert, mint e sorok írója akkor kimutatta, az otthonvédő törvény Amerikában nem minimum, hanem a nőt és gyermeket a férj pazarlásával szemben védelmező intézmény. Gyökere a régi angol jogban van, mely szerint a nőnek nem lehetett tulajdona. E brutális törvényt szemben egyes amerikai államok a nőt és a kiskorú gyermeket ekkép akarták biztosítani. Minimumot azonban az ez intézmény által biztosított ház és telek azért sem képez, mert a nő beleegyezéssel ez is eladható.

E czáfolhatlan érvelés már egy évtized előtt leküzdötte az otthonmentesítés alakjában fellepett minimumot.

A parcellázás és minimum kölcsönösen kizárják egymást. Az egyik oszt és bont, darabolja a földbirtokot, a másik pedig megállítja a darabolást. Nem is szólunk a minimum gazdasági és jogi lehetetlenségéről. Nem szólunk arról, hogy a minimum mekkoraságát akár a törvény által, akár szabályrendelettel meghatározni nem lehet, mert a kerti gazdaság minimuma és az erdőgazdaság minimuma között kiszámíthatatlan különbség van. A létminimumhoz fűzött igények különfélesége szinte kiszámíthatatlan. Ezekre ki nem térve, maradunk a rendszer ellentétéinél. Mily rendszer volna az, mely egyszerre akarna liberális és reakcionárius lenni s mely egyszerre akarná fölbontani és tömöríteni a birtoktesteket? – De tekintsünk el a stilszerűségtől s képzeljünk oly rendszert, mely a parcellázás és telepítés által birtokhoz juttatja a kis existenciákat, másrészt pedig ugyanezen existenciáknak a minimum védelmét adja meg. Ezt a kétfelé tekintő rendszert azonban morális és társadalmi indokok zárják ki. Ha agrár-

bajaink akkép orvosolhatók, mint csakugyan így van, hogy a kis exisztenciák parcellázás által birtokhoz jussanak, akkor a társadalmi irány a *szerezés*, nem pedig az elvesztés felé vezet. Akkor a birtokszerezést kell előmozdítani, nem pedig a védelmet a birtokvesztés ellen. Szerencse s valóban mindenki csak örvendhet, hogy parasztságunk nemcsak vágygal bír a szerzésre, hanem egyszersmind *képességgel* úgy a munka, mint a pénz tekintetében. Épp azért, a hol az országban a birtokviszonyok nem gátolják, parasztságunk mindenütt előrehalad. Szaporodik és terjed a földbirtokban.

Ez a minden kétséget kizáró tapasztalat szabja meg a magyar földbirtokpolitika irányát. Ez teremtette meg a nemzeti agrárizmust az osztályagrárizmussal ellentétben. Ez tette a parcellázó földbirtokpolitikát a magyar nemzeti politika alkotórészévé. Ez kapcsolta a nemzeti probléma szövetébe ama kérdést, vajjon a nemzeti létérdek nyomása alatt sikerül-e a Dunántúl s az Alföldön a nagyszabású parcellázás és telepítés, melynek nagyobb mérveit a Széli-kabinet, illetőleg Darányi Ignác ölelte föl programjába. Ezzel és ez iránynyal szemben mitsém ér azon agrárius ellenvetés, hogy a kis exisztenciákat előbb el hagyjuk veszni s aztán majd telepíteni fogjuk őket.

Az általános birtokszerző irány mellett parasztságunkban lehetnek egyesek, a kik a létminimum alapján sem tudnak megállni. Ezen teljesen életképtelen lények azonban megmenthetlenek. Ezeken nem segít sem a parcellázás, sem, a telepítés. A parcellázásból különben is ki vannak zárva, mert ehhez pénz kell. De a telepítés is lehetetlen oly elemekkel, a melyek az életképtelenség jellegét viselik magukon. A kinek minimumra van szüksége, az mint telepes is okvetlen elvesz, ha csak a lustákat, dologtalanokat és élhetetleneket nem akarjuk különösen jutalmazni s az ingyenélés állami falanszterébe besorozni.

A mennyiben ily gyenge lények, mint mindenütt, úgy Magyarországon is vannak, csak nemzetünk szerencséjére, *a magyar fajon kívül* fordulhatnak elő tömegesebben. Különösen a szerb s a délvidéki oláh lakosság, Szlavóniában pedig a katolikus sokácok mutatkoznak gyengébbeknek. Mind e vidékeken a német és magyar parasztság hódítva tör előre. Különösen Dél-Magyarországon folyik a létküzdelem gazdasági és erkölcsi fegyverekkel. Részben az oláh-ság, de főleg a szerbség úgy vonul vissza a sváb és magyar-rajok előtt, mint eltűnnek az indiánok, a midőn hallják az őserdőkben az előrenyomuló farmerek fejszecsapásait.

Kit védelmezné tehát a minimum? Védelmezné a civilizáció lépcsőjén alacsonyabb fokokat elfoglaló fajokat. *Védelmezné a magyarsággal és a vele szövetséges néemetséggel szemben a szerbeket és oláhokat.* Ez lehetne humánus politika, de okvetlenül nem lenne nemzeti politika. Ez a politika megállítaná a magyar és német parasztság előrenyomulását, pedig ezek a haza földjét akarják meghódítani a magyar állameszme javára. Épp azért, habár az egész világon diadalmaskodnék a minimum, Magyarországon akkor sem volna szabad azt megvalósítani. Pedig hát másutt is inkább felhagynak vele, a hol a nemzeti érdek nem tiltakozik ellene.

Darányi Ignác földművelésügyi miniszter nagyméretű *telepítési akciót* indit meg készen álló törvényjavaslatával. Az akut természetű politikai viszonyok meggátolták e törvényjavaslat előterjesztését s így az még nem lehetett sem vita tárgyává, sem pedig befolyást nem gyakorolhatott a közszellemre.

Darányi törvényjavaslatának előterjesztése után az agrárpolitika szükségképp kilép a szűk keretből s kénytelen lesz leszámolni Magyarországot közel jövőjének legnagyobb

problémájával. E probléma megoldásától függ államunk és nemzetünk megerősödése, azon alap kiszélesítése, melyen konszolidáczióink megtörténhetik. Sőt csak ez alapon történhetik meg igazán. Mi több, nemcsak az agrár-szociálizmus megszűnése, hanem teherviselési képességünk enpanzivitása függ ama kérdéstől, hogy a parcellázás és telepítés segítségével áttérjünk a nagy gazdasági rendszeről a kis gazdasági rendszerre. Ez utóbbinak segítségével az ipar termékenyítő hatása nélkül is megkészszereshetjük mezőgazdaságunk jövedelmét s így elláthatjuk még soká államháztartásunk növekedő igényeit. Legsürgősebb ideje van annak, hogy egy előzetes kérdéssel leszámoljunk. Azon előzetes kérdéssel, mely az agrárpolitikának legbensőbb lényegét képezi s melyre vonatkozólag már is megtévesztő hangok emelkednek. A feudalizmus letéteményesei ugyanis ügyes taktikához akarnak folyamodni. Miután látják, hogyha nagygazdasági rendszer nemcsak nemzeti, hanem gazdasági okok miatt sem tartható, szintén át akarnak térni a ksigazdasági rendszerre. *De a bérlet és nem a tulajdon által.* Az angol bérletrendszernek valamely formájával vesződik a vajúdo képezet. Miután a tetszés szerinti bérlet már Angliában is lehetetlenség, az örök bérlet útját egyengetik, de természetesen a megfelelő úri jogok fentartása mellett.

Persze e terv szerint is létre jönne a ksigazdasági rendszer, hozzá még sem a kötött, sem egyéb nagy birtoknak nem kellene helyéből kimozdulnia. Abnormis birtokviszonyaink egész topográfiája megmaradna, úgy mint most van. Sőt az angol nyomon haladva, rövid idő alatt bekövetkeznék azon állapot, hogy sem közép-, sem kisbirtok nem léteznék, hanem csakis a bérletrendszeren alapuló közép- és ksigazdaság. A ma még létező közép- és kisbirtokosok lassankint átalakulnának tulajdonosokból bérlőkké. Épp úgy, mint Angliában. Magyarország tehát teljes egészében feudummá vál-

toznék, azon különbséggel, hogy nálunk ipar és kereskedelem nem létező, e feudumnak nem volna semmi ellensúlya, hatalmasan kifejlett városrendszerben s ennek polgárságában.

A bérletrendszer átalakítaná fokozatosan egész parasztságunkat. És pedig nemcsak gazdaságilag, hanem politikailag és karakterbelileg. Megszűnnék azon független és büszke alföldi parasztság, mely közjogilag lehet túlzó s Kossuthért lelkesedhetik még ma is, de az egész világon a legjobb nemzetalkotó elem. Ez a hatalmas és szabad parasztság is meghajtaná derekát a feudalizmus jáрма alatt, mely járom részben satnyává tette a dunántúli parasztságot. Az országgyűlési képviselőket ekkép az uradalmak küldenék a házba a tőlük függő bérlő parasztság segítségével. Ugyanaz történnék, mi Angliában történt: a falusi kerületek csupa földesúri képviselőket választottak. És hozzá nálunk valódi városok, egy-kettőtől eltekintve, nem létező, szinte kizárólag az uradalmak emberei foglalnék el a képviselői padokat. Összes történeti múltunkkal szemben a magyar politika áthelyezkednék a kis- és középbirtokról a nagybirtokra. Sőt századokkal visszaesnének az oligarkia korszakába. Oly földbirtok-oligarkák, milyen például Eszterházy herceg, a kinek félmillió hold földje van, épp úgy diktálnának Magyarországnak politikát, mint diktáltak a középkori oligarkák. Csak százados fejlődés után, az ipar és kereskedelem kibontakozása által, jutnánk ismét el a 48-i korszakba, a midőn felszabadult a földbirtok s a kasztokból a nemzetre ment át a politikai hatalom.

Ez a dicső korszak azonban elévülhetlen jogokat adott nemzetünknek s lerakta a modern Magyarország alapjait a földbirtokkérdésben is. *A tulajdont tette ez alappá és nem a bérletet.* Ennek rendszerét véglegesen visszautasította. Fél-század múltán nem fogunk tehát visszacsavarodni a föld-

birtokpolitikában s nem engedjük lerombolni a modern Magyarország alapjait.

Sőt nemcsak politikailag, hanem gazdaságilag is lehetetlen a bérletrendszernek általános elfogadása s az agrárpolitikának erre való alapítása. Magában Angliában a bérletrendszer részben gazdasági fejlődést mutatott az ottani sajtáságos viszonyok között. A múlt század végén s a jelen század elején az ipar és kereskedelem, valamint a gyarmatpolitika nagy tőkétet halmozott fel Angliában. Ezek, valamint a gabonavámok rohamosan felszöktették a földbirtok értékét. Az alacsony földjáraadék s a magas földárak rendszeren abnormitást hoznak létre. Miután a kamatláb s a földjáraadék rendszeren közel vannak egymáshoz, gazdaságilag sokkal jobb a földbirtokon magas árak idején túladni, mert az olcsó kamatlábú pénz földbirtokba fektetve igen nagy jövedelmet hajt. Az angol kisgazdák drága földjeiket eladták s olcsó pénzzel, mint bérlők, hasonlíthatatlanul nagyobb jövedelemre tettek szert.

Nálunk e sajtáságos viszonyok nem jöttek létre. A földbirtok ára újabban magasra emelkedett ugyan, de nem az ipar és kereskedelem vagy a gabonavámok hatása alatt, hanem *legelső sorban azért, mert parasztságunk elszaporodott* s oly tulajdonsággal bír, a mivel nem bírt az angol parasztság. A magyar, különösen az alföldi parasztság, ez idő szerint még semmiféle árért nem volna hajlandó megválni birtokától; a bérletrendszer tán ellenkezőre tanítaná. De bizonyára tán ez sem irtaná ki belőle azt a gondolatot, mely a magyar parasztban benne van Dózsa óta s mely benne megerősödött Kossuth hatása alatt, hogy az általa művelt földre tulajdonigényt táplál. A bérletrendszer alatt is, sőt annál inkább kifejlődnék parasztságunk e tartalékgondolata s tulajdonigényt formálna bérletére. Ebből származnék az ellentétek egész rendszere, az agrárszociálizmus-

nak sokkal veszedelmesebb faja, mint a mai. És lassankint eljutnánk az írországi állapotokra, a melyektől mentse meg a gondviselés Magyarországot.

A jövődő agrárpolitikája, vagyis a nemzeti agrárpolitika a gazdasági kiegyenlítést csak a tulajdon alapján létesítheti. Az ország egyes nem magyar vidékén a bérletrendszer is helyes lehet, a főiránynak azonban nem szabad szakítania a tulajdonjog rendszerével. Az ország egyes vidékein szükségesnek fog mutatkozni, hogy a telepítés el ne veszítse nemzeti jellegét.

Ilyenek lesznek az erdélyi folyamvölgyek, a hol a leendő telepítésnek szükségképp nemzeti karakterrel kell bírnia. Ily exponált vidékeken el lehetne fogadni az örök-bérlet rendszerét, De még itt sincs arra szükség, *mert teljesen pótolná az állam visszavásárlási joga.*

A nemzetiségi vidékeken ellenben lehetne, sőt szükséges volna a bérletrendszer behozatala. Erről azonban egy másik fejezetben szólunk.

VIII. FEJEZET.

Értékkicserélés.

Az agrárakció célja a birtokviszonyok összhangba hozatala nemzeti érdekeinkkel. Nem célja tehát akár osztályharcz felidézése, akár szerzett jogok vagy éppen a tulajdonjog megtámadása. Eszközei ehhez képest nemcsak nem forradalmiak, hanem még a rázkódtatásokat is kizárják. A nemzeti agrárpolitikának nevezhető akció nem támadja meg a nagybirtokot s a hitbizományt sem. Az egyházi javak szekularizációját nem tartja szem előtt. De oly alakot vagy helycserét törekszik adni úgy az utóbbiaknak, mint az előbbieknél, hogy a nemzeti érdekekkel összhangba kerüljenek.

Az egyházi javak még helyükből sem mozdítandók ki. Ott kell szolgálniuk a haza érdekeit, a hol jelenleg vannak. A hitbizományoknak ellenben az Alföldről s részben a Dunántúlról át kell költözniök az erdős régiókba, vagyis leginkább a Felföldre és Erdélybe. Természetesen csak anynyiban, a mennyiben nem főleg erdőgazdaságon alapulnak. A hitbizományi erdőgazdaság nemcsak megmaradhat, hanem meg kell maradnia a jelenlegi helyén az ország bármely részében. Ekkép pusztán a szántóföldek felszabadításáról van szó az Alföldön és a Dunántúl. Ott, a hol a magyar faj lakik, a hol ennek terjeszkedése előtt le kell döntenie az akadályokat.

A hitbizományok elleni elvi harcz jogos politikai és

gazdasági nézet. Gyakorlatilag azonban úgy áll a dolog, hogy nemzeti szempontból a hitbizományok szükségesek s fentartandók volnának Erdélyben és a felvidéken akkor is. habár az egész világon mindenütt másutt megszűnének.

Miről van tehát szó? A hitbizományok átköltözéséről az erdő- és bányagazdaság régiójába. Az egész nemzeti akció ekkép pusztán helycserére és értékkipótlásra redukálódik.

Az értékcsere kiterjed a községi és kincstári birtokokra is. Ezeket felparcellázva pénzzé kell átalakítani. Az eladási összeg átalakítandó a községekre nézve járadékká. És nem pusztán az Alföldön, a hol a községi latifundiumok legelső sorban kell hogy parcellázás alá kerüljenek. *A Felföldön és Erdélyben az összes községi s lehetőleg a közbirtokossági erdők szintén eladandók az értékkipótlás miatt s a jogosultak járadék által kárpótlandók.* A községekre nézve a művelés könnyű, sőt szükséges. A járadék több jövedelmet hoz s könnyebben kezelhető, mint a birtok. És itt elég a törvényhatóság, a kormány, esetleg a törvényhozás közreműködése. A közbirtokosságnál más jogi kérdés forog fenn, de okkal-móddal e kérdést is meg lehet oldani; különben, a mi az erdőket illeti, ezek sem valók közbirtokossági kezelésbe s járadékká átalakítva sokkal jövedelmezőbbek.

Az erdőgazdaság leghivatottabb letéteményese a hitbizomány. Az állam sem annyira, mint ez. A világon a legjobb és legszebb erdőgazdaság Csehországban van s ez egészen hitbizományi erdőgazdaság, kapcsolatban a páratlanul fejlett vadászati gazdasággal. Kiegészítő része itt a bányagazdaság s ezzel, vagy az erdőgazdasággal kapcsolatos ipar. E cél felé kell törekednünk. Szerencsére annyi erdők és bányánk van, hogy az összes hitbizományokat ezekre lehetne áthelyezni. A következő két táblázat mutatja a felső-magyarországi és erdélyi viszonyokat.

Folyó szám	Megye	Összes terület	E r d ő					
			a korlátolt forgalmu birtokból		a szabad forgalmu birtokból		az összes területből	
			hold	%	hold	%	hold	%
1	Háromszék	685.204	281.481	87.3	131.316	36.5	415.797	60.7
2	Zólyom	455.184	206.191	78.1	47.913	25.0	254.104	55.8
3	Máramaros	1.689.199	728.689	83.4	230.862	2.5	929.551	55.0
4	Liptó	381.588	155.029	69.0	35.752	22.8	190.781	50.0
5	Gömör és Kishont	745.486	193.057	74.6	176.912	36.4	369.969	49.6
6	Turócz	195.176	48.259	68.9	44.917	35.9	93.170	48.7
7	Ung	561.591	168.062	68.1	93.959	29.7	262.021	46.7
8	Maros-Torda	727.152	186.606	75.0	152.296	31.6	338.902	46.6
9	Hunyad	1.357.506	380.636	73.4	240.633	28.7	621.269	45.8
10	Szeben	626.112	269.830	66.9	3.057	1.4	272.887	43.6
11	Besztercze-Naszód	724.350	293.914	70.0	18.921	6.2	312.835	43.2
12	Csik	846.751	264.325	66.6	95.217	21.2	359.542	42.5
13	Szepes	638.818	188.290	68.9	80.703	22.1	268.993	42.1
14	Brassó	260.314	109.304	68.9	28	0.0	109.292	42.0
15	Fogaras	423.035	149.228	68.0	13.043	6.4	169.271	40.0
16	Bereg	657.854	237.968	68.5	21.308	7.8	262.276	39.9
17	Udvarhely	510.801	57.702	66.6	132.866	31.3	190.568	37.3
18	Abauj-Torna	577.823	94.807	57.3	111.671	27.1	206.478	35.7
19	Bars	470.029	102.714	62.1	63.192	20.8	165.906	35.3
20	Trencsén	776.311	87.076	44.0	177.407	30.7	264.483	34.1
21	Sáros	621.834	74.131	45.9	137.304	29.8	211.435	34.0
22	Árva	350.604	95.715	69.2	19.262	9.2	114.977	32.8
23	Hont	459.211	102.722	57.4	44.314	15.8	147.036	32.0
24	Szolnok-Doboka	826.875	89.436	64.0	170.000	24.8	259.436	31.4
25	N.-Küküllő	579.147	147.820	64.0	32.370	9.3	180.190	31.1
26	Kolozs	868.682	142.337	60.9	119.550	18.9	261.887	30.1
27	Szilágy	662.972	44.101	13.8	142.402	25.4	186.503	28.1
28	Zemplén	1.090.765	97.459	33.3	206.758	25.9	304.217	28.0
29	Torda-Aranyos	610.211	106.925	60.1	61.069	14.1	167.994	27.5

Folyó szám	Megye	Összes terület	E r d ő					
			a korlátolt forgalmu birtokból		a szabad forgalmu birtokból		az összes területből	
			hold	%	hold	%	hold	%
30	Alsó-Fehér	622.388	115.080	55.0	46.614	11.3	161.694	26.0
31	Ugocsa	210.209	15.790	49.9	33.956	19.0	49.746	23.7
32	Nyitra	954.580	90.541	36.6	119.967	17.0	210.508	22.1
33	Kis-Küküllő ...	298.433	21.007	31.0	29.910	13.0	50.917	17.1

A korlátolt forgalmú birtok sehol a világon nem alapszik oly kevéssé erdőgazdaságon, mint Magyarországon. Pedig alig van ország, a hol annyi erdő áll rendelkezésre a korlátolt forgalmú birtok, névszerint a hitbizományok számára. Az értékkicserélés ekkép semmi gátba nem ütközik. Maguk a kincstári erdők ma már alacsonynak tekinthető 126 millióra vannak becsülve. *A mi ez erdőket illeti, ezek nem legelső sorban adandók át hitbizományba. Legsürgősebb a községi erdők átadása,, melyek nagy pusztítást szenvednek s melyek által a legnagyobb politikai befolyás gyakorolható. De a kincstári erdők kezelése addig is átalakítandó, pedig szintén a politikai hatás szempontjából. A mostani kezelés mellett a nép csak a vállalkozókkal érintkezik közvetlenül, s így a politikai s társadalmi hatás jórészt elvész. Ezt mutatja a tapasztalat még a tót vidékeken is.* – A községi és közbirtokossági erdők, valamint a bányák együtt, továbbá a közbeeső nélkülözhetetlen szántóföld-enklávék, ekkép az összes kicserélés alá jövő anyag többre becsülhető egy milliárdnál. Pedig tulajdonképp beláthatatlan időig csak félmilliárdra tehető az értékcsere összege. A hitbizományokból ugyanis nem szükséges egyelőre, a mi alatt félszázad értendő, többnek, mint egy millió holdnak kicserélése. Ez egy millió kizárólag

szántóföld s leginkább az Alföldre esik. A községi és kincstári birtokok parcellázásával együtt ekkép is nagy tér nyílik a magyar parasztság szaporodása előtt. Nagy tér nyílik különösen, ha meggondoljuk, hogy nem kötött természetű, tehát szabad latifundiumok és egyéb birtokok is felvehetik parasztságunk rajait.

És az értékcserelés pénzügyileg is keresztülvihető. Tulajdonképp csak félmilliárdos üzletről van szó a közel jövőben. És, mint már említettük, a pénzügyi betétek fedezhetik az összeg nagy részét. Az ország összes pénzügyintézetének betétei jóval túlhaladják a félmilliárdot, mert 587 milliót tesznek ki. Ez összegből a kiválóan földművelő megyékre esik 357 millió. A következő számok mutatják a részleteket. Pénzügyi betét van:

Békés	— ...	12,934.328	frt
Csanád		1,844.557	»
Csongrád		17,117.323	»
Bács		26,513.644	»
Baranya		12,003.899	»
Tolna		9,650.590	»
Somogy		8,335.747	»
Torontál		14,340.509	»
Temes		23,518.955	»
J.-N.-K.-Szolnok		14,895.916	»
Pest		29,667.819	»
Fehér		14,690.194	»
Veszprém		11,894.748	»
Zala		13,087.290	»
Vas		26,891.403	»
Pozsony.....		33,242.405	»
Esztergom		7,544.382	»

Átvitel 278,173.709 frt

	Áthozat	278,173.709	ftt
Heves	8,549.381	»
Borsod	10,392.829	»
Nógrád	7,957.833	»
Sopron	13,391.052	»
Hajdú	13,324.578	»
Szatmár	11,006.003	»
Szabolcs	8,240.347	»
Krassó-Szörény	6,166.668	»
	Összesen	357,201.400	ftt.
	Egész országban	586,914.655	»

E betétek a kiválóan agrikultúr megyékben főleg a parasztok betétei. A kereskedők, iparosok és nagy urak legnagyobb része másutt helyezi el pénzét e régiókban. És bátran ismételhetjük azon feltevést, hogy a sok takarékpénztári bukás miatt, valamint a régi hagyományokhoz képest parasztságunk pénzének nem csekély hányada kamat nélkül hever a ládafiában.

E pénz legelső sorban jön tekintetbe a parcellázásnál. A szerzőknek kell lehetőleg megfizetni szerzeményük értékét. A parcellázás tervét az állam, illetőleg a földmivelési minisztérium készítheti, sőt csak ennek közvetítésében van teljes garancia. A parcellázás pénzügyi terhét azonban magának parasztságunknak kell viselnie. Az állam szerepe pénzügyi közvetítésre is kiterjedhet. Egyes helyeken előlegezheti a parcellázások birtokárának egy részét. De a parcellázásnál sokkal inkább szükséges magának parasztságunknak pénzereje, mint a telepítésnél. Itt már az állami akció lép előtérbe. A teljesen vagyontalanok telepítése csak kivételképen lehetséges ugyan, de a telepítésnél mégis az állam közvetítő ereje a fő. E pénzügyi művelet bizonyára az állam megterhelhetésével fog járni, mert hisz Erdélyben

és Dél-Magyarországon, tehát a két fő telepítési régióban, az eladó földbirtokokat meg kell vásárolni a telepítés céljaira. Sokkal nagyobb mérvben kell ugyanazt cselekednie, a mit cselekszenek az erdélyi román pénzüzetek, melyek, ha összetett kézzel nézzük műveletüket, rövid idő alatt kivásárolják a magyarság lába alól a földet. Ez esetben lesznek Erdélyben telepek, de nem magyar, hanem oláh telepek.

Az állam előleges önmegterhelése nélkül nem lehet nagyszabású nemzeti akciózt csinálni. De a költségek idővel megtérülnek, vagy legalább megtérül azok legnagyobb része. Legfőbb nemzeti célunkra bizonyára áldozni is lehet néhány milliót, sőt akár sok milliót is. Nálunk a lét kérdéséről van szó, míg Poroszország csak egy tartományára elköltött száz millió márkát. Nemzeti jövődönk tehát részben pénzkérdés. Ennek a pénznek meg kell lennie egy diadalmas háborúra, mely után a nemzeti nagyság következik.

Az ekkép lehetségesnek bizonyított pénzügyi művelet össze van kötve egy másik gazdasági hatással. E művelet tehát pénz, vagyis mozgó tőkét juttat arisztokráziánk kezébe. E pénz egy része iparos-célokra is fordítható. Arisztokráziánk ekkor bátran utánozhatja a cseh arisztokrácia példáját. Az ipar megteremtésének mezején is beállhat vezetőnek.

De legfőbb a nemzeti hatás. A parcellázás és telepítés által a magyar faj hatalmasan megnövekszik. Az értékicserélés következtében pedig arisztokráziánk a tót és román vidéken társadalmi és gazdasági hatalmat szerez. Ha Erdély és Felső-Magyarország a magyar arisztokrácia kezébe jut, nem lesz többé veszélyes éle a nemzetiségi kérdésnek.

Az idő sürget, intő jelekben nincs hiány. Nemcsak a nemzetiségi kérdés lappangó evolúcióját értjük. Már ide-

gen arisztokrácia kezdi rátenni kezét Felső-Magyarországra s tán majd Erdélyre. Csak Hohenlohe herceg nevét említjük. Vadászati célok ürügye alatt óriási erdőterületeket vásárolnak össze külföldiek. Tegye ugyanezeket arisztokráciánk. Tegye hazafiságból, de ha ebből nem, szintén vadászati célok miatt. Erdélyben nem lévén rendszeres erdőgazdaság, ott meg kell teremteni a vadállományt, mint megkezdték az Andrásyak. Bármely indokból, de valahára kezdődjék meg a nemzeti akció. A hazafias indok volna legméltóbb arisztokráciánkhoz. Ez indokot nem is mellőzhetjük a nagyméretű akciónál. De hát csak oly arisztokráciának van létjogosultsága, a mely nemzeti. Ha az osztályérdek nem simul a nemzeti érdekebe, önmaga idézi fel saját vesztét. Arisztokráciánkról azonban felteszszük, hogy ez érdeksimulást nem fogja gátolni. Annál kevésbé, mert anyagi kárával nem fog járni, sőt ellenkezőleg, gazdagodni fog a csere által. Miután ő van birtokban, drágán fog eladni és olcsón venni. Drágán fogja eladni szántóföldjeit, hogy olcsón jusson erdőkhöz. Ez üzlet mellett legalább 50% haszna lesz. A nemzeti akció tehát meg fogja gazdagítani arisztokráciánkat. És hozzá a hitbizornányok elvi kérdése soha sem fog szóba kerülni, ha a hitbizornányok Erdélyben és Felső-Magyarországon vannak.

Az értékcser ekkép sehoh sem fog okozni kárt, csak hasznot. És megnyitja a széles látókört a fényes nemzeti jövendőre.

Megoldható-e a magyar nemzeti probléma a földbirtok-kérdésben a bérletrendszer által? A válasz e már érintett kérdésre határozottan tagadó. Tagadó azon részleges sikerek daczára, a melyeket a bérletrendszer akár Felső-Magyarországon, akár másutt elért. És óva figyelmeztetjük a magyar politika vezéreit, hogy a bérletrendszer esetleges sikerei és

eredményei által meg ne vesztegethessék magukat s el ne térjenek a magyar földbirtokpolitika nemes tradícióitól.

Ha a bérlet mint általános módszer alkalmazható volna, akkor a magyar földbirtokpolitika vitális problémája egyszerűbbnek látszanék. A hitbizományokon és latifundiákon, a bérlet formájában, parasztgazdaságok keletkeznek, feltéve, hogy parasztságunk csakugyan elfogadná a bérletrendszert. A birtokviszonyok nem változnának, csak a gazdálkodás alakulna át. A nagybérlet vagy házi kezelés helyét a parasztbérlet-rendszer foglalná el.

Elő pillanatra tán úgy látszik, mintha e módszer gyakorlatias volna. De még a gyakorlatiasság szempontjából is sok kifogás alá esik, annál kifogásolhatóbb a nemzeti politika szemüvegén át tekintve. Szinte felesleges ismételnünk, hogy a bérletrendszer ellentétben áll összes fejlődésünkkel s megrontaná parasztságunk faji és nemzeti karakterét. Földbirtokos parasztnépünk nagy részét vagy szolgává, vagy lázadóvá tenné. A dependenciának a régi jobbágsághoz hasonló egy nemét hozná létre s a függő viszony egész új szálat szőné bele társadalmunkba.

De még a szociális és politikai ferde viszonyok alakulásától is eltekinthetünk. Ha a bérletrendszer a nagy nemzeti érdekeket szolgálhatná, készségesen elfogadnánk. Elfogadnók még azon esetleges rombolások dacára is, melyeket népünk nemzeti karakterében okozna. De kereken és határozottan kijelenthető, hogy a bérletrendszer segítségével a nagy nemzeti eszménykép nemcsak megközelíthető nem volna, hanem inkább attól örökre eltávolodnánk. Kényelmesebb lehetne az bizonyos mérvig a hitbizományokra nézve a költözködésnél és helycserénél, de éppen azért, mert őrökre megrögzitené a mostani abnormis földbirtokviszonyokat, meggátolná még ezek természetes javulását is. A bérletrendszer általános alkalmazása mellett a hitbizomány és nagy-

birtok örökre az Alföldön és a Dunán túl maradna. És rajta maradna a szántóföldeken és nem vonulna át természetes régiójába, az erdős vidékekre.

Ekkép éppen ellenkező eredményre jutnánk, mint ama cél, melyet magunk elé tűztünk. Az uradalmak továbbra is a magyar fajt nyomnák agyon, míg a nemzetiségi vidékek a szabad birtok hazáját képeznék. Gyönyörűséges állapotokra lenne ekkor kilátásunk. A magyar parasztság lassankint visszakerülne a feudalizmus jármába, a bérletrendszer által teremtett új jobbágyságba. Szabad paraszt ellenben az oláh és tót paraszt lenne, egyszerűen azért, mert a hitbizományok legnagyobb része a magyar vidékeken van, nem pedig a nemzetiségi régiókban. Ekkép a bérletrendszer is csak a magyar vidékeken volna behozható és sokkal kevésbé a nemzetiségi vidékeken. Ez átalakulás természetes következményei nemzeti jövődönkre nézve igen könnyen kiszámíthatók. Reméljük, egy politikusunk sem fog rajongani ama képért, melyet mindenki igen könnyen megrajzolhat a saját számára.

És a bérletrendszert még sem ejtjük el egészen; de ez esetben is szükséges a hitbizományok költözködése. A ki a bérletrendszert óhajtja, annak kétszeresen kell óhajtania a hitbizományok helycseréjét, vagyis azt, hogy a kötött nagybirtok az Alföldről és a Dunántúlról átköltözzék a nemzetiségi perifériákra.

E költözködésre annál inkább szükség van, mert a nemzetiségi vidékeken, az oláhok, tótok, stb. irányában addig nem lehet a politikai jelentőségű bérletrendszert megvalósítani, a míg a bérbeadandó földeket meg nem vásároltuk.

A bérlet igenis, megfelel nemzetiségeink karakterének, bizonyára sokkal inkább megfelel, mint a magyar parasztság jellemének. A tót, rutén, bolgár, szerb, sőt az oláhság egy

része igen jó bérlőanyag és a bérelt földnek nem követeli csakhamar a tulajdonjogát, mint a magyar parasztság. Nem lesz agrárszocialistává, sőt még elégedetlenné sem, ha a tulajdonjogból kizárva marad. Ha tehát a hitbizományok áthelyezkednek a nemzetiségi vidékekre, a bérletrendszerrel komoly és hasznos kísérletet lehet tenni. Az áthelyezkedés ugyanis nem történhetik csak az erdőgazdaságra. Az enklávék szántóföldjeit nagyurainknak szintén annektálni kell. E kisebb területeken, melyek uradalmi kezelésbe úgy se vehetők, nagyszerűen alkalmazható volna a bérletrendszer. Sőt valószínű, hogy a hitbizományok nyomása lassankint a maga földjén is bérlővé alakítaná át a tót, oláh stb. lakos-ságot. És csak e körülmény még nagyszerűbbé tenné az áthelyezkedés nemzeti következményeit.

A kép ekkor ez lenne: *az Alföldön és a Dunán túl terjeszkedő magyar parasztság, mely hatalmasan megnövelné fajunkat és nemzeti erőnket. A nemzetiségi vidékeken kötött birtok és bérlő parasztság, mely politikailag és társadalmilag a nagybirtoktól függ.*

Kinek nem tetszik e kép? Lehet-e a nemzetiségi kérdésnek szerencsésebb és véglegesebb megoldása? Nincs oly kulturái és kormányzati politika, mely nemzetiségi bajainknak gyorsabban és erélyesebben véget vetne, mint ez átalakulás. Örökre megszabadulnánk a lidércnyomástól s büszke öntudattal léphetnénk az örökké élő nagy nemzetek sorába. A magyar nagybirtok-rendszer feladott egy szintén szép nemzeti eszmét. Feladta a magyar befolyást Horvátországban. Ha a dunántúli nagybirtok egy része a Dráván túl helyezkedik el s a magyar mágnások igénybe veszik ez esetben törvényadta jogaikat a zágrábi országgyűlésen, a délszláv kérdés egészen más fordulatot vesz. Újabb és újabb nemzeti célokat feladni nem szabad. És szinte egész nemzeti célunk föl lenne adva, el lenne áruva a bérletrend-

szer helytelen alkalmazása által. Az esetben tudniillik, ha a bérlet-rendszer az Alföldön és a Dunán túl valósulna meg. Ha ellenben a hitbizományok átköltöznek a nemzetiségi vidékekre, akkor a bérlet lehet áldássá nemzeti ügyünkre; különben átokká és veszedelemmé lesz.

Az érték kicserélésnél vájjon tényleg számíthatunk-e az arisztokrácia közreműködésére?

Magyarország kormányszata, az arisztokrácia, valamint a közszellem közt bizonyos fokú közeledés történt. És ez nem azt jelenti, hogy a kormányzat s a közvélemény közeledtek az arisztokrácia felé, hanem megfordítva. Az arisztokrácia kezd kibontakozni ferde helyzetéből. Egy része mindig a nemzettel tartott, akkor is, midőn többsége valóságos kölöncz volt nemzeti haladásunk nyakán. Akkor is, a midőn e többség, egész a legutóbbi évekig, felekezeti és osztály-szellemével a főrendiházban gátolta nemzeti kibontakozásunkat. Ez a nemzeti szellemű kisebbség részt vett Magyarország kormányzásában s a középosztálylyal együtt harczolt ellentétes irányú osztálytársai ellen. Az arisztokrácia zöme ekkép politikailag, sőt társadalmilag kétes helyzetbe jutott. Szinte minden kormányval szembenállt s különösen a legutóbbi években nyílt és elkeseredett harczot viselt a magyar állam vezetői ellen. Sajnos, hogy egyszersmind harczolt az osztály- és felekezeti érdek nevében nemzeti kibontakozásunkkal szemben.

Mindenütt másutt, a hol az állam kormányszata és az arisztokrácia közt ily éles ellentétek jöttek létre, a konfliktus következményei elfajultak volna s az állami hatalom törekszik vala az arisztokrácia meggyöngítésére. Nálunk semmi ily kísérlet nem történt. Ekkép szerencsésen elkerültük az osztályharczot s az utóbbi évtized alatt csakis felekezeti küzdelmeket vívtunk. Sőt az arisztokráciának

létalapja, a kötött földbirtok-rendszer ellen nemcsak támadás nem történt, hanem ez a rendszer, a hitbizományok folytonos szaporítása következtében, épp a harczok idején is növekedett. Az osztályharcz elkerülésében politikai bölcsesség nyilvánult, de egyszersmind megnyilatkozott azon tény, hogy a magyar nemzet, illetőleg annak vezérlő középrétegei nem elég erősek egyszerre két harcz fölvételére. Az állami érdekeink által ránk fölkényszerített felekezeti küzdelmet egy komoly politikus sem akarhatta komplikálni osztályküzdelemmel. Gyöngeségünk és bevégtelenségünk, melyre intő szóval figyelmeztetett a minap Schlauch Lőrincz bíboros, türelemre és a lehető kiegyenlítésekre oktat minket. A magyar politikának tranzakciókra való utalása domborodik ki ebből.

A tranzakciók azonban nem mehetnek nemzeti érdekeink föllázadásáig. Nem mehetnek a felekezeti és osztályszellem előtt való meghajlásig. Nemzetünk gyöngesége és alakulásának küzdelmei viszont tranzakciókat követelnek egy hatalmas indok, a hazafiság nevében. Ennek melege és szelleme régebben alig érintette arisztokráziánk főzömét. A kiegyezés, sőt a hatvanas évek óta úgy nyelvünk, mint nemzeti szellemünk mindig nagyobb és nagyobb hódításokat tett az arisztokráciában. Annyira már eljutottunk, hogy a felső ezer tudja hazai nyelvünket, sőt most már a nemzeti szellem is meghódítja arisztokráziánk legnagyobb részét.

A nagy Széchenyi célja legalább részben megvalósult. *Külsőleg* már van nemzeti arisztokráziánk, a mivel bírnak a nálunk kisebb népek is. És képtelen ellenmondás minden népre, hogy ha arisztokráciája nem nemzeti, ha nem tudja a nemzeti nyelvét s nem osztja ennek kultúráját és gondolkodását.

A valódi nemzeti arisztokráciától azonban még többet

kell követelni. Különösen többet kell követelni Magyarországon, a hol nemzeti alakulásunk most megy végbe. Most bontakozik ki a magyar probléma, vajjon képesek vagyunk-e végleg biztosítani fajunk uralmát. *E súlyos küzdelemben az egész arisztokráciának, s nem csak egy kis résznek a nemzet mellett kell lennie.* Mint törvényhozónak: a főrendiházban vagy a parlamentben. Mint társadalmi és gazdasági faktornak: a parlamenten kívül.

A nemzeti és az arisztokratikus érdekek összhangba hozataláról van szó, hogy a lét- és jövő-alapító küzdelemben diadalmaskodjunk. És ez összhangbahozatal lehetséges, csak hazafiság és nemzeti szellem kell hozzá. Ez a szellem megkorrigálhatja a főrendiház hibás szervezetét is.

Az arisztokratikus felsőház, a hol ilyen létezik, például Angliában, a liberalizmus, illetőleg a radikalizmus túlzásaival szemben foglal állást. Megvédelmezi szükség esetén ezek ellenében a konzervatív nemzeti érdekeket. Anglia felsőháza s ebben arisztokráciája a radikális választóreformokat gátolta. A városi elem fölülkerekedése ellen küzdött, mert a szocializmus fölforgatásaitól féltette a társadalmi és gazdasági rendet. És védte Gladstone reformjaival szemben Anglia államegységét, mert e reformok a földbirtokviszonyokat, sőt Írország politikai helyzetét az egységes állam és nemzet elvével szemben igyekeztek organizálni.

Magyarországon a főrendiháznak ily feladatai nincsenek. Konzervatívabb választó-rendszer nincs a világon, mint nálunk. A liberalizmus államunkat és nemzetünket akarja organizálni. Nemcsak lekapcsolni nem akar semmit az államegységből, hanem teljesen össze akarja gyúrni és megszilárdítani nemzeti egységünket, hogy az biztos alapjává legyen állami egységünknek.

E nagy állami akció csak a felekezeti és osztályérdekbe ütközhetik, *mert csak ezek képezik a nemzetiségi*

eszmén kivid s a magyar faj kebelén belül az osztó partikularizmust. Az arisztokrácia ekkép sem mint törvényhozó. sem mint társadalmi tényező nem jut az angol arisztokrácia helyzetébe. A nemzeti akcióval szemben csak az osztály- és felekezeti érdekeket konzerválhatná, mint tette ezt az angol arisztokrácia a gabonavámok s a felekezeti küzdelmek rég túlhaladott korszakában.

A felekezeti küzdelmek remélhetőleg nem újulnak meg. *az osztályérdekek pedig kiegyenlítést nyerhetnek a nemzeti érdekekkel. A földbirtokviszonyok akkép alakíthatók át. hogy teljesen a nemzeti ügy szolgálatában lesznek s mégis megfelelnek az arisztokrácia érdekeinek.*

Ha a kötött és nem kötött nagybirtok az Alföldről s részben a Dunántúlról átköltözik az erdőgazdaságra hivatott perifériákra, a legnagyobb nemzeti probléma meg lesz oldva. Az arisztokrácia birtokrendszere csak helyet cserélt s mégis diadalra juttatta a nemzeti ügyet.

Ez a nagy, nemzetalkotó reform azonban az arisztokrácia ellenére s a felsőház jelen szervezete mellett nem vihető keresztül. Legfeljebb csak arról lehet szó a mai közjogi szerkezet mellett, hogy minimális presszió gyakoroltassák az alföldi hitbizományokra. Törvényt úgy is kell hozni a hitbizományokról s abban lehető könnyűvé kell tenni a hitbizományok fölbontását. A családi tanács ajánlatára a hitbizomány mindenesetre fölbontandó. Ez azonban még nem elég, hanem gyenge kényszerítő eszköz gyanánt be kell venni a törvénybe, hogy *a sík földön a hitbizomány után progresszív örökösödési illeték fizetendő, az alapítótól számított távolság szerint. Ha ellenben a hitbizomány erdőgazdaságon van. akkor a progresszió elmarad.* Ez a minimum, melyet az arisztokráciának el kell fogadnia.

Arra való a kiegyenlítő szellem s a hazafiság, hogy az arisztokrácia segítse megvalósítani a kiegyenlítő műve-

letet. Hozza összhangba saját érdekeit a nemzet érdekeivel. Akkor azután valóban nemzeti arisztokráciává lesz. nemzetibbé, mint bármely más arisztokrácia.

Széli Kálmán kiegyenlítő korszaka meglepő dolgokra vau hivatva. Talán létrehozza még e csodálatos átalakulást is. Ez lesz a legnagyobb átalakulás újabbkori történetünkben.

IX. FEJEZET.

Erdély magyarsága.

Az erdélyi politika eddig teljesen ötletszerű volt. Véletlenségtől vagy szeszélyektől függött, vagy pedig egyáltalában nem volt erdélyi politika. Következétesen meg-megújuló eszmét csak az képezett, hogy Erdély magyarságát, névszerint a székelységet, meg kell menteni a Romániába való vándorlás kényszerűségétől és keserveitől. E homályosan kóválygó eszme majd mindig azon törekvéssel volt kapcsolatban, hogy a székelység tömegesen vagy szórványosan Magyarországra kerüljön Erdélyből.

Kossuth a székely huszár-ezredeket Dél-Magyarországon akarta letelepíteni. A csángókat tényleg itt telepítették le. Baross és Lukács a székely fiukat exportálták az állami vasipar vagy gépipar műhelyeibe. Legújabbán pedig azon eszme merült föl, hogy a székely leányok Budapest fővárosba és egyéb magyar városba jöjjenek cselédszolgálatra, ne pedig Bukarestbe s általában a Keletre.

A kérdés sokkal fontosabb, mint első pillanatra látszik. Erdély magyarsága oly csekély, hogy minden téves politika, mely Erdély nemzeti fejlődését rossz irányba terelné, végzetes következményeket vonhatna maga után. A Királyhágón túli országrész 2,251.216 lakosából csak 698.000 a magyar, ellenben a román közel 1,300.000. A románság tehát majdnem 57 százalékát képezi az egész lakosságnak. Kétszer akkora, mint az erdélyi magyarság. És csakis a székelység képez kompakt egységet, míg a többi magyarság

igen csekély, szinte elvesző tömböket alkot a nagy román tömegek közt. Fogarasban nem egész 5% a magyar elem. Hunyadban 6%. Besztercze-Naszódon 4,77%, Szebenben pláne csak 2,92 százalék.

E számok rámutatnak a helyes erdélyi politikára. *Erdélyből nem szabad kihozni, hanem inkább be kell oda vinni a magyarokat.* Erdély magyarsága oly gyenge, hogy azt nem szabad még tovább gyengíteni, hanem inkább minél előbb meg kell erősíteni. A Romániába való kivándorlás mindenesetre meggátlandó. Az erőszakoskodás vagy a vándorlásnak helytelen irányba való terelése azonban mit sem ér. *A Székelyföld nép fölödet) ének magában Erdélyben kell elhelyezést találnia.* Sőt még nem is elégséges e népfölösleg Erdély magyarságának megerősítésére, tényleg szükség van Erdélyben magyar-importhra.

Ez nem azt teszi, hogy ideiglenes kiegészítő eszköz gyanánt sem szabad alkalmazni az eddigi – bár téves – módszereket. De az Erdélyre vonatkozó politikai koncepczió nem lehet más, mint az, hogy a székely nép vándor-eleme ne menjen Keletre, hanem magában Erdélyben települjön le s hogy még a királyhágóninnyi magyarság egy részének vándorlási mozgalma is Erdély felé irányuljon. Mindez csak két módon érhető el: az ipar és az agrikultúra segítségével.

A mi az *ipart* illeti, gyakorlati példák mutatják, hogy a megfelelő iparos-foglalkozás azonnal megállítja a kivándorlás egy részét. Bizonyoság ez rá, hogy ha a székely munkát kap, otthon marad. Lukács László pénzügyminiszter is azért állította föl e sorok írójának előterjesztésére a sepsiszentgyörgyi dohánygyárat, hogy vájjon a székely leányok Keletre vándorlását, vagyis elzüllesztését meg lehet-e gátolni tisztességes munka által? A pénzügyminiszter hazafias kísérlete fényesen bevált. Sokkal több a munkára jelentkező,

mint a mennyit egyelőre a dohánygyár befogadhat. Pár év múlva már befogadhat körülbelül ezer leányt s így ennyivel kevesebb lesz azon szerencsétlenek száma, a kiket az otthoni nyomor belekerget a Kelet erkölcsi sarába. A kivándorlás meggátolásának módja tehát adva van. Gyárakat kell fölállítani a Székelyföldön, különösen oly gyárakat, a melyek munkarendje a családi rendszert lehetségessé teszi. A székely háziipart kell értelemmel és tőkével a nagyipar jelentőségére fölemelni. De közvetlenül is lehet valamit tenni. A pénzügyminiszter még egy dohánygyár fölállítását tervezi. Marosvásárhely vagy Székely-Udvarhey boldog lenne, ha elnyerhetné. De fő, mint említettük, a Székelyföld ipari berendezése a háziipar alapján.

Az agrikultúra. A földművelés segítségével tán még inkább megszilárdítható Erdélyben a magyarság. Csakhogy e tekintetben tervszerű programra s komoly akcióra van szükség. A Székelyföld már annyira parcellázva van, hogy ott további parcellázás lehetetlenség. Erdélyben tehát egyedül a telepítés által terjeszthető el a magyar faj. Legelső sorban székelyeket kell Erdély belsejében letelepíteni, hogy ekkép a Romániába való vándorlástól visszatartsuk őket. Továbbá nagyobb mértékben kell folytatni az eddigi kezdeményezést a Dunántúl vándor-magyarjainak Erdélyben való letelepítését illetőleg. A kolozsmegyei telepítések felsikere nem túlságosan biztató ugyan, de a jobb alapokon végrehajtott és rendszeres telepítés sokkal jobb eredményeket hozhat létre.

Mindenekelőtt telepítési központot kell kiszemelni Erdélyben s ez a »Mezőség«. Erdélynek e hajdan magyar centruma különösen alkalmas a visszahódításra és telepítésre egyaránt. De mindkettőnek föltétele az, hogy az eladó földeket vásárolja össze az állam s a körülbelül 40 négyszögmerőföldnyi kiterjedésű középrégiót székelyekkel és magya-

rokkal telepítse be. Ekkor Erdély közepén egy második nagy magyar központ támad, mely rövid idő alatt összenő a Székelyfölddel. Az erdélyi magyarság így hatalmas koncentrikus helyzetet kap, a miben a királyhágóninnek is előnye van, hogy t. i. az Alföld és a Dunántúl által a magyar faj tartja megszállva a magyar állam centrumait. A »Mezőség« és a Székelyföld együtt ledönthetetlen oszlopa lesz Erdélyben a magyar államiságnak.

Különösen szemügyre veendők továbbá, mint már fejtegettük, Erdély folyamvölgyei. Ezek és szintén a folyók által öntözött lapályok első sorban alkalmasak az agrikultúrára.

Sőt már most is itt találhatók a magyar tömbök és szalagok, a melyek választóvonalat képeznek a nemzetiségek irányában; ellenben összekötő kapcsot alkotnak a főbb magyar medencék közt. A már említett négy erdélyi folyó: a Maros, a Szamos, a Körösök és az Olt, oly völgyeket és síkokat áztatnak, a melyekben most is erős magyarság lakik, de, hogyha e magyarság új telepítések által kiegészítést nyer, a románság tényleg el lesz szigetelve. Ekkép az újra meghódított Mezőség s a népességben növekedett Székelyföld, valamint a magyarság által megszállt folyamvölgyek teljesen biztosítják az erdélyi magyarság végleges és győzhetetlen fölényét. Nemzeti konszolidációnknak ez a képe a Királyhágón túl.

Ehhez azonban legelőször az szükséges, hogy Erdélyből ki ne hozzunk magyarokat vagy székelyeket. Ki ne hozzunk legalább oly formában, hogy a kihozottak elvesznek az erdélyi magyarságra nézve, habár a királyhágóninnyi magyarságot növelnék. – Ideiglenes és efemer népmozgalom, mely azonban nem Románia, hanem az ország belseje felé történik, nem veszedelmes, de csakis mint ideiglenes népmozgalom. Csakhamar be kell következnie az erdélyi magyarság fönnebb vázolt programmszerű elhelyezkedésé-

nek és megszilárdulásának. Különbösen Erdély mindig sebezhető oldala marad a magyar államnak. A természet pedig arra alkotta, hogy erőforrása és dicsősége legyen a magyar nemzetnek.

A magyar állam reorganizációján túl még más nagy nemzeti célja van a három évtized óta vajdó igazgatási reformak. *A magyarság organizációja különösen a felvidéken és Erdélyben.* Az eszmék háromévtizedes leszűrődésének fenekén ez a szempont maradt meg legfőbb indoknak. Sőt a legutóbbi nagy válságok miatt ez lett szinte egyedüli indokká a kinevezési rendszer mellett. Mi több, az egyetlen nehézség megoldható volna a választórendszer keretében, akkor e rendszertől eltérnünk nem volna ok. Ha tudniillik a magyarság intelligenciáit diszlokálni lehetne az ország adminisztrációjában. Ha Erdélybe és Felső-Maországgra importálni lehetne a magyar centrumok értelmi erejét, és így képesek volnánk megszüntetni a román és tót régiókban mutatkozó deficitet.

Ez esetben az adminisztratív reform meg volna valószínűsíthető a választó-rendszer alapján is, annál inkább, mert főispáni kandidáló jogban el lehetne helyezni a kinevezési rendszer minden előnyét, ennek nem egy hátránya nélkül. Az állami adminisztráció körül folyó harc tehát redukálódik e kizárólag magyar szempontokra és érdekekre, hogy az értelmi vérszegénységben szenvedő perifériák adminisztrációja fölfrissíthető és megszilárdítható legyen.

E nemzeti érdek előtt nem hunyhat senki szemet, még a szélsőbal sem, mely most már szinte kizárólagos letéteményese a választó-rendszer fen tartásának. Ám mutassa ki a függetlenségi párt akármelyik árnyalata, hogy a magyar értelmiség diszlokációja lehetséges a választó-rendszer mellett. Mutassa ki továbbá ezzel kapcsolatban a fegyelmi

áthelyezésnek, valamint annak lehetőségét, hogy a felvidéki tisztviselő áthelyezhető legyen az Alföldre és a Dunántúlra. Ha kimutatja viszont, hogy a dunántúli és alföldi szolgabíró áthelyezhető lesz a választó-rendszer mellett Erdélybe és Felső-Magyarországba, akkor a választó-rendszert megmentette. Akkor előtérbe lép a választó-rendszernek az alkotmányt biztosító jellege. Mert hogy az adminisztratív végrehajtó-közegek választásában alkotmány-garancia van, ehhez semmi kétely nem fér. Kinevezett tisztviselők mellett a törvénytelen adók is behajthatók, holott a választott tisztviselő esetleg még megtagadhatja a meg nem szavazott pénz-és véradó behajtását. E különben problematikus alkotmány-garanciát némileg pótolhatja az alkotmány büntetőjogi védelme, a mennyiben büntette minősíthető a kinevezett tisztviselővel szemben is a meg nem szavazott közszolgáltatások behajtása. De maga a formai alkotmány-garancia szintén ér valamit. Szükség nélkül az ily garanciákat sem szabad fölládozni, mert alkalomadtán lényeges garanciákká alakulhatnak.

A választó-rendszernek azonban áldozatul kell esnie, a formai alkotmány-garancia daczára, mert legelméőbb védője sem képes bebizonyítani, hogy az említett nemzeti szempontot érvényre képes juttatni. Mi haszna képez a választó-rendszer formai alkotmány-garanciát, ha a legfontosabb nemzeti érdekeink kerülnek veszélybe miatta? A látens alkotmány-mentés kevés érdekekkel bír akkor, ha a felvidék és különösen Erdély elvész a rossz organizáció miatt.

És egészen bizonyos, hogy Erdélyt még a közgazdasági és kultúrai organizáció sem mentheti meg egymagában. Itt nélkülözhetetlen kellék a közigazgatás mélyre ható és gyökeres reformja a kinevezési rendszer koefficiense mellett. A román nyelvvidékre, tehát nem pusztán Erdélybe, kell tennünk a magyar adminisztratív intelligencia virágát.

E nyelvvidéken kell legjobbnak, legpontosabbnak s erkölcsileg legmagasabban állania a nemzeti adminisztrációnak. Az egész országban kell hogy a magyarság szervezőjére törekedjék a közigazgatás. A tót, de különösen a román nyelvvidéken pedig ez egyenesen életbevágó feladat. Ettől függ jövőnk, a közgazdasági és kulturális eszközök mellett. Ettől függ ama nagy kérdés: vajjon az egységes Magyarország és magyar nemzet határai kiterjednek-e Pozsonytól Brassóig s a székely Kárpátokig, valamint a Tátrától a Dráváig? Továbbá: vajjon a tót és román nyelvterületen nem következik-e be oly szakadás, mely Magyarországot Ausztria sorsára juttatná?

Az adminisztráció politikai szerepére nézve a nézetek bizonyos tekintetben átalakultak. Gyászos emlékü Grünwald Bélánk első vérszékelyi győzele után az ország gondolkodása túlságba esett. Éppen értelmiségünk felső emeletén azt hitték, hogy Magyarországot csak adminisztratív úton lehet megmenteni, valamint a kultúrában utazó szűkeszűség azt képzelte, hogy csakis az iskola hozhatja létre a konszolidált magyar nemzetet és államot. A faji erők kifejtése s a gazdasági szervezés nem szerepelt az állami- és nemzetmentő eszközök között. Ideje, hogy a szerepeket jól megértsük és jól kiosszuk. Bajaink oly súlyosak, a fenyegető veszélyek oly nagyok, hogy egyetlen eszköz nem elég önmagában, hanem valamennyire együtt van szükség. Legfőbb eszköz a magyarságban rejlő erő kifejtése, a mi főleg gazdasági és kulturális eszközökkel érhető el. Igen fontos szerepe van azonban az adminisztratív reformnak is.

És ez utóbbinak az a nagy előnye van, hogy gyorsan érvényesíthető, míg ellenben a gazdasági szervezés igen hosszú időt vesz igénybe. A míg a Királyhágón túl felvirul az ipar s a telepítés megtörténik a Mezőségen s az erdélyi folyamvölgyekben, addig még a legjobb akarat és igyekezet

mellett is nagy idő fog elmúlni. Ellenben az adminisztratív reform megvalósulhat már a jövő évben. Valóban aligha jöhetnek létre alkalmasabb viszonyok a közigazgatási reformok megvalósítására, mint a melyek legújabbban alakultak. A pártok között az ellentétek tán még hosszabb időn át szünetelnek.

Új antagonizmusok csirája itt-ott szemlélhető. De ez csak a sietésre képez okot. Valósítsuk meg közigazgatási reformunkat, mielőtt e veszélyes csírák kihajtani kezdenek, különben új és új obstrukció fogja gátolni közigazgatási reformunkat. E reform nélkül azonban csak félmunkát végzünk, akármily jót és sokat végzünk is különben.

Összefoglalom, illetőleg kiegészítem az Erdélyre mondottakat. Kedélyháborgások vagy éppen kedélyes hangulatok csinálták eddig az erdélyi politikát, ha egyáltalán erdélyi politikáról lehet beszélni. Csinálták továbbá, szerencsére, már régebben, egyes erdélyi képviselők párt- vagy egyéb érdekek szerint. Kormányainknak természetes föladatuk volt Erdélyt bele nem vonni a nagy és általános nemzeti politikába. Ráhagyták a Királyhágón túli dolgok intézését az erdélyi partikularizmusra s az ez által megvesztegetett agyvelőkre.

A társadalom cselekedett hasonlóképen. Egy-egy vészkiáltásra meg-megrezsent, valamit tett is, azután rábizta Erdély sorsát a véletlenségekre s azon partikularistákra, a kik fontoskodó képpel hirdették, hogy Erdély csak ők ismerik s nélkülök azt nem lehet megmenteni. A szomorú eredmény az, hogy Erdély ma politikailag szinte rosszabb helyzetben van, mint volt régebben. A diplomáciai helyzet javult Románia irányában, a kultúra és gazdasági helyzet ellenben visszafejlődött. A legutóbbi román ünnepség megmutatta, hogy erős román intelligencia keletkezik, mely nyilvánosan még nemzeti nyelvünket sem akarja ajkaira

venni, annál kevésbé a magyar hazafiságot. Komoly adatok pedig azt bizonyítják, hogy a román akció gazdasági téren visszaszorítja a magyarságot és szászságot egyaránt.

E tényekkel szemben társadalmunknak csak hangulata van. Másfél évtized előtt egy röpirat hatása alatt erdélymentő hangulatában megcsinálta az erdélyrészi közművelődési egyesületet. Akkor aztán megnyugodott az állam-organizáló munkában s a következmény lett a románság sikeres ellenakciója. Erre közbelépett az állam. De mit cselekedett? Kihozta a székely fiukat iparos tanoncoknak. mire kormány, parlament és közvélemény ismét azt hitték, hogy Erdély meg van mentve. Tényleg legtöbbet tett a közoktatási minisztérium. A nemzeti akció Erdélyben s névleg a Székelyföldön Csáky kezdte, de sokkal nagyobb méretekben folytatta Wlassics Gyula. A nemzeti hangulat most ismét megnyugodott, pedig folyton értesült a román pénzüzetek műveleiről. Legújában kitűnt, hogy román középföldbirtokosság keletkezik. Most a nemzeti hangulat megnyugvást keres a székely leányok Budapestre szállításában. E különben ideiglenesen helyeselhető mód tényleg megtevesztheti az önmagával könnyen kibékülő nemzeti közvéleményt. A nemzeti akció devalválódhatik cselédszerző akcióvá.

Óva intjük a nemzetet és a közvéleményt, hogy aprólékos eszközök meg ne téveszszék. Pusztá hangulatok Erdélyt meg nem menthetik. Nem menthetik meg a partikularisták sem helyi gondoskodásukkal, mely az általánosság magaslatára nem tud emelkedni. Nagy szabású és mindent átfogó politikára van Erdélyben szükség.

Oly politikára, melyben az állam és társadalom egyaránt résztvesz. Sem az állam, sem a társadalom különválva meg nem mentheti Erdélyt, hanem csak ketten szövetkezve. Hol az államnak, hol a társadalomnak kell előtérben állania,

de mind a kettő évtizedeken át komoly munkát kap a Királyhágón túl. Erdélyben a magyar államiság és nemzet-erő nem lesz addig végleg megszilárdulva, míg:

1. a magyarság számaránya a románság irányában meg nem javul.

Vagyis míg a magyarság Erdélyben a nagy minoritásból ki nem bontakozik s legalább a paritást meg nem közelíti. Ez pedig nem érhető el a magyarságnak Erdélyből való kiszállítása, hanem inkább megfordítva, csakis a magyar elem importálása által.

A földmivelés és ipar segítségével ez elérhető. Az agrikultúra telepíthet, az ipar nemzeti munkaerőt vihet Erdélybe. Ide járul még az erdélyi magyarság természetes szaporodó képessége. Ez egyenlő gazdasági viszonyok közepett kedvezőbb a románság terjeszkedő képességénél, de meg kell adni a jobb gazdasági föltételeket. Akkor azután az erdélyi magyarság nem vándorol ki Romániába. Viszont a nemzeti politikába kotnyeleskedő rövidlátásnak sem juthat eszébe az erdélyi magyarság exportálása. Ha azután a magyar elem számbeli megnövekedését kiegészíti a kulturai fejlődés, akkor az államföntartó nemzeti erő a Királyhágón túl szervezve lesz önmaga irányában befelé.

2. Külső organizálását meg fogja adni az állami adminisztráció behozatala. Ez is nélkülözhetetlen föltétele Erdély megmentésének s kiegészítő része a nemzeti politikának. Erdély szellemi és társadalmi deficítje csak Magyarországról pótolható, meg nem szüntethető másképp, mint csakis az állami adminisztráció által. A törvényhozásra tehát nagy és gyors föladat vár.

A nagyban létesítendő telepítés és ipar munkáján túl kiváló föladata az állami igazgatás szervezése Erdélyben.

3. Az államéval szinte egyenlő rangú föladat vár a társadalomra. A magyar arisztokráciának be kell vonul-

nia Erdélybe. Az összes községi és közbirtokossági erdőkre kell áthelyezni az alföldi hitbizományokat. Csak így lehet pótolni azt a nagy hiányt, melyet Erdély nemzeti társadalmának bomlása okozott. Csak így nyerhet ellensúlyt azon legújabb fejlemény, hogy az erdélyi magyar gentry helyére mindinkább oláh gentry lép. Csak így lehet ismét gazdasági függésbe hozni a románságot a magyar társadalomtól. Csak így létesíthető társadalmi tekintély a Királyhágón túl, mely tekintély alapját fogja képezni az állam tekintélyének.

Más módja nincs Erdély megmentésének. *Ez a mód az erdélyi magyarság, névszerint a székelység számbeli, gazdasági és kulturai kifejlesztése mellett a magyar állami és társadalmi erők importja Erdélybe.*

Minden egyéb eszköz lehet tetszetős vagy agyafúrt, de eredménytelen. Legkevésbé lehet pedig a magyar államot megszilárdítani a Királyhágón túl a pusztá hangulatok politikájával. Ezzel örökre szakítanunk kell. Következzék helyette a tettek politikája.

X. FEJEZET.

Új középosztály.

Társadalmi reformunknak és nemzeti konszolidáczióknak egyik legfontosabb célja és eszköze új középosztály teremtése. Régi földbirtokos középosztályunk elzülése, a mennyire előre látható volt, s gazdasági s kulturái okok miatt szükségkép bekövetkezett, épp oly csapás nemzeti érdekeinkre, mint a mily szerencsétlenség a helyes társadalmi képződésre. Az új képződésnél a régi középosztálynak kellett volna alkotnia a központot és magot. E körül kellett volna kibontakozniuk az új rétegeknek s egy későbbi korban ezek vehették volna át a régiek szerepét. Fájdalom, a mag előbb romlott meg, mint kifejlődhetett volna a modern hajtás. Társadalmunknak fejlődése ekkép nem lehet organikus, épülete nem lehet egységes és szabályos.

A hiba még akkor is jelentékenyen éreztetné hatását, habár különben egészségesek volnának társadalmunk rétegei. De tele van az körtünettel és kóranyaggal. Társadalmunk középrétegei s intelligenciánk legnagyobb része vagyontalan, s így nem lehet független. Még ha a nemzeti alap kiszélesednék is parasztságunk terjeszkedése következtében, a független és vagyonos középosztály hiányát még akkor is súlyosan megéreznők. És ha még egy megpróbáltatás érkeznek el nemzetünkre, erős középosztály hiányában vajjon ki végezné a hazamentő munkát, vagy mely társadalmi réteg szervezné a szenvedőleges ellenállást?

Az aggódó sopánkodás azonban mitsem ér. Cselekedni

kell, vagy pedig belenyugodni a megmásíthatlan végzetbe. Arról bizonyosak lehetünk, hogy új középosztály önmagától nem támad, mert társadalmunk elvesztette önregeneráló képességét s megújulási ruganyosságát. Saját erőire utalva, ez a romló-bomló társadalom tovább fog zülteni.

Igaz, hogy van még egy társadalmi rétegünk, illetőleg e rétegnek van még egy része, mely egészséges s képes a megújulásra. Ez népünk, különösen az Alföldön. Magyarország mindig a népből nyerte vissza elvesztett erőit. A népies elem örökre üde forrásából ifjút meg. Történelmünk során is, a mit az oligarkia s gyakran a középnemesség vétkezett, azt a nép hozta helyre. Ha nemzeti nyelvünk elkorcsosodott vagy veszni indult, irodalmi és társalgási nyelvünk a nép, parasztságunk nyelvéből ismét életre kelt. Ha költőinknek nem volt magas szárnyalásuk, leszálltak a nép lelkének oceánjába s ott gyűjtötték össze a drága kincseket. Középosztályunk regenerálásánál is számíthatunk a népre. Ha parasztságunk előtt megnyílnak a földbirtok kapui, ez nemcsak előzőli Magyarországot, hanem egyszermind új elemeket szolgáltat középosztályunkhoz. Kemény szerkezetű, erős anyagot, dolgozó és szerző elemet.

De – fájdalom – csak ismételni lehet, hogy társadalmunk önmagára hagyatva nem képes a kiforrásra. Valamit hozzá kell tenni vagy el kell venni belőle, hogy kiforrása jól menjen végbe. Mint az okos vinczellér, valami jót hozzá tesz vagy valami rosszat elvesz a mustból, a midőn a szőlő érése kedvezőtlen viszonyok között történt. Társadalmunk erjedési processzusát valahára vezetni kell, mert a vezetés hiányában eddig túlnagy volt a savak és bomlasztó elemek képződése.

A közszellem irányzása s tetteges beavatkozás segítségével kell arra hatnunk, hogy középosztályunk új és egészséges elemeket nyerjen. Mondanunk sem kell, hogy az ipar

és kereskedelem fejlődésére számítunk az új középosztály létesítésénél. Gazdag és művelt városi polgárság nélkül ma már képzelhetetlen modern középosztály. Az ipari akció tehát, melyre az állam van legelső sorban hivatva, középosztályunk újjáteremtésének szintén eszköze. Magyarországon azonban a középosztálynak még mindig főleg a földbirtokban kell gyökereznie. A megromlott magot kell egészségessé tenni. Sajnos, hogy arisztokráziánkra a középosztály regenerálásánál nem számíthatunk, a minnek főleg az az oka, hogy a magyar arisztokrácia szerkezete miatt nem térhet vissza a középosztályba. Az angol arisztokrácia a másod- és harmadszülöttek által visszatérhet a középosztályba s ekkép a vér kapcsa köti ezzel össze. Nálunk minden mágnásfiu örökölvén apja címét és rangját, a középosztályra nézve elvész valamennyi. A hitbizományi rendszer sem segít, mert az ez által kifosztott másod-, harmadszülött fiak még szegényen sem lehetnek, címük és rangjuk miatt, a középosztály valódi tagjaivá. Maradnak többé-kevésbé szegény mágnások s a mi a fő: nem mennek el boltot nyitni az Andrassy-útra.

A középosztály alkotásánál ellenben számba jöhet a mágnási rangra még nem emelkedett nagybirtokosság. Ezeknek fiait még lehet nevelni a középosztály, vagy legalább a régi nemesi demokrácia szellemében. De akkor azután a kormányoknak nem kell alkalmat keresniök, hogy *a tekintetes nagybirtokosságot rangemelések által elrontsa és megszüntesse.*

Egészen új középosztályt is lehet, sőt kell teremteni. Ellenségeink megtanítanak rá, miképp kell mesterségesen új földbirtokos középosztályt létesíteni. Akciójuk a román pénzüzetek által alig pár évtized előtt kezdődött s már is igen jelentékeny eredményre vitték. Összevásárolták a kapható földbirtokot a román nyelvvidéken, Alsó-Fehér-

megyétől Máramarosig, Brassómegyétől Biharig. Az eredmény az, hogy már is pár százezer holdra rúg a kétszáz holdon felüli román középirtok. Egyes vármegyékben különösen sikerült román középirtokosság létesítése, Fogarasban. Hunyadban, Szolnok-Dobokában, Krassó-Szörényben stb. E vármegyékben a román középföldirtok 10-40 ezer hold közt váltakozik. Mily óriási nemzeti erő rejlenek abban, ha ugyanezen exponált vidékeken csak ugyanennyi új földirtok jutott volna középosztályunk kezébe. De hát, pénzügyeinkről nem szólva, a magyar állam nem képes megtenni ugyanazt, a mit megcselekszik az Albina? A telepítés mellett a magyar politika vezéreinek főgondjuk kell hogy legyen az exponált vidékeken nemzeti középirtokosság teremtése.

Mint szurrogátumot, becses pótléket is ismételtén ajánltuk nemzetünk vezéreinek figyelmébe a közép bérlőosztály létesítését. E célra kínálkoznak örök bérlet alakjában az egyházi javak. Kínálkoznak továbbá a közalapítványok s oly kisebb-nagyobb birtoktömbök, a melyek bár egyházi jellegűek, de a nagyobb egyházi javak statisztikájában mégsem fordulnak elő. Az összes, e címeken említhető birtoktestek meghaladják a 3 millió holdat s ekkép 3 ezer új középsorsú családot lehetne e birtokokra alapítani.

A közalapítványi birtokokon már vannak, bár kivételesen, ily családok. Ezek mintájára, de nem spekulatív, hanem örökbérlet alapján kellene, s természetesen fokozatosan, létesíteni a 3 ezer új családot. Minden egyes bérlőcsaládra jutna átlag ezer hold. De a kultúra minősége szerint egyiknek több, másiknak kevesebb.

A nagy akciózt kezdeni kellene ugyancsak a közalapítványi birtokokkal. Ezek összege 277 ezer hold, a miből 104 ezer szántóföld s 97 ezer erdő. A már kötött bérletek lejárta után itt tényleg meg lehetne indítani az örökbérlet-

rendszerrel s ekkép kiegészíteni az e birtokon már is létező derék családok számát.

Az egyházi javakon természetesen csak az illetők beleegyezése mellett volna lehetséges a nemzeti akció megkezdése. De bízunk egyháznagyjaink hazafiságában, ám bízunk különösen abban, hogy az érdekek kiegyenlíthetők. Az állam elismerhetné a nagyjavadalmak egyházi jellegét, vagyis a tulajdonjog többé nem lenne vitás. Ezt nyerné az egyház. De viszont az egyház a középbérletrendszer számára engedné át javait, a minek következtében anyagilag is csak nyerhetne, mert birtokai sokkal többet jövedelmeznének, mint ma. És 3 ezer új magyar család keletkeznék, a mi által új koloritot és erőt nyerne középosztályunk. Es a mi fő: e középosztály nagy részében a nemzetiségi vidékeken támadna, A magyar katolikus egyház javai is részben érintik a nemzetiségi régiókat. *A két román egyház birtokai pedig az oláh vidékekre vannak beékelve. Ekkép nemzeti középosztály támadna ott, a hol ez legszükségesebb, a román nyelv régiójában.* Ezt nyerné a nemzet. Az egyház pedig a mondottakon kívül azt, hogy ez esetben a szekularizáció kérdése lekerülne a napirendről.

Íme, ekkép a legnagyobb ellentétek kiegyenlítést nyerhetnek a nemzeti alapon. Es e kiegyenlítések által nyer mindenki, de leggazdagabbá lesz maga a nemzet. Biztosítja általuk saját létét és jövőjét.

A gazdasági s névszerint az agrikultúr-politika döntő tényező nemzeti politikánk keresztülvitelében. *Állami* konszolidációnk lehetetlen ábránd előleges *társadalmi* konszolidáció nélkül. Bomlott, romlott és dűledezett társadalom fölött nem lehet szilárd az állam, épp azért társadalmunk végleges konszolidációja nélkülözhetetlen állami megszilár-

dudásunkhoz. Társadalmunk azonban csak hatalmas gazdasági s névszerint agrikulturnai föllendülés által szilárdulhat meg. Csak akkor történhetik ez nemzeti szellemben, ha a magyar társadalom kifejti expanzív erejét s hódítva borítja el az országot, a nagy magyar centrumokból kiindulva, a határok felé.

Ez expanzivitásnak azonban a gazdaságiakon túl van még egy *morális* föltétele. Ez a szociális problémák nemesebb kezelése: *politikai és társadalmi életünk megtisztulása*. A létrejött nagy átalakulásnál szükség van. *az elvek homogenitása mellett, erkölcsi föllendülésre*, nemesebb és magasabb erkölcsi egységbe olvadásra. A liberalizmus zászlaján nemcsak a nemzeti eszmének, hanem az emelkedettebb és tisztultabb politikai fölfogásnak is ragyognia kell. Nagyobb rázkódások hosszú időre kizártnak látszanak s így a nyugalmas és napfényes időkben ismét a fenék felé szállhat a zivatarok által fölkevert lazább morális anyag. Megtisztult, megifjult s munkára felgyürközött társadalmunk azután nagy dolgokat valósíthat meg. Megvalósíthatja a legnagyobb föladatot, nemzeti problémánkat, a magyar állam végleges megalapítását.

De csak a tisztult eszmék légkörében lehet messze látni. Középosztályunk is csak tisztább erkölcsi atmoszférában fejlődhetik és szilárdulhat meg. Különben egész politikai társadalmunknak szüksége van a megtisztulásra. Az általános erkölcsi reform nélkül magának a parlamenti összeférhetlenség reformjának sem lehet komoly eredménye. Hozzá még ez a reform legteljesebb siker esetén is csak szűkkörű eredményt hozhat létre. Csak a parlamenti összeférhetlenségnek s a hatalomtól való dependenciának vetne véget, míg teljesen érintetlen maradna azon. hihetetlenül széleskörű dependenzia, mely kiterjed az egész politikai társadalomra, egész nemzeti intelligenciánkra.

A független elemek mindig gyéresebb jelenségek közé tartoznak. Mindinkább átszővi társadalmunkat a függőség lián-rendszere, mely végtelen szálaival átfonódik egész középosztályunkon, sőt értelmiségünkön. A függőség rendszerét hozza ez létre a modern társadalmi és gazdasági életben, mint a középkorban a feudalizmus létrehozta a maga függőségi rendszerét. Van mindenféle dependenzia társadalmunkban, mely megfelel a stréberség legkülönbözőbb fajainak.

Van üzleti, hivatalnoki, egyházi, sőt tudományos stréberség. Nemzeti intelligenciánk nagy részének tévedése már oda fajul, hogy lehető legkevesebb munkával és érdemmel akar eljutni lehető legnagyobb eredményre. A sajnálatos példák vonzanak. Köztapasztalat, hogy erős munka nélküli törekvéssel, mely a stréberség lényegét képezi, el lehet érni Magyarországon szinte mindent. Hivatalt, társadalmi pozíciót s előkelőséget, kitüntetések, sőt politikai szerepet és tudományos rangot. Talán sehol a világon nincs annyi komoly munka nélküli tudomány-stréber, mint Magyarországon, a miről tanúságot tehetnek tudományos-intézeteink, majdnem kivétel nélkül. A politikai és hivatali karrier pedig hemzseg a komoly tartalom nélküli stréberektől. Így jön létre a függőség azon változatos rendszere, mely sajnálatos jellegét kezdi megadni egész társadalmunknak.

A dependenzia természetesen legnagyobb az állam irányában. Az állam osztogatja a hivatalokat, kitüntetések, rangokat; az állam keze szabja meg akárhány magánélet irányát, ez dönt a gazdasági élet sorsa fölött, sőt befolyást gyakorolhat magukra a tudományos-intézményekre. Ez az oka, hogy nálunk az állami dependenzia már nagyobbá lett, mint volt Franciaországban Guizot korában. Mert még Franciaországban sem ment annyira az utilitarizmus útjára az értelmiség, mint Magyarországon, arról

nem is szólva, hogy a középosztály sehol sem ment annyira tönkre, mint nálunk.

Itt állunk tehát egy, komplikált okokra visszavezethető szerencsétlen fejlődés örvényének szélén. Csak okos, céltudatos és bátor kéz menthet meg bennünket ez örvény veszélyeitől. Ily fokú állami dependencia mellett legelső sorban azon nagy veszélyben forgunk, hogy, ha egyszer államunkra ellenséges hatalom teszi kezét, társadalmunk nem leendő képes azt megmenteni.

Ebből látható, mennyire szükséges a nagy és általános erkölcsi reform, melyhez képest elenyésző csekélységnek tűnik fel pusztán csak a parlamenti inkompatibilitás reformja, habár, ismételjük, ez sem valósítható meg a másik nélkül. Nagyon természetes, hogy a politikai morál átalakítása gazdasági eszközök nélkül nem történhetik meg.

Anyagilag független középosztály nélkül nem lehet megkritikálni azt a sűrű erdőt, melyet az állami függőség folyondárai alkotnak. De magában véve az erkölcsi reform is ér valamit s a közszellem emelésének is lesz kihatása. A nagy átalakulás azonban csak egy föltétel alatt létesíthető: ha a közhatalom kezelése gyökeresen átalakul s ha a mindenféle stréberség által támasztott igények alapos és szigorú revízió alá kerülnek. Szilárd kéz és vasmarok hozhatja csak létre a kívánt eredményeket. Csak a mindenféle stréberség következetes üldözése alakíthatja át társadalmunkat s vethet véget az állami függőség sajnos következményeinek.

Az összeférhetetlenség kérdése nem választható el a középosztály kérdésétől, ekkép nagy társadalmi és politikai háttere van annak. A donációk korszaka régen megszűnt. Ha a korona és a kormány rendelkezésére véghetetlen mennyiségű uradalom állna, akkor középosztályunk és politi-

kai szerepének kérdése nagyon egyszerűen volna kezelhető. A mennyire megfogyatkoznék a középosztály vagyoni alapja, ugyanannyit pótolhatna a kormány és a korona gondoskodása. Ha a perduelliók és jószág-elkobzások korszakát élnők, a nagyok birtokaiból könnyen lehetne pótolni a középosztály birtokainak fogyatkozásait. Remélhetőleg nem a nagybirtok kategóriája növekednék a családi osztozkodás következtében.

De hát a donációk kora rég véget ért, szerencsére a jószágelkobzások divatja is megszűnt. A középosztály vagyoni viszonyait tehát – értve nemcsak a földbirtokos középosztályt – a modern politikai és gazdasági viszonyoknak megfelelően kell fentartani, vagy, ha elromlanak, megreperálni. A donációkat pótolják a pénzügyi gazdálkodás eszközei, általában azok a nagy közgazdasági eszközök, a melyek a modern életet és fejlődéseit irányozzák.

A mely társadalmi réteg kivonja magát a modern gazdasági élet légköréből, okvetlenül elszegényedik. A gazdasági erők a társadalom más pólusain rakják le a modern munka eredményét, a gazdagságot. Ha a politikai vezetés elszakad a gazdasági élet vezetésétől, akkor csakhamar diszharmónia támad, melynek siralmas következményei süjtani fogják a társadalmi és politikai életet egyaránt. A politikai vezetést kezében tartó társadalmi rétegek elszegényedésével szemben fog állani a gazdasági élet vezetőinek vagyonosodása. És akkor a szerepek csakhamar megcserélődnek. A politikai vezetés is azok kezébe fog jutni, a kik megszerezték a vagyon hatalmát.

Tegyük gyakorlatilag a dolgot. A politikai vezetés ma még jórészt társadalmunk középrétegeinek kezében van. Tehát a középföldbirtokosok s az intelligenzia, ügyvédek, orvosok stb. kezében. Túlnyomó nagy számban ezek ülnek a képviselőházban, ezeké a gondolat és eszme irány-

zása. Az összeférhetetlenség túlhajtása által kettőt biztosan el lehetne érni. Vagy az értelmi kereset embereinek kizárását a házból; vagy pedig a középosztály teljes elszegényedését. Egészen bizonyos, hogy a képviselőség ma még emelődik hat. A dsentri fokozza hatalmát s beléphet a gazdasági élet vezetésébe a képviselőség által. Az ügyvédnek, orvosnak, mérnöknek stb. keresetére föltétlenül előnyösen hat a képviselői állás. Ha tehát az összeférhetetlenséget mereven akarjuk keresztülvinni, akkor a földbirtokos nem szerepelhet a gazdasági élet terén. Az ügyvédnek, orvosnak, mérnöknek pedig vagy kívül kell maradnia a Házon, vagy a mandátum tartama alatt le kell mondania hivatásának gyakorlásáról.

E követelés természetes és föltétlen következménye az lenne, hogy az arisztokrácia és a politikai életen kívül álló bankárság javára esnék minden anyagi előny, melyet a modern gazdasági élet nyújthat. Pár évtized alatt egész középosztályunk tönkremenne, ellenben az arisztokrácia a merkantilis tőke segítségével óriásilag felgazdagodnék. Vagyoni nagy túlsúlya egészen letörné a középosztályét. Sőt az imént még a politikai életen kívül álló merkantilis tényezők, nagy vagyoni pozícióra téve szert, végleg félreszorítanák a történeti középosztály utolsó maradványait is. A politikai és társadalmi vezetés ekkép az arisztokrácia, s a mi még rosszabb, a plutokrácia kezére jutna. Vagyis történelmi tradícióink teljesen véget érnének. Egész társadalmi és politikai életünk egyensúlya fölfordulna s nemzetetlen diszlokálást nyerne.

Kinek tetszik ez a perspektíva? Akaratlanul is ezt nyitják meg azok, a kik az összeférhetlenséget merev túlzásra akarják vinni. Az összeférhetlenség szigorú alkalmazására igenis szükség van, de nem értelmetlen és nemzetellenes magyarázatára. Az inkompatibilitásnak sújtania

kell a politikai és a »präsenzmark«-strébereket. Azokat, a kik politikai állásukat jogtalan egyéni gazdagodásra használják. A kik magasabb politikai és társadalmi érdek nélkül a könnyű vagyonosodást tűzik céljukká. A kik politikai meggyőződésüket áruba bocsátják, hogy vagyoni prédára teliesse nek szert. Sújtania kell az inkompatibilitásnak az ügyvédet s az értelmi kereset egyéb embereit, a ki csak azért lesz képviselővé, hogy üzletét fölvirágoztassa s hogy a mandátum erejénél fogva túljuthasson a hatalmasok előszobáján, a hol ezelőtt meg kellett állnia. Az erkölcsteleniséget semmi sem igazolhatja, még a középosztály megerősítésének nemzeti célja sem. Vagy legalább teljesen jogos a felháborodás, az erkölcs nevében, még az oly korszakok ellen is, midőn az immoralitás, vagy legalább a könnyelmű erkölcsi felfogás nagy anyagi eredményeket hozott létre. Walpoole korára árnyék borul, habár az angol politikai társadalom ebben a korban nagy anyagi felvirágzásra jutott. Gruizot kora gazdaggá tette a francia polgári társadalmat s hatalmas polgári vagyonok e korban szorították háttérbe az arisztokrácia vagyonát. De mégsem magasztalhatja senki azon erkölcsi elveket, melyek következtében a vagyoni és társadalmi átalakulás megtörtént.

A tanulságokat levonva, nekünk úgy kell középosztályunk vagyonosodására törekedni, hogy az erkölcsi elveket fel ne forgassuk. A mérleget az összeférhetetlenség által kell kezelnünk, finoman, de nem téves vagy hamis súlyokat rakva arra. Az erkölcsi kihágáson kapott stréberséget, vagy éppen mocskos kezet kíméletlenül kell sújtanunk, hogy az erkölcsi fékek el ne szakadjanak. A politikai és gazdasági életet azonban tiltva van széttagolnunk. Lehetővé kell tennünk, hogy középosztályunk vagyoni újjászületése a modern gazdaság forrásaiban megtörténhessék. E forrásokban azonban nem szabad túrnunk az iszapos vagy éppen szennyves vizet,

A gazdasági fellendülés és az erkölcsi korlát kettős vezérelve által irányítva, eljuthatunk az óhajtott célra. A tisztesség elveit nem sértve, valósíthatjuk meg középosztályunk gazdasági regenerálását. Ekkor egyszersmind biztosítottuk számára a politikai és az ország számára a nemzeti vezetést, így oldható meg parallel a középosztály és az összeférhetetlenség kérdése.

XI. FEJEZET.

Konzervatív érdek.

A politikai konzervativizmus körén túl évtizedek óta gomolyog sokak szeme előtt egy konzervatív gondolat köde. Nemzeti érdekké sűrűsödik ez a földbirtokkérdés eszmekörében. Azon gondolatá, hogy a magyar fajnak nem szabad láb alól kiereszteni a földet. Államfentartó és nemzetmentő gondolat ez s ez alapján beletartozik a faji politika körébe. Azon nemzeti programmba, mely nélkül megszilárdulni sem államilag, sem nemzetileg nem leszünk képesek.

Sőt még egyes részeit is elfogadjuk a nemzeti konzervatív érdek eszmekörének. Mi több, magunk hirdettük leggyakrabban, hogy nem szabad túrnünk, miszerint idegenek vagy ellenséges fajok terjeszkedjenek a magyar földbirtokban. Nem tűrhetjük, hogy akár külföldi mágnások, akár mások uradalmakat és erdőket vásároljanak össze. Különösen nem tűrhetjük ezt amaz esetleges hátsó gondolat miatt, hogy a földbirtokban való terjeszkedést követni fogja a politikai terjeszkedés. Ez az oka, a miért tiltakozunk azon türelem ellen, melylyel eddig néztük, hogy idegenek máitöbb, mint egy millió holdat vásároltak össze Magyarországon. Továbbá azon, szinte megbocsáthatlan türelem ellen, melylyel nézzük a román bankok üzelmait Erdélyben.

És mégis visszautasítjuk a konzervatív és nemzetinek látszó gondolat más alkotó elemeit, különösen pedig módszerét. Egyszersmind kimutatjuk, hogy az igaz és valódi

nemzeti érdeket megvédelmezhetjük súlyos erkölcsi károk s hagyományainkba ütköző visszafejlődés nélkül. A földbirtokkérdéssel kapcsolatos konzervatív érdek nevében ugyanis lekötöttséget követelnek. Tehát nem bontani, hanem inkább megrögzíteni akarják a földbirtokviszonyokat. Igaz, hogy látszólag a pulverizált pólusra s nem a nagybirtok pólusára tekintenek. De ez eszmekörben nem a földbirtok-minimumot indítványozzák. A modern birtok- és gazdasági viszonyok közt e képtelenséget előkelő szellemek nem akarhatják. Magasabb eszmekörben járó elmék csakis fakultatív megkötésekre gondolnak s valami vegyület az angol és német lekötésből villámlik szemek előtt.

Hogy a kis birtok pólusán a teljes pulverizáció be ne következék, a minimumot visszautasító, de mégis a faji konzervativizmus eszmekörében járó gondolkodók azt tervezik, hogy parasztgazdáink önkényt köthessék le egyik fiuk számára birtokukat. Hogy mily esetben s mekkora birtokot, ezt természetesen épp úgy nem lehet meghatározni, mint nem határozható meg a minimum. A lekötőnek akaratára döntene a többi gyermeknek a birtokból való kiközösítése fölött. És hogy ez teljes mérvben keresztül vihető legyen, meg kellene változtatni az örökösödési törvényt, vagyis meg kellene szüntetni a köteles részt s főleg a természetben való osztályt.

Világosan látható ezekből, hogy lényegileg az angol primogeniturával s névszerint a paraszt-elsősülöttségről van szó, melyet azután fejleszteni lehetne fölfelé, a középföldbirtokon keresztül egész a nagybirtokig. Vagyis a forma szerint való hitbizomány rendszerén túl még egy fakultatív hitbizományi rendszert is beiktatnánk intézményeink közé.

De természetesen minden rossznak van jó oldala. Ha örökösödési jogunk változatlan marad, de társadalmi utón törekszünk a földbirtokban konzervatívabb célokra, ez he-

lyes lehet különösen parasztságunknál és földbirtokos középosztályunknál. A köteles rész megtartása mellett is megvalósítható a konzervatív gondolatból az, a mi helyes. Sokan tépelődtek már Magyarországon, főleg a dsentri-hitbizományok kérdése fölött. A középbirtok azonban a hitbizomány terheit nem viselheti el, ellenben igenis, megférhet vele, legalább igen sok esetben megférhet, azon törekvés, hogy a birtok lehetőleg föl ne bomolják s a másod-, harmadszülöttek vagy pénzbeli kielégítést nyerjenek, vagy pénzszerző pályákra menjenek. Középföldbirtokos osztályunkat jó részben az is tönkretette, hogy valamennyi hu földbirtokos akart maradni, a helyett, hogy az arra valók elmentek volna kenyérkereső pályákra. A Bach-kornak passzív rezisztenciája lökte a rossz irányba középföldbirtokos-osztályunkat. Igaz, hogy a hivatali pályákat most már megtömi, de csak a középbirtok bomlása óta. Sőt a katonai és diplomáciai, valamint egyéb, a magyar állami igazgatáson kívül eső pályák fölvevő képességét még most sem használja föl. Parasztságunk is ugyanezen hibában leledzett, a mennyiben túlhajtotta a természetben való osztályt s új szerző rajt aránylag keveset bocsátott ki.

Anglia világhivatását legelső sorban primogenitúrája által oldhatja meg. A másod-, harmadszülött fiúk az úttörők a kolonizáló politikában s a világ meghódításában. A mi célunk csak a haza földjének meghódítása s e célra nekünk az angol rendszer túlsok. A megkötések folytonos láncolata és teljes szabadsága éppen nemzeti célunk elérését gátolhatja. Ha Magyarország lakossága kizárólag csak magyar, vagy pedig a nemzetiségeknél a magyar faj gyöngébb volna, ezen utóbbi szerencsétlen esetben alkalmazhatnók az angol rendszert. De jelen viszonyaink közt – a midőn a magyarság csak kis többséget képez, ám mégis hódítóan terjeszkedik a nemzetiségek rovására, a hol természetesen

mesterséges gátak nem akadályozzák – az angol megkötési rendszer örökre megkötné szabad mozgásunkat. Épp úgy, mint a minimum által a gyöngébb fajok védelmeznék magukat a magyarsággal szemben.

Ily viszonyok közt nem szükséges, sőt veszedelmes volna minden retrográd lépés. Elég nekünk örökösödési törvényünk jelen kerete.

Elfér ebben a nemzeti célú társadalmi akció. Középsztyályunk segíthet magán, csak akarnia kell. Parasztságunk is hozzányúlhat a pénzbeli kielégítés eszközéhez, a mely igen csekély teherré olvadhat le nagyszabású telepítési rendszer mellett. A telepesnek minimális anyagi eszközre okvetlen van szüksége. Ingyenes, vagyis mintatelepes csak kevés egyén lehet. A legnagyobb résznek bírnia kell valamelyes tőkével. Ezt megadhatja az illetőnek a család. A másod-, harmadszülött fiú az erősen népes vidékekről, mint Vasmegye s környéke, valamint az ország egyéb vidékeiről elmehet telepesnek. Sőt ez irány szinte nélkülözhetetlen föltétele a nagyobb szabású telepítési akciónak. íme a módszer, miképp lehet organizálni minimum és lekötés nélkül a konzervatív érdeket a »kis« birtok körében. Ez irányban hatalmas társadalmi akciót kell megindítani, úgy, hogy a közép- és kisbirtokban a konzervatív gondolat szabad intézményeink érintése nélkül jusson diadalra. Ez intézmények, névszerint a köteles rész, érintése csak bajt és szerencsétlenséget okozhatnak. Egyáltalán a köteles rész megszüntetésébe vetni reményünket: káros gondolat; a nagyföldbirtok-probléma ekkép meg nem oldható. Még ha társadalmunk reá is szoknék az angol rendszerre, ez annyi időt venne igénybe, hogy a gyógyszer későn érkeznek. Maradjunk tehát csak az általunk ajánlott módszernél. És van még más mód is, pedig sokkal hatalmasabb és általánosabb.

A konzervatív érdek hivatott letéteményese a földbirtok-

politikában maga az állam. A retrogád intézmények mitsein használnak. Csak megrontanák harmonikus fejlődésünket, gátolnák a magyarság terjeszkedését s megbontanák amúgy is laza egységünket. Az állam ellenben hatalmas öre lehet azon nemzeti érdekek, hogy a magyar földbirtok a magyarság kezén maradjon. És csakis az állam gátolhatja meg idegenek betolakodását, valamint azt, hogy a parcellázott és a telepes birtokok ellenséges kézre ne kerüljenek.

E célra azonban nagyszabású akció s magas összefoglaló látókör szükséges. De természetesen szükségesek egyszerűsrimind anyagi eszközök. Az államnak kell kezében tartania a hatalmas regulatort a földbirtok mozgalmaiban, Elővigyázóan meg kell akadályoznia azt, hogy idegenek tömegesen birtokot szerezhessenek. E végből vagy meg kell szorítania az idegenek szerzőképességét az ingatlanokra. Vagy magyar családokkal kell megvétenie az eladó földbirtokokat, vagy magának kell vásárolnia, de úgy, hogy akciója a földbirtok árát túlságosan föl ne verje. Az ekkép megvásárolt birtokokat azután parcellázó vagy telepítő célokra használhatja.

Az utóbbi eszmekörben pedig meg kell nyugtatnia a társadalmat. *Meg kell értetnie, hogy, midőn a hitbizományokat és latifundiumokat fölbontja, ezek nem kerülhetnek nemzetellenes célok szolgálatába.* Ezt eléri pedig az által, ha minden oly birtoktömbnél, melynek parcellázásánál vagy betelepítésénél közreműködött, *a visszavásárlást 10-20 évre föntartja.* Addig a telepes megerősödik.

Ez is a lekötés egy neme, de szabadelvű és nemzeti. A célét pedig jobban és teljesebben megoldja, mint bármely retrogád s a társadalomban elhelyezett intézmény. A konzervatív földbirtokérdek az államakció körében elhelyezve csak felvirágoztathatja nemzetünket. Ha ellenben retrogád intézményekkel megrontjuk, fajunk szabad expanzivitása helyett csak romlás és pusztulás következhetik.

Teljesen benne vagyunk az államosító irány áramlatában. Az állam mindenhatósága máris nagyon kifejlődött s még mindig tovább kell terjesztenünk államunk hatalmának szféráját. Az államot kell helyeznünk a nemzeti földbirtok-politika élére; sőt e téren rendkívüli hatalmakat kell adnunk neki. A közigazgatás államosítása pedig szinte már elcsépelet frázissá lett, mielőtt a kinevezési rendszer megvalósítása által tetteleg átlépett a gyakorlati életbe.

Már-már aggódva kell néznünk az államosító rendszer túltengését, melytől nem szabadulhatunk s mely reá fekszik egész súlyával intézményeinkre s agyonnyomással fenyegeti összes társadalmi mozgalmainkat. Messzire vezetne azon komplikált okok vizsgálata, melyek az államosító rendszert létre hozták s annak még veszélyét is reánk kényszerítenek.

Bizonyára a legfőbb okot nemzetiségi viszonyaink képezik, azon kétségtelen veszély, mely azzal fenyeget bennünket, hogy Szent-István birodalma a megfelelő koncentrikus erők nélkül szerteszakadozik. E koncentrikus erők letéteményese fáradt társadalmunk többé nem lehet, hanem csakis az állam. Ebben van elrejtve egyszersmind az újabb veszélyek magva.

A koncentrikus erők működése központositással jár s a túlhajtott cenzuralizáció megtompítja a társadalmak és népek energiáját, Már is azon pontra jutottunk, pedig a kinevezési rendszert még meg sem valósítottuk, hogy társadalmunk elszokott minden öntevékenységtől s erélyének húrja elpattant. – Az állami omnipotencia ráült egész közéletünkre s a függőség rendszere az állam irányában hihetetlen mérvre jutott,

Ha nem állanánk szemben parancsoló szükségességekkel, kemény harcot kellene viselnünk a túlhajtott cenzuralizációval nemzetünk belső erőit megbénító állami rendszer ellen. És ha a módszerekben válogathatnánk, azonnal föl

kellene cserélnünk az állami módszert a társadalmi módszerrel. Mikor ugyanis az állam különválik a társadalomtól s ennek minden tevékenységét magához ragadja, akkor a nemzetek izomszerkezetének petyhüdése kezdődik. Bizonyos tekintetben a visszafejlődés áll be. Fájdalom azonban, hogy a módszerekben nem válogathatunk, mert társadalmunk, különösen a középosztály bukása óta, nem képes nagy föladatak megoldására. Marad tehát csak fő módszernek az állami rendszer.

Ezt a módszert azonban bizonyos irányokban enyhíteni kell. Mindent el kell követnünk társadalmunk öntevékenységének fölkeltésére. Ez leginkább lehetséges lesz talán az önkormányzat körében, melynek ezredéves hagyományai még nem pusztultak ki teljesen. Közigazgatási reformunk tetteles megvalósítását tehát hatalmas akcióval s intézményes berendezéssel kell kezdenünk. Sőt mindenütt bele kell vonnunk a társadalmat a köztevékenységbe, a hol ennek akciója lehetséges, s használ, nem pedig árt. Mert vannak érdekkörök, a hol a társadalmi erők szabadon bocsátása inkább ártana, mint használna.

A nemzet fejlesztését célzó akció legelső sorban csak állami lehet, mert az állami szempont magasabb s általánosabb, mint a társadalomé. Minden retrogád törekvés az újabb korban társadalmi és nem állami eredetű. A társadalomban keletkezett a felekezeti szellem s a földbirtok-politikában a feudális irány. Mind a kettővel szemben az állam képviselte a nemzeti fejlődésünket előmozdító szabad fölfogást. Ha államunk itt-ott megcsorbitani engedte a régi hagyományokat, ez a társadalmi nyomás hatása alatt történt.

Különösen a földbirtok-politika körében az államot illeti a vezető szerep, mert csak ennek lehet elég széles áttekintő köre s csak ez tarthatja kezében az általános regulátort. Természetesen föltéve, hogy az állam élén nem-

zeti szellemű férfiak állanak. A társadalom a földbirtokpolitikába osztályszellemet s retrogád motívumokat vegyítene. mint eddig minden kezdeményezésénél történt.

Az állami omnipotenciának a földbirtok-politika körére való kiterjesztése bizonyára növelni fogja, a mi pedig paradoxonnak látszik, e mindenhatóságot. De ezt parancsoló szükségesség követeli s így fejlődési érdekeink kockáztatása nélkül ki nem térhetünk előle. Azon veszély bizonyára itt is fenforog, a mi általában aggasztóvá teszi az államosító rendszert, azon veszély tudniillik, hogy, ha valamikor államunk ellenséges kézbe kerül, e kéz megsemmisítheti nemzetünket. Ez a kéz azonban már ismételen működött s épp a földbirtok-politikát használta föl ellenünk. Ez létesítette a nemzetirtó célzatú tót és német telepítéseket Kolonich szellemében. Ez valósította meg Bach alatt, szintén nemzetrontó célzattal, a földtehermentesítést és katasztert. Szóval: ismételen láttuk már ennek a kéznek a működését a gazdasági politikában. Ha ez a működés soká tart s tervszerű vezetést nyer, Magyarország már eddig rég osztrák provincia volna, Szerencse, hogy a kísérletek rövid tartamúak s nem elég széles körűek voltak. A magyar nemzeti kormányzat tanulhat ez ellenséges kéztől s annak még hibáiból is.

Reméljük, hogy a magyar nemzeti akció a földbirtokpolitikában elég hosszú idő s megfelelő eszközök fölött rendelkezik. Csakis hosszú, tervszerű és nagyszabású tevékenység vezethet célra, mert minden más tevékenységnek csak efemer sikerei lehetnek. De természetesen nem szerepelhetnek e tevékenységben a társadalmi eredetű motívumok, a lekötöttségek különböző alakjai, melyek csak megkötnék nemzeti akciónkat.

XII. FEJEZET.

Komor alternatívák. – Befejezés.

Az első földbirtokreform 1848-ban Magyarországot szabaddá tette, a második földbirtokreform nagygyá fogja tenni. Nemzetünknek először szüksége volt a szabadságra, a középkor bilincseinek letörésére, hogy megjelenhessék a szabad népek versenyterén. Most szüksége van arra, hogy a birtokviszonyok végleges konszolidációjának céljához simuljon.

Ha akár egyik, akár másik földbirtokreform elmarad, a magyar nemzet összetöprel, vagy végleg szétszülrik. Mi volna 48-ki átalakulásunk, sőt dicső szabadságharcunk a nemzetet átható földbirtokreform nélkül? Mivé töprel homéri magasságra emelkedő önvédelmünk, ha a nemzeten rajta maradnak a feudális kor bilincsei? Egészen úgy jártunk volna, mint Lengyelország, melynek önző nemessége rabigában akarta tartani a parasztságot. Bizonyára tárt kaput talál akkor nálunk is az osztályharcokban elmerült nemzetre lecsapó idegen hatalom. Magyarország véres tetemei is szertehullottak volna. Az első földbirtokreform azonban szerencsésen s a mi fő, véres forradalom, sőt éles osztályharc nélkül megvalósult s ekkép a szabad föld képezte az új Magyarország első alapját. Ez alapon építettünk fel mindent, a mit félszázadon át becseset alkottunk. Ez alapon nyugszik államunk, társadalmunk, kultúránk. Ez alap nélkül nem volna semmink, sőt tán sem államunk, sem nemzetünk nem létezne többé. De ez alap egymagában nem elég széles

céljaink megvalósítására. A nagy és egységes magyar nemzet ez alapon többé el nem fér. Prokrustes-ágy az immár, a melyen nemzetünk többé nem fér el. Ám módunkban van kiszélesítése s céljainkhoz szabott kitágítása.

Erre van hivatva a második földbirtokreform. Ennek feladata a feudalizmus maradványainak megszüntetése az Alföldön és a Dunán túl. Tehát a magyarság végleges kiemelése a középkor hagyományaiból. Nemzeti célunk azonban megtűri a birtoklekötés egyes alakzatait a nemzetiségi vidékeken. A középkor tradícióinak ide kell átköltözniök. hogy a szabad fejlődés által számbelileg és kulturailag nagygyá lehessen a magyarság. Más módunk nincs nemzeti problémánk megoldására, mert a beolvasztás ábrándja szétfoszlott, szétfoszlatták a gyakorlati eredmények adatai, mint szétfoszlik valamely ködkép a nap fényének hatása alatt.

Az első komor alternatíva tehát, mely a nemzet elé lép, az, hogy vagy elfogadja problémájának megoldása számára az egyedül lehetséges eszközt, vagy le kell mondania a probléma megoldásáról. Vagy meg kell valósítania a második földbirtokreformot, vagy le kell mondania dicső céljairól. Ekkép vagy a nagyság vagy a törpeség útja nyílik meg számára.

Ha a második földbirtokreform le nem töri a magyar-faj-lakta vidékeken a hitbizományok bilincseit, a magyarság szaporodása és terjeszkedése megáll. Fajunk nem tartja meg azon arányt s óriási fölényt, melyet szaporodása képez a többi hazai fajok felett. A kétszeres terjeszkedő képesség-fölényét, melynek segítségével néhány évtized alatt a nemzetiségi kérdés relatív jelentéktelenség színvonalára süllyed le. A két-gyermek-, sőt az egy-gyermek-rendszer bejött már a Dunántúl egy részébe. A kálomistaság már csak a hosszú életkor segítségével tartja fenn fölényét az oláhság felett, mint a francziák is egy ideig még a hosszabb életkorral

pótolják születési deficitjüket. De ezek mégis csakhamar vissza fognak süllyedni a közép, sőt kis népek sorába. Mi történik a magyar fajjal, mely most is kicsiny, bár, ha szaporodási viszonyait fentarthatná, lehetne nagygyá?

Ha a földbirtok gátjai fenmaradnak, akkor legelőször a dunántúli magyarság szaporodása esik vissza az oláhság és tótság szaporodási színvonalára alá. Azután következni fog az Alföld. Bekövetkezik a szaporodás mesterséges korlátozása azon 18 vármegyében is, melyben a magyar faj születési arányai elérik a német és orosz mérveket. Eléri úgyannyira, hogy ezen 15 megyének köszönjük, hogy Magyarország népesedés dolgában előkelő helyet foglal el az európai államok között. Ha itt is életbelép a Dunántúl népi rendszere, akkor a két magyar medence, jövőnk és nagyságunk e természetes alapja, fokozatosan keskenynyé lesz. A magyarság szaporodás dolgában a tótság és oláhság mögé jut. Vagyis a nemzetiségek fognak hódítani és terjeszkedni s a magyar faj tért fog veszteni. A tótok és románok évtizedről-évtizedre nagyobb szaporodási arányt fognak felmutatni, mint a magyarság s akkor ugyancsak pár évtized alatt összetörik a most még egységesnek látszó magyar állami és magyar nemzet. Veszélyesebb orgiáit fogja ülni nálunk a szláv és oláh föderalizmus, mint Ausztriában. Nemzeti és állami bomlásunk még azon esetben is okvetlen bekövetkeznék, habár a magyarság terjeszkedési képessége egyenlő lenne a nemzetiségekével. *Az egyenlő arányok mellett államunk és nemzetünk egysége nem tartható fenn.* Erdélyben és Felső-Magyarországon a nemzetiségi szeparatizmus feltétlenül érvényre jut, pedig egy szeparatizmus történetét már ismerjük a Dráván túl. A magyarság supremáciáját csak nagyobb terjeszkedési képessége tarthatja fenn, valamint ez tartotta fenn eddig.

E drága kincsünk, jövőnk talizmánja, még kezünkben

van. Ha képesek leszünk fentartani az utolsó évtized szaporodási viszonyait, néhány évtized alatt a magyar probléma meg lesz oldva s nem csak a nemzetiségek, hanem egyzersmind Ausztria irányában is. Négy évtized multán a magyar faj Szent-István egész birodalmában meg fogja közelíteni az egész lakosság 63%-át. A szoros értelemben vett Magyarországon pedig 72%-ra emelkedik föl. Magyarország-összes lakossága szintén ugyanezen idő alatt erősen megközelíti Ausztria lakosságának számát. Itthon tehát nem lesz nemzetiségi kérdésünk, mert 72% magyarság mellett nem lehetséges semmi nemzetiségi visszavonás.

Számbeli és természetesen egyzersmind anyagi nagy megnövekedésünk mellett pedig Ausztria semmi fölényt sem tarthat meg irányunkban, sőt képesek leszünk a monarchia missziójának folytatására, ha Ausztriát valami váratlan bal eset érné.

Ily sötét és fényes képek váltakoznak egymással a föllállított alternatívákhoz képest. A magyar nemzet szükségképpen vagy nagygyá lesz, vagy, szintén szükségképp el kell zülennie.

Az alternatívák kiterjednek a megvalósítás módjára is.

A második földbirtokreform vagy békés utón létesül, vagy harcz által. Részünkről a békés megoldást óhajtjuk és lehetónek is tartjuk. Lehetónek tartjuk a hazafias szellem és a gazdasági viszonyok fejlődésének nyomása alatt. Szelid kényszerítő eszköz gyanánt csakis a hitbizományi örökösödés illetékének progresszióját hozzuk javaslatba az Alföldön, míg e progresszió elmaradna az erdő- és bányagazdaságnál, tehát e két gazdaság régióiban. A békés létesítést annál szükségesebbnek tartjuk, mert nemzetünk ki van fáradva a harczokban. Sőt kétely is bánt bennünket, Régi középosztályunk szertezüllése után nem igen alakulhat ma oly hatalmas közvélemény, mely a harczot a siker biztos

reményével fölvehetne. De természetesen nem jósolható meg a jövőendő. Nincs kizárva a nemzetnek oly hatalmas felbuzdulása, mely ismét a »nélkületek« és »ellenetek« jelszavakat harsogná. A harcz azonban mindig kárt és rombolást okoz s ekkép a békés megoldás okvetlenül eléje teendő a harczias küzdelemnek. Annál inkább, mert még van egy más alternativa is, a legveszedelmesebb és a legkevésbé óhajtott megoldás.

A Dunán túl és az Alföldön széttörheti a földbirtok gátjait a szocziálizmus véres nyomása. A magyarfaj-lakta vidékek ez esetben Írország sorsára juthatnak. Hazafias aggodalommal kell gondolnia mindenkinek ez átkos eshetőségre. A második földbirtokreform ily módon való megoldásából a nemzetnek nem lenne haszna. Nem lenne már azért sem, mert ez esetben nem léteznék többé magyar nemzet.

Zárjuk fejtegetéseinket s röviden összegezzük a mondottakat:

Egész nemzeti politikánk hibás irányt követett. A beolvasztás agyréme lebegett politikusaink és államférfiaink szeme előtt. Maga a nemzet osztotta e sajnálatos tévedést. Osztotta a történelem minden tanulsága ellenére. Hisz, mint e sorok írója annyiszor kifejtette s czáfolhatlan adatokkal bebizonyította, fajunk megmérhetetlenül kisebb arányban fejlődött beolvasztás, mint faji expanzivitás által. A török meghódoltság megszűnése óta fajunk előrehaladása lépésről-lépésre kimutatható. A jelen századra nézve pedig a legpozitívabb adatok bizonyítják, hogy a magyarság csak igen csekély mérvben növekedett kívülről, ellenben belső erejének kifejtése által a negyvenes évek óta megkétszereződött. Megkétszereződött annak daczára, hogy egyes vidékeken óriási veszteségeket szenvedett, a Felvidéken a tótság s Erdélyben a románság javára. Legsajnálatosabb bizonyítékot az képez,

hogy alkotmányosságunk egész korszaka alatt, a midőn tehát minden hatalom a kezünkben volt, csakis a városokban tudtunk asszimiláló eredményt felmutatni. Itt is inkább a magyar faj benyomulása, mint a valóságos asszimiláció által. Csakis a németiség jelentékeny része lett magyarrá, a tót-ságból elenyésző csekély rész. A románságban egyetlen egy százalékkal szaporodott harmincz év alatt a magyarul tudók száma. De még ezen egyetlen egy százalékról sem bizonyos, hogy magyarrá lett.

Három évtized tévedése annál sajnálatosabb, mert az asszimiláció lidérczét kergetve, a marazmus mocsarába estünk a magyar faj kifejlesztését illetőleg. A képtelen beolvasztási teóriák miatt elhanyagoltuk a magyar fajt. A magyar vidékek ezer és ezer iskolát nélkülöztek. Még a közlekedési politika is inkább a nemzetiségeknek kedvezett, míg például Erdély legkompaktabb magyarsága, a székelység, a lehető legelhanyagoltabb állapotban maradt egészen a legújabb korig.

Nemzeti politikánk súlyos hibái azonban szerencsére nem teheték tönkre a magyar fajban levő erőket. Nem tehetette tönkre azon nagy birtoklekötés, mely új és új hitbizományok által történt alkotmányos korszakunkban. E gáton még keresztültört fajunk őseréje, terjeszkedett, hódított. Részben asszimilált is. De hogy Magyarországnak ma sokkal nemzetibb jellege van, mint volt alkotmányos korszakunk elején, ez túlnyomó részben a magyar faj elterjedésének s nem a beolvasztásnak köszönhető. A mennyi beolvasztás történt javunkra, megközelítőleg ugyanannyi történt hátrányunkra.

A kultúrpolitikában a nagy fordulat bekövetkezett. Wlassics Gyula magáévá tette az eszmét, hogy a magyarság erőit ki kell fejleszteni. De a magyar faj numerikus megszorítása lehet csak a nemzeti politika főczélja és eszköze.

A független és erős nemzetek szükségképp számbelileg is nagyok. A kis fajokat eltíporhatják a világesemények.

Akar a magyar faj kibontakozni a lét és nemlét örvényző küzdelméből? Akar a halhatatlan népek sorába lépni? Akkor számbelileg hatalmasan ki kell fejlődnie.

És ez a mód rendelkezésére áll. Ismételten a legnagyobb részletességgel kimutattuk már a magyar faj szaporodási képességét. Kétszer szaporább a rá nézve legveszedelmesebbé lehető románságnál. Ma már meghaladja a nyolczmilliót, pedig a negyvenes években alig volt több négy-milliónál. Ekkép a míg 1848-ban csak kétszer volt nagyobb az összes hazai románságnál, ma több mint háromszorosan múlja ezt fölül.

íme a legfényesebb jövőndő kulcsa. Fenn kell tartani a magyarság természetes szaporodó – képességét és ekkép önmagától oldódik meg a nemzetiségi kérdés. A jelen szaporodási és terjeszkedési viszonyok mellett meglepő eredményeket fogunk elérni. A szoros értelemben vett Magyarország lakossága 1890-ben 15 millió volt. Ebből magyar hétmillióháromszázezer, román kétmillióötszázzezer, tót egy-milliónyolczszázzezer volt.

Ötven év múlva, vagyis 1940-ben, a mai szaporodási arányok megtartása mellett, összes lakosságunk, Horvátország nélkül, huszonnégymillióhatszázzezer lesz. Ebből magyar tizen-hétmillió, román négy-millióháromszázzezer, tót kétmillióötszázzezer leend. Vagyis a magyarság az összes lakosság hetvenkét százalékát fogja képezni s ekkép Magyarországon nem lesz többé nemzetiségi kérdés.

De ez a fényes, ragyogó eszménykép csak akkor valósul meg, ha a magyar faj terjeszkedése előtt ledöntjük a gátakat. Ha tehát a dunántúli, de főleg az alföldi magyar medenezéből eltávolítjuk a kötött birtok sorompóit. A községi és a hitbizományi kötött birtokét egyaránt.

A községi latifundiumok megszüntetése, illetőleg parcellázása könnyű feladat. De a hitbizományok feltolása a síkföldről az erdőgazdaságra, vagyis a régiót megnevezve: az Alföldről Felső-Magyarországra és Erdélyre, sokkal nehezebb. Ám ez nem azt teszi, hogy lehetetlen. Sőt, ha nemzetünket konszolidálni akarjuk, ha ezeréves létküzdelmünknek véget akarunk vetni, ennek feltétlenül be kell következnie.

Ez megtörténhetik minden osztályharcz nélkül, a hazafias lelkesedés hatása alatt. A modern mechanika óriási épületeket is képes eltolni. A régi, kipróbált hazaszeretet Magyarországon eltolhatja a hitbizományokat a Felföldre. Arisztokráciánk e művelet által nem csak nem vesz, hanem nyer. Az Alföldön és a Dunán túl parcelláz, a Felföldön és Erdélyben hitbizományokat létesít. Tehát ott, a hol ezt a gazdasági és nemzeti érdekek szükségessé teszik. Sőt a hitbizományok nagy része, azon rész, mely most is erdőgazdaságon nyugszik, nem mozdul ki helyéről. Természetes, hogy egyszersmind a családi és történeti emlékek kegyeletos kíméletben részesülnek. Azt pedig ismételni fölösleges, hogy a nagy eltolási művelet nem erőszak útján megy végbe, hanem önként s mint mondva volt: a hazaszeretet nyomása alatt.

És az eltolásra van elég tér. Elég erdő áll rendelkezésre, úgy, hogy a bányagazdaság és a természetes értéknövekedés alapján számítva, az összes hitbizományok értéke ki volna cserélhető. De tulajdonképp félmilliárd értékű földbirtok kicseréléséről van szó, mert körülbelül csak ennyi értékű hitbizománynak kell átköltöznie. És maguk a kincstári erdők, minimális becslés alapján, 126 milliót érnek. Hát a községi és közbirtokossági erdők? Ekkép tehát csak félmilliárd vagyonszere az, a miről szó van. Ettől függ a magyar nemzet jövője.

Félmilliárd elenyésző csekélység egy nemzet fényes jövődjével szemben. Franciaország 5 milliárddal váltotta meg egy szerencsétlen háború következményeit. A magyar nemzet jövője megér félmilliárdot. És hozzá ezt az összeget nem kell felvenni, sem elkölteni. Az érték-kicserélés magától megy s a cserélők mind meggazdagodnak. De leggazdagabbak mert örökre szilárddá, lesz nemzetünk.

TARTALOM.

	Oldal.
Nyílt levél Rákosi Jenőhöz. (Előszó gyanánt)	III
Nemzeti célunk	1
Politikai viszonyok	7
A nemzeti alap elégtelensége	19
Új nemzeti alap	46
A magyarság expanzivitásának gazdasági eszközei	84
A magyar faj és a földbirtokviszonyok	96
Az agrárakció	102
Értékkicserélés	120
Erdély magyarsága	136
Új középosztály	147
Konzervatív érdek	159
Komor alternatívák. – Befejezés	197